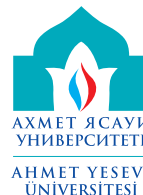


Азия / Avrupa

Ақпараттық сараптама журналы
Басылымның 9-ші жылы, № 94, Желтоқсан 2025



AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN YAYINIDIR EУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ БАСЫЛЫМЫ

2025 YILI KAZAKISTAN DEĞERLENDİRMESİ: DENGELEYİCİ DIŞ POLİTİKA VE YAPISAL REFORMLAR



2025 ЖЫЛҒЫ ҚАЗАҚСТАН: ТЕҢГЕРІМДІ СЫРТҚЫ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ РЕФОРМАЛАР

23

TDT'NİN 2025 YILI PERFORMANSI VE STRATEJİK YONELİMLER

ТҮРІК МЕМЛЕКЕТТЕРІ
ҰЙЫМЫНЫҢ 2025 ЖЫЛҒЫ
ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ
ҚЫЗМЕТІ ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ
ДАМУ БАҒЫТТАРЫ

DOÇ. DR. SUAT BEYLUR

39

REFRAMING THE CENTRAL ASIA PLUS JAPAN DIALOGUE

РЕИНТЕРПРЕТАЦИЯ ДИАЛОГА
«ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ +
ЯПОНИЯ»

DR. ALBINA MURATBEKOVA

50

CIVILIZATIONAL SOFT POWER AND COMPETING POLES OF INFLUENCE IN CENTRAL ASIA

ЦИВИЛИЗАЦИОННАЯ МЯГКАЯ
СИЛА И КОНКУРИРУЮЩИЕ
ПОЛЮСЫ ВЛИЯНИЯ В
ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

KANAT MAKHANOV

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Suat Beylur

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Ömirbek Hanayi

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Erkinbek Turgunov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Dr. Zhuldyz Kanapiyanova
Ömirbek Hanayi
Zhuldyz Zhanadil

Sekretarya / Хатшылық
Asel Ingaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Doç. Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Elmira Montanay

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Suat Beylur
Zhengizkhan Zhanaltay
Prof. Gulnar Nadirova
Ömirbek Hanayi
Erkinbek Turgunov

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelі yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016. Söz konusu yayın izni Kazakistan Enformasyon ve Toplumsal Kalkınma Bakanlığı tarafından verilmiştir. Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İki ayda bir yayımlanmakta olup, tirajı 300 adettir. Bedelsiz olan yayının basılı dağıtımı, Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж. Жоғарыда аталған басылымға рұқсатты Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі берді. Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады. Екі айда бір рет жарияланатын болып, тиражы 300 дана. Журналымыздың баспа басылымы Қазақстан мен Түркияда тегін таратылады.

Doç. Dr. SUAT BEYLUR



Доцент, Доктор СУАТ БЕЙЛҰР

Değerli takipçilerimiz,

Dergimizin 94. sayısında, 2025 yılının genel değerlendirme atmosferi içinde Türk dünyası ve Asya'da öne çıkan gelişmeleri kapsamlı bir perspektifle sunuyoruz. Bu sayıda Kazakistan'ın çok vektörlü dış politika çizgisini kurumsal düzeyde güçlendirme süreci ile ulusal reform gündeminin dış ilişkilerle nasıl paralel ilerlediği ayrıntılı biçimde incelenmektedir. Bununla birlikte Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2025 yılı boyunca ortaya koyduğu performans, yoğunlaşan diplomatik temaslar, ulaştırma hatları ve kurumsal derinleşme arayışları çerçevesinde ele alınarak Türk dünyasında daha stratejik ve uzun soluklu bir ortak vizyon ihtiyacına dikkat çekilmektedir.

Bu sayımızda ayrıca Central Asia Plus Japan Dialogue ekseninde Asya-Pasifik ile Orta Asya arasında gelişen yeni iş birliği alanları ve değişen güç dengeleri değerlendirilmektedir. Medeniyet temelli yumuşak güç tartışmaları üzerinden kimlik, kültürel diplomasi ve rekabet eden etki alanları analiz edilirken, Türk devletlerinde okul öncesi eğitim politikaları toplumsal dönüşümün önemli bir boyutu olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Kazakistan'da bilimin uluslararasılaşması ve bilgi diplomasisi, bölgenin küresel ağlarla bütünleşen dönüşüm hattını ortaya koymaktadır. Aralık ayı, Avrasya'da hem geride kalan yılın muhasebesinin yapıldığı hem de yeni dönemin yönelimlerinin şekillendiği kritik bir eşik niteliğindedir. Değinen bu içerikle dergimizin, okuyucularımıza bölgesel dinamikleri bütüncül bir bakışla sunacağına inanıyor, keyifli okumalar diliyoruz.

Құрметті оқырман!

Біздің журналымыздың 94 ші санында 2025 жылдың негізгі оқиғалары мен үрдістерін жан-жақты шолу арқылы Түрік әлемі мен Азиядағы басты өзгерістерді ұсынамыз. Бұл санымызда Қазақстанның көпвекторлы сыртқы саясат бағытын институттық деңгейде нығайту жолы мен ұлттық реформалардың сыртқы қатынастармен қалай үйлесіп жатқандығы егжей-тегжейлі қарастырылады. Сонымен бірге, 2025 жыл бойындағы Түрік мемлекеттері ұйымының қызметі, қарқынды дипломатиялық байланыстар, көлік дәліздері мен институттық тереңдеуге ұмтылыстар шеңберінде талданып, Түрік әлемінде стратегиялық әрі ұзақ мерзімді ортақ көзқарастың маңыздылығы айқын көрсетіледі.

Санымызда сондай-ақ Central Asia Plus Japan Dialogue аясында Азия-Тынық мұхиты мен Орта Азия арасындағы жаңа ынтымақтастық бағыттары мен өзгеріп жатқан күш баланстары қарастырылады. Мәдениетке негізделген жұмсақ күш талқылаулары арқылы ұлттық сана, мәдени дипломатия және ықпал аймақтарындағы бәсекелестік талданып, Түрік мемлекеттерінде мектепке дейінгі білім беру саясаты қоғамдағы өзгерістердің маңызды құрамдас бөлігі ретінде көрініс табады. Сонымен қатар, Қазақстанда ғылымның халықаралық деңгейде дамуы мен ақпараттық дипломатия аймақтың ғаламдық желілермен интеграцияланатын өзгерістер жолын айқындайды.

Желтоқсан айы Еуразияда өткен жылдың қорытындысы жасалып, жаңа кезеңнің бағыттары айқындалатын маңызды уақыт болып саналады. Осы санымыз арқылы журналымыз оқырмандарға аймақтық динамиканы кешенді әрі жан-жақты ұсынатынына сенім білдіреді және сіздерге қызықты оқулар тілейді.

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

<i>AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ</i> <i>ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ</i> DOÇ. DR. SUAT BEYLUR	1
--	---

ÖZEL YAZI АРНАЙЫ САРАПТАМА

<i>2025 YILI KAZAKİSTAN DEĞERLENDİRMESİ:</i> <i>DENGELEYİCİ DIŞ POLİTİKA VE YAPISAL REFORMLAR</i> <i>2025 ЖЫЛҒЫ ҚАЗАҚСТАН:</i> <i>ТЕҢГЕРІМДІ СЫРТҚЫ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ РЕФОРМАЛАР</i> DR. JANAR TEMIRBEKOVA	4
--	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

<i>TDT'NİN 2025 YILI PERFORMANSI VE STRATEJİK YÖNELİMLER</i> <i>TYRİK MEMLEKETTERİ ҰЙЫМЫНЫҢ 2025 ЖЫЛҒЫ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ</i> <i>ҚЫЗМЕТІ ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ДАМУ БАҒЫТТАРЫ</i> DOÇ. DR. SUAT BEYLUR	23
<i>REFRAMING THE CENTRAL ASIA PLUS JAPAN DIALOGUE</i> <i>РЕИНТЕРПРЕТАЦИЯ ДИАЛОГА «ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ + ЯПОНИЯ»</i> DR. ALBINA MURATBEKOVA	39
<i>CIVILIZATIONAL SOFT POWER AND COMPETING POLES OF INFLUENCE IN</i> <i>CENTRAL ASIA</i> <i>ЦИВИЛИЗАЦИОННАЯ МЯГКАЯ СИЛА И КОНКУРИРУЮЩИЕ ПОЛЮСЫ</i> <i>ВЛИЯНИЯ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ</i> KANAT MAKHANOV	50

<i>THE RISE OF REGIONAL THINK TANKS: KNOWLEDGE DIPLOMACY AND POLICY DIALOGUE IN EURASIA ВОСХОЖДЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНЫХ АНАЛИТИЧЕСКИХ ЦЕНТРОВ: ДИПЛОМАТИЯ ЗНАНИЙ И ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДИАЛОГ В ЕВРАЗИИ</i>	
ANUAR SATMURZIN	68
<i>TÜRK DEVLETLERİNDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM: GENEL DURUM VE BEKLENTİLER ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІНДЕГІ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ: ЖАЛПЫ ЖАҒДАЙ МЕН ЖАСАЛАР ЖҰМЫСТАР</i>	
SHAKHIDA TASHBAYEVA	79
<i>FROM NATIONAL TO GLOBAL: THE INTERNATIONALIZATION OF SCIENCE IN KAZAKHSTAN ОТ НАЦИОНАЛЬНОГО К ГЛОБАЛЬНОМУ: ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НАУКИ В КАЗАХСТАНЕ</i>	
PROF. DR. GULNAR NADIROVA	89

ETKİNLİKLER İC-ŞARALAR

.....	100
-------	-----

İNFOGRAFIK İNFOGRAFIKA

.....	111
-------	-----

2025 YILI KAZAKISTAN DEĞERLENDİRMESİ: DENGELİYİCİ DIŞ POLİTİKA VE YAPISAL REFORMLAR



DR. JANAR TEMIRBEKOVA
AHMET YESEVI ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

PhD ЖАНАР ТЕМІРБЕКОВА
Қ.А.ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
РЕКТОРЫ

2025 ЖЫЛҒЫ ҚАЗАҚСТАН: ТЕҢГЕРІМДІ СЫРТҚЫ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ РЕФОРМАЛАР

2025 yılı, Kazakistan için hem dış politikada hem de iç gelişmelerde önemli atılımların kaydedildiği ve stratejik hedeflerle uyumlu ilerlemelerin sağlandığı bir yıl olmuştur. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev'in liderliğinde ülke, çok vektörlü dış politika yaklaşımını kurumsal ve pratik düzeyde pekiştirerek küresel aktörlerle ilişkilerini güçlendirmiş; eş zamanlı olarak kapsamlı iç reformlar aracılığıyla ekonomik ve sosyal kalkınma sürecini ilerletmiştir. Astana'nın benimsediği çok vektörlü diplomasi anlayışı, Kazakistan'ın ABD, Avrupa Birliği (AB), Çin, Rusya, Türkiye ve bölgesel komşuları dahil olmak üzere farklı aktörlerle dengeye dayalı ve pragmatik ilişkiler geliştirmeyi esas alan temel dış politika çerçevesini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, 2025 yılında da ülkenin dış politikasının ana eksenini teşkil etmiş; Kazakistan bir yandan büyük güçlerle stratejik iş birliğini derinleştirirken diğer yandan uluslararası barış ve iş birliğini destekleyen girişimlerde aktif ve yapıcı bir aktör olarak konumlanmıştır. İç politikada ise "Güçlü Cumhurbaşkanlığı, Etkili Parlamento, Hesap Verebilir Hükümet" ilkesi doğrultusunda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine odaklanılırken, ekonomik reformlar, toplumsal refahı artırmaya yönelik politikalar ve eğitim alanındaki



KAZAKISTAN BİR YANDAN BÜYÜK GÜÇLERLE STRATEJİK İŞ BİRLİĞİNİ DERİNLEŞTİRİRKEN DİĞER YANDAN ULUSLARARASI BARIŞ VE İŞ BİRLİĞİNİ DESTEKLEYEN GİRİŞİMLERDE AKTİF VE YAPICI BİR AKTÖR OLARAK KONUMLANMIŞTIR

ҚАЗАҚСТАН ІРІ ДЕРЖАВАЛАРМЕН СТРАТЕГИЯЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҚАҒИДАЛАРЫН ТЕРЕҢДЕТІП, ЕКІНШІ ЖАҒЫНАН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КӨПЖАҚТЫЛЫҚ ПЕН БЕЙБІТШІЛІКТІ ҚОЛДАУ БАСТАМАЛАРЫМЕН БЕЛСЕНДІ ӘРІ БАЙЫПТЫ АКТОР РЕТİNДЕГІ РӨЛІН КҮШЕЙТТІ



2025 жыл Қазақстан үшін сыртқы саясат пен ішкі даму үдерістерінде институционалдық және стратегиялық маңызы бар серпінді өзгерістер жүзеге асқан, елдің даму бағыттарының үйлесімділігін қамтамасыз еткен кезең болды. Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың басшылығымен Қазақстан көпвекторлы сыртқы саясатын институционалдық әрі практикалық деңгейде нығайтып, халықаралық акторлармен дипломатиялық, экономикалық және стратегиялық өзара іс-қимылын кеңейтумен қатар, кешенді ішкі реформалар арқылы экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету және әлеуметтік дамудың сапалық көрсеткіштерін арттыру бағытында маңызды нәтижелерге қол жеткізді. Астананың көпвекторлы дипломатия тұжырымдамасы Қазақстанның АҚШ, Еуропалық Одақ (ЕО), Қытай, Ресей, Түркия және аймақтық көршілерді қоса алғанда, түрлі халықаралық акторлармен тепе-теңдік пен прагматизм қағидаттарына негізделген қарым-қатынас орнатуын айқындайтын сыртқы саясат ұстанымы ретінде қалыптасты. 2025 жылы бұл стратегия Қазақстан ірі державалармен стратегиялық ынтымақтастық қағидаларын тереңдетіп, екінші жағынан халықаралық көпжақтылық пен бейбіт-

япісал адімлар он плана чыкмшыр (Акорта, 2025). Бу чалышмада, Казакыстан'ын 2025 жылы бойунча ізледігі дыш полйтнка йонелімлері іле іч реформ суречлері бютунчыл бір аналйтк çerчеве ічерісінде еле алынмакта; сөз конусу гелішмелерін арка планы ве оласы сонуцлары аналйтк бір бакыш ачысыла деđerлендрілмектендр. Бу бағламда япылан аналыз, үлкенін каршылаштыгы зорлуқлара вердігі курусылал ве сйасал тепкелері ве Сумхурбашыканы Токаев лдерлігіндекі Акорта йонетімінін узун ваделі взыону доғрултусунда ортача чыкан йонетсел капасітеы гөрүнур кылмай амацламмактадр.

Астана'нын бенімседігі дыш полйтнка яқлашымы, Казакыстан'ын АБД, Аврупа Бірлігі (АВ), Чын, Русыа, Түркіе ве бөлгесел комшылары даһіл олмак üzere фарклы актөрлерле денгелі, есnek ве улusal чыкарлара давалы ілішкелер геліштірмесіне есас алан чок вектөрлү бір çerчевеге даванмактадр. Бу яқлашым, 2025 жылында да Казакыстан дыш полйтнкасынын уыгулама дүзейіндекі темел реферанс ноктасы олмай сүрдүрмүс; үлке бір яандан буюк гүчлерле стратегік іш бірлігіні дерінлештіркен, дігер яандан улusalарасы барыш ве іш бірлігіні destekleyen гірішімлерде чок таралыга давалы япыкы бір актөр оларак конумланмыштыр.

шілікті қолдау бастамаларымен белсенді әрі байыпты актөр ретіндегі релін күшейтті. Ішкі саясатта «Күшті Президент – ықпалды Парламент – Есеп беретін Үкімет» қағидааты шеңберінде інституціоналдық әлеуетті арттыруға ерекше басымдық берілді. Осы тұрғыда экономикалық реформалар, әлеуметтік әл-ауқатты қамтамасыз етуге бағытталған мемлекеттік саясат, сондай-ақ білім беру саласындағы құрылымдық трансформациялар негізгі басым бағыттардың қатарына шықты (Ақорда, 2025). Бұл зерттеу Қазақстанның 2025 жыл бойы ұстанған сыртқы саяси бағыты мен ішкі реформалау үдерістерін кешенді аналитикалық тұрғыдан қарастыруды, олардың алғышарттарын, даму динамикасын және ықтимал нәтижелерін ғылыми талдау негізінде бағалауды мақсат етеді. Сонымен қатар зерттеу елдің туындаған інституціоналдық және саяси сын-қатерлерге берген жауаптарын, сондай-ақ Президент Тоқаевтың басшылығындағы Ақорда әкімшілігінің ұзақ мерзімді стратегиялық көзқарасы аясында қалыптасқан басқарушылық әлеуетін айқындауға бағытталады.

Астананың сыртқы саяси бағыты Қазақстанның АҚШ, Еуропалық Одақ, Қытай, Ресей, Түркия және өңірлік көршілерін қоса



ABD ile İlişkiler: 2025 yılında Kazakistan-ABD ilişkilerinde belirgin bir ivmelenme gözlemlenmiştir. Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev'in ABD Başkanı Donald Trump ile Washington'da bölgesel gelişmeler üzerine gerçekleştirdiği görüşme ve bu görüşmenin ardından imzalanan 4,2 milyar dolarlık lokomotif alım anlaşması, ikili iş birliğinin somut ekonomik projeler üzerinden derinleştirildiğini göstermektedir (Kazantsev, 2025). Kazakistan'ın ulusal demiryolu şirketi ile ABD merkezli Wabtec firması arasında imzalanan bu anlaşma, ülkenin demiryolu filosunun modernizasyonunu hedeflemektedir. Bununla birlikte, yıl boyunca gerçekleştirilen üst düzey temaslar neticesinde toplam tutarı 70 milyar doları aşan ticari anlaşmaların imzalanması, ABD ile ekonomik ilişkilerin yalnızca sembolik değil, aynı zamanda yapısal bir nitelik kazandığını ortaya koymaktadır. Söz konusu anlaşmalar, yeni yatırım alanları yaratmasının yanı sıra istihdam artışı açısından da önemli bir potansiyel barındırmaktadır (Haidar, 2025).

Avrupa Birliği ile İlişkiler: Kazakistan, 2025 yılında Avrupa Birliği ile ilişkilerini stratejik ortaklık düzeyinde somut projelerle derinleş-

alғанда, әртүрлі халықаралық акторлармен теңгерімді, икемді әрі ұлттық мүдделерге негізделген өзара қатынастарды дамытуға бағытталған көпвекторлы саясатқа сүйенеді. Бұл ұстаным 2025 жылы да Қазақстанның сыртқы саясатының практикалық деңгейдегі негізгі бағдарлық нүктесі ретінде сақталып, ел бір жағынан ірі державалармен стратегиялық ынтымақтастықты тереңдетсе, екінші жағынан халықаралық бейбітшілік пен көпжақты ынтымақтастықты қолдайтын бастамалар аясында өзін сындарлы актор ретінде танытты.

АҚШ-пен қатынастар: 2025 жылы Қазақстан-АҚШ қарым-қатынасы айқын түрде жанданып, екіжақты ынтымақтастық жаңа деңгейге көтерілді. Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың АҚШ Президенті Дональд Трамппен Вашингтонда өңірлік ахуалға қатысты өткізген кездесуі және одан кейін құны 4,2 млрд. АҚШ долларын құрайтын локомотивтерді сатып алу жөніндегі келісімнің жасалуы екіжақты ынтымақтастықтың нақты экономикалық жобалар арқылы тереңдегенін көрсетеді (Казанцев, 2025). Қазақстанның ұлттық теміржол компаниясы мен АҚШ-та орна-



tirmeye devam etmiştir. Mart 2025'te Astana'da imzalanan AB-Kazakistan Kritik Hammaddeler Alanında Stratejik Ortaklık Anlaşması, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) desteğiyle Kazakistan'ın zengin maden kaynaklarının Avrupa'nın temiz enerji dönüşümünde kullanılmasını ve nadir element tedarik zincirlerinde iş birliğinin güçlendirilmesini hedeflemektedir (Neglobal.eu, 2025). Aynı törende Avrupa Yatırım Bankası (EIB) ile Kazakistan Kalkınma Bankası arasında imzalanan 200 milyon avroluk kredi anlaşması ise yenilenebilir enerji ve ulaşım altyapısının geliştirilmesini amaçlamaktadır.

AB yetkililerinin Kazakistan'ı Orta Asya'daki en yakın ortak olarak tanımlamaları, ilişkilerin yalnızca ekonomik değil, jeostratejik bir boyut kazandığını da ortaya koymaktadır. Nitekim 2020 yılında yürürlüğe giren Geliştirilmiş Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması (EPCA) ile kurumsal bir zemine oturtulan AB-Kazakistan ilişkileri, 2025 itibarıyla ticaret hacmindeki artışla daha da pekişmiştir. 2023 yılında Kazakistan'ın toplam dış ticaretinin %28'inin AB ile gerçekleştirilmiş olması, Birliği ülkenin en büyük ticaret ortağı konumuna taşımıştır. Avrupa ile artan temaslar çerçevesinde Kazakistan, Orta Asya-AB ve Orta Asya-İtalya gibi çok taraflı platformlara aktif biçimde katılım sağlamış; enerji, ulaştırma ve kalkınma başlıklarında yürütülen görüşmelerde Kazak diplomasisinin belirgin bir inisiyatif üstlendiği görülmüştür (Haidar, 2025).

Çin ve Asya ile ilişkiler: Çok vektörlü dış politikanın bir diğer temel ayağını oluşturan Çin ve Asya boyutunda da 2025 yılı boyunca ilişkilerin istikrarlı biçimde sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Kazakistan, Çin ile ekonomik ve teknolojik iş birliğini derinleştirirken Asya-Pasifik bölgesindeki diplomatik ve ekonomik profilini güçlendirmeye devam etmiştir. Cumhurbaşkanı Tokayev, özellikle Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında



**4,2 MİLYAR DOLARLIK
LOKOMOTİF ALIM
ANLAŞMASI, İKİLİ
İŞ BİRLİĞİNİN
SOMUT EKONOMİK
PROJELER ÜZERİNDEN
DERİNLEŞTİRİLDİĞİNİ
GÖSTERMEKTEDİR**

**4,2 МЛРД. АҚШ
ДОЛЛАРЫН
ҚҰРАЙТЫН
ЛОКОМОТИВТЕРДІ
САТЫП АЛУ
ЖӨНІНДЕГІ
КЕЛІСІМНІҢ
ЖАСАЛУЫ
ЕКІЖАҚТЫ
ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ
НАҚТЫ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ЖОБАЛАР АРҚЫЛЫ
ТЕРЕҢДЕГЕНІН
КӨРСЕТЕДІ**



ласқан Wabtec компаниясы арасындағы бұл келісім елдің теміржол паркін жаңғыртуға бағытталған.

Сонымен қатар, жыл бойы жүргізілген жоғары деңгейдегі байланыстар нәтижесінде жалпы көлемі 70 млрд. АҚШ долларынан асатын сауда келісімдерінің жасалуы АҚШ-пен экономикалық қатынастардың тек символдық сипатпен шектелмей, құрылымдық мазмұнға ие болғанын аңғартады. Аталған келісімдер жаңа инвестициялық бағыттардың қалыптасуына мүмкіндік беріп, жұмыспен қамтуды арттыру тұрғысынан да елеулі әлеуетке ие (Хайдар, 2025).

Еуропалық Одақпен қатынастар: 2025 жылы Қазақстан Еуропалық Одақпен байланыстарын стратегиялық әріптестік деңгейінде нақты жобалар арқылы одан әрі тереңдетуді жалғастырды. Наурыз айында Астанада қол қойылған ЕО-Қазақстан арасындағы шикізат саласындағы стратегиялық әріптестік туралы келісім Еуропа қайта құру және даму банкінің (EBRD) қолдауымен Қазақстанның бай минералдық ресурстарын Еуропаның таза энергияға көшу үдерісінде пайдалану мен сирек элементтерді жеткізу тізбектеріндегі ынтымақтастықты күшейтуді көздейді (Neglobal.eu, 2025). Сол рәсім барысында Еуропа инвестициялық банк (EIB) пен Қазақстан Даму банкі арасында жасалған 200 млн еуро көлеміндегі кредиттік келісім жаңартылатын энергия көздері мен көлік инфрақұрылымын дамытуға бағытталған.

Еуропалық Одақ өкілдерінің Қазақстанды Орталық Азиядағы ең жақын серіктес ретінде сипаттауы қатынастардың тек экономикалық қана емес, сонымен бірге геостратегиялық өлшемге ие болғанын айқын көрсетеді. Шын мәнінде, 2020 жылы күшіне енген Кеңейтілген әріптестік және ынтымақтастық

үрүтүлөн projelerde kaydedilen ilerlemele-re dikkat çekerek, Çin ile iş birliğinin stratejik önemini vurgulamıştır.

Kazakistan, coğrafi konumunun sunduğu avantajları kullanarak Orta Koridor üzerinden Çin–Avrupa ticaretinde kilit bir lojistik merkez olma rolünü pekiştirmektedir (Kazantsev, 2025). Bu bağlamda Avrupa Birliği ile imzalanmış ulaştırma ve altyapı finansmanı anlaşmaları, Çin ile Avrupa arasındaki bağlantıda Kazakistan'ın transit ve stratejik konumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Teknoloji ve eğitim alanlarında da Çin ile temaslar yoğunlaşırken, Kazakistan yönetimi Çin'in nükleer enerji ve yükseköğretim alanındaki deneyimlerinden yararlanma niyetini açıkça dile getirmiştir (Eruygun, 2025). Nitekim Kazakistan'ın planladığı ikinci nükleer enerji santralini Çin teknolojisiyle inşa edilmesi seçeneği üzerinde çalışılması, bu iş birliğinin enerji alanına da genişletilmekte olduğuna işaret etmektedir (World Nuclear News, 2025).

туралы келісім (EPCA) арқылы институци-оналдык негізге түсірілген ЕО–Қазақстан қатынастары 2025 жылға қарай сауда ай-налымының өсуі арқылы одан әрі нығая түсті. 2023 жылы Қазақстанның жалпы сыртқы сауда көлемінің 28 пайызы Еуро-палық Одақпен жүзеге асырылуы Бірлікті елдің ең ірі сауда әріптесіне айналдырды. Еуропамен өзара ықпалдастықтың артуы аясында Қазақстан Орталық Азия–ЕО және Орталық Азия–Италия сияқты көпжақты платформаларға белсенді түрде қатысып, энергетика, көлік және даму салаларында жүргізілген келіссөздерде қазақ диплома-тиясының айқын бастама көтергені бай-қалды (Хайдар, 2025).

Қытай және Азиямен қатынастар: Көпвек-торлы сыртқы саясаттың тағы бір негіз-гі бағыты ретінде Қытай және Азия ел-дерімен қатынастар 2025 жылы тұрақты сипатта дамығаны байқалады. Қазақстан Қытаймен экономикалық және технологи-ялық ынтымақтастықты тереңдете отырып,



Азия үлкелерімен ішкі байланыста 2025 жылдың ең назар аударарлық оқиғаларының бірі Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың Жапонияға жасаған алғашқы ресми сапары болды. Сапар барысында Тоқаев Жапония Императоры Нарухитомен кездесіп, екіжақты қатынастардың қазіргі жай-күйі бағаланып, ынтымақтастықты тереңдетуге қатысты мүмкіндіктер талқыланды.

Азия-Тынық мұхиты аймағындағы дипломатиялық және экономикалық позициясын нығайта түсті. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев 2025 жылы «Белдеу және жол» бастамасы аясында жүзеге асырылып жатқан жобаларды талқылаған ресми кездесулер мен келіссөздер барысында Қытаймен әріптестіктің стратегиялық маңызын ерекше атап өтті.

Қазақстан өзінің географиялық орналасуын тиімді пайдаланып, Орта дәліз арқылы Қытай-Еуропа саудасында негізгі логистикалық торап ретіндегі рөлін бекемдей түсуде (Казанцев, 2025). Осы тұрғыда Еуропалық Одақпен жасалған көлік және инфрақұрылымды қаржыландыру жөніндегі келісімдер Қазақстанның транзиттік және стратегиялық маңызын арттыруға бағытталып, Қытай мен Еуропаны байланыстыратын негізгі бағыттағы логистикалық желінің тиімділігін қамтамасыз етеді.



**KAZAKISTAN,
COĞRAFI
KONUMUNUN
SUNDUĞU
AVANTAJLARI
KULLANARAK ORTA
KORİDOR ÜZERİNDEN
ÇİN-AVRUPA
TİCARETİNDE KİLİT
BİR LOJİSTİK MERKEZ
OLMA ROLÜNÜ
PEKİŞTİRMEKTEDİR**

**ҚАЗАҚСТАН ӨZİNİŇ
ГЕОГРАФИЯЛЫҚ
ОРНАЛАСУЫН
ТИИМДІ
ПАЙДАЛАНЫП, ОРТА
ДӘЛІЗ АРҚЫЛЫ
ҚЫТАЙ-ЕУРОПА
САУДАСЫНДА
НЕГІЗГІ
ЛОГИСТИКАЛЫҚ
ТОРАП РЕТİNДЕГІ
РӨЛІН БЕКЕМДЕЙ
ТҮСУДЕ**



Технология және білім беру салаларында да Қытаймен байланыстар қарқын алған жағдайда, Қазақстан басшылығы Қытайдың ядролық энергетика және жоғары білім беру салаларындағы тәжірибесін пайдалануға ниетті екенін ашық білдірді (Еруйгур, 2025). Атап айтқанда, Қазақстан жоспарлап отырған екінші атом электр станциясын Қытай технологиясы негізінде салу мүмкіндігінің қарастырылуы бұл ынтымақтастықтың энергетика саласына да кеңейіп келе жатқанын аңғартады (World Nuclear News, 2025).

Азия елдерімен қатынастар аясында 2025 жылдың ең назар аударарлық оқиғаларының бірі Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың Жапонияға жасаған алғашқы ресми сапары болды. Сапар барысында Тоқаев Жапония Императоры Нарухитомен кездесіп, екіжақты қатынастардың қазіргі жай-күйі бағаланып, ынтымақтастықты тереңдетуге қатысты мүмкіндіктер талқыланды.

Бунунла бирликте Астана yönetimi, söz konusu iş birliğini Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında mutlak bir siyasi yakınlaşmaya dönüştürmekten bilinçli biçimde kaçınmaktadır. Kazakistan, savaş sürecinde tarafsız ancak ilkesel bir tutum benimseyerek Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı vurgusunu sürdürmüş ve çatışmanın diplomatik yollarla çözülmesi yönündeki çağrılarını yinelemiştir. Eylül 2025'te New York'ta gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler 80. Genel Kurulu marjında Cumhurbaşkanı Tokayev'in Ukrayna

Devlet Başkanı Volodimir Zelenskiy ile yaptığı görüşme, bu dengeleyici yaklaşımın açık bir yansımasıdır (Gov.kz, 2025). Tokayev, söz konusu görüşmede mevcut durumun son derece karmaşık olduğuna dikkat çekmiş ve çatışmanın sona erdirilmesinde diplomatik çabaların vazgeçilmez önem taşıdığını vurgulamıştır.

Türkiye ile ilişkileri: 2025 yılı, Kazakistan–Türkiye ilişkilerinin kurumsal ve stratejik boyutlarda daha da derinleştiği bir döneme karşılık gelmektedir. Cumhurbaşkanı Tokayev’in Temmuz 2025’te Ankara’ya gerçekleştirdiği resmî ziyaret ve bu çerçevede düzenlenen Türkiye-Kazakistan Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi’nin beşinci toplantısı, ikili ilişkilerin çok katmanlı ve çok boyutlu niteliğini bir kez daha ortaya koymuştur (Kussainova, 2025). Ziyaret kapsamında enerji, ulaştırma ve lojistik, ticaret ve gümrük, tarım, dijital teknolojiler ve savunma sanayii gibi geniş bir yelpazede çok sayıda anlaşmanın imzalanması,

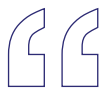
Өзара құрмет пен ұзақ мерзімді серіктестікке басымдық берілген бұл байланыстар Қазақстан–Жапония қатынастарын экономикалық, технологиялық және дипломатиялық салаларда жаңа деңгейге көтеріп, Азия–Тынық мұхиты бағытындағы ынтымақтастықтың алдағы кезеңде одан әрі тереңдеуіне ықпал ететіні атап өтілді (Ақорда, 2025).

Ресеймен қатынастар: Қазақстан дәстүрлі одақтасы Ресеймен қарым-қатынастарын сақтай отырып, бұл байланысты кеңірек геосаяси теңгерімдер аясында басқаруға ұмтылуда. 2025 жылғы маусымда елдегі алғашқы атом электр станциясының құрылысы үшін Ресейдің мемлекеттік «Росатом» компаниясының жетекшілігімен халықаралық консорциум құру туралы шешім қабылдануы осы стратегиялық әріптестіктің институционалдық деңгейде іске асқанын көрсетеді (Казанцев, 2025). Алматы облысындағы Үлкен елді мекенінде са-



ілішкерін сөйлем дәуезінін өтесіне геңерек сомут політіка ве проге аланна тағандығын геістермектедір.

Економік ілішкері бағламнда ікі өлке араcындакі тісареіт һасмннн 5 мнлар долар сеуіесіне җақлашмасы, каршылкы җатырм ілішкеріндекі івмеуле деістерленмектедір. Бу çerçеуеде Казакстан'н Түркіе'декі җатырмлары 2,5 мнлар долары ашаркен, Түркіе'нн Казакстан'дакі җатырмлары 5 мнлар доларн үзеріне чкмштр (Темргаліеуе, 2025; Alpay, 2025). Өзелікел тарымсал ішлеме, ілач үретімі ве лоістік сектөрлерінде өнгөрүлен җені җатырм тааһһүтлері, Түркіе'нн Казакстан економісіндекі ролүнү даһа да пекіштірмектедір. Јеоекономік ачідан бакілдігнда ісе Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Güzergahı olarak да бнлен Орта Коридор, 2025 ылнда ікілі гүндемін меркезі баішлікларндан



ÜNİVERSİTE, 2025 YILINDA GENÇ MEZUNLARIN YETİŞTİRİLMESİ VE TÜRK DÜNYASININ BİLİMSSEL MİRASINA KATKI SAĞLAYAN PROJELER ARACILIĞIYLA ÖNEMLİ BAŞARILARA İMZA ATMIŞTIR. BU DÖNEMDE FARKLI ALANLARDA YÜRÜTÜLEN 35 BİLİMSSEL PROJE, KAZAKİSTAN BİLİM VE YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI'NIN FİNANSMANI İLE HAYATA GEÇİRİLMİŞTİR

УНИВЕРСИТЕТ 2025 ЖЫЛЫ ЖАС МАМАНДАРДЫ ДАЯРЛАУ ЖӘНЕ ТҮРКІ ӘЛЕМІНІҢ ҒЫЛЫМИ-МӘДЕНИ МҰРАСЫН ЗЕРДЕЛЕУГЕ БАҒЫТТАЛҒАН ЖОБАЛАР АРҚЫЛЫ БІРҚАТАР МАҢЫЗДЫ НӘТИЖЕЛЕРГЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗДІ. АТАП АЙТҚАНДА, АТАЛҒАН ЖЫЛЫ ӘРТҮРЛІ ҒЫЛЫМИ БАҒЫТТАРДЫ ҚАМТИТЫН 35 ҒЫЛЫМИ ЖОБА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІНІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ҚОЛДАУЫМЕН ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛДЫ



лынууу жоспарланған атом электр станциясы Қазақстанның энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағыттаумен қатар Ресеймен энергетика саласындағы стратегиялық серіктестіктің тереңдеп келе жатқанын айғақтайды (Вааль, 2025).

Сонымен бірге Астана бұл ынтымақтастықты Ресей–Украина соғысы жағдайында толыққанды саяси жақындасуға айналдырудан саналы түрде бас тартып отыр. Қазақстан қақтығыс барысында бейтарап ұстанымды сақтай отырып, халықаралық құқық қағидаттарына сәйкес Украинаның аумақтық тұтастығын құрметтеу позициясын жүйелі түрде білдіріп келеді және дауды дипломатиялық жолмен реттеу қажеттігін бірнеше мәрте атап өтті. 2025 жылғы қыркүйекте Нью-Йорк қаласында өткен Біріккен Ұлттар Ұйымының 80-бас Ассамблеясы шеңберінде Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың Украина Президенті Владимир Зеленскиймен кездесуі осы теңгерімді сыртқы саясаттың нақты көрінісі болды (Gov.kz, 2025). Кездесу барысында Тоқаев қалыптасқан жағдайдың күрделілігіне назар аударып, қақтығысты тоқтатуда дипломатиялық күш-жігердің шешуші рөл атқаратынын атап өтті.

Түркиямен қатынастар: 2025 жыл Қазақстан–Түркия қатынастарының институционалдық және стратегиялық деңгейлерде жүйелі түрде тереңдей түскен кезеңі ретінде сипатталады. Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2025 жылғы шілде айында Анкараға жасаған ресми сапары және осы сапар аясында өткен Түркия–Қазақстан Жоғары деңгейлі стратегиялық ынтымақтастық кеңесінің бесінші отырысы екіжақты байланыстардың көпқабатты әрі көпөлшемді сипатын айқын көрсетті (Құсайынова, 2025). Сапар барысында энергетика, көлік және логистика, сауда және кеден ісі, ауыл шаруашылығы, цифрлық технологиялар мен қорғаныс өнер-

biri haline gelmiş; Kazakistan-Türkiye hattı Çin-Avrupa ticaretinde stratejik bir bağlantı noktası olarak öne çıkmıştır. Buna paralel biçimde Kazak petrolünün Bakü-Tiflis-Ceyhan hattı üzerinden sevkiyatının artırılmasına yönelik temaslar, Astana'nın enerji ihracatında güzergah çeşitlendirme ve jeopolitik esneklik arayışlarıyla uyumlu bir açılım olarak dikkat

кәсібі салаларында бірқатар келісімдерге қол қойылуы тараптардың ынтымақтастықты декларативтік деңгейден нақты саясат пен жобалық іске асыру кезеңіне шығарғанын аңғартады.

Экономикалық өлшем тұрғысынан алғанда, екі ел арасындағы сауда айналымының 5 млрд. АҚШ долларына жақындауы өза-



Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

çekmektedir (Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 2025).

Orta Asya ve Türk Dünyası ile ilişkiler: Kazakistan, 2025 yılında da Orta Asya bölgesel iş birliği ve entegrasyon süreçlerinde öncü bir rol üstlenmeyi sürdürmüştür. Ağustos 2024'te Astana'da düzenlenen 6. Orta Asya Devlet Başkanları İstişare Toplantısı'nda kabul edilen



ра инвестициялық байланыстардың кеңеюімен қатар жүріп отыр. Атап айтқанда, Қазақстанның Түркия экономикасына салған инвестициялары 2,5 млрд. АҚШ долларынан асса, Түркияның Қазақстанға бағытталған инвестициялары 5 млрд. АҚШ долларынан жоғары деңгейге жетті (Темірғалиева, 2025; Алпай, 2025). Әсіресе агроөңдеу, фармацевтикалық өндіріс және логистика секторларында жоспарланған жаңа инвестициялық міндеттемелер Түркияның Қазақстан экономикасындағы рөлін одан әрі күшейтуде. Геоэкономикалық тұрғыдан алғанда, Транскаспий халықаралық көлік бағыты ретінде де белгілі Орта дәліз 2025 жылы екіжақты күн тәртібінің орталық тақырыптарының біріне айналып, Қазақстан–Түркия желісі Қытай–Еуропа саудасында стратегиялық түйін ретінде алға шықты. Бұған қоса, қазақстандық мұнайды Баку–Тбилиси–Жейхан бағыты арқылы тасымалдау көлемін арттыру мәселесі Астананың энергия экспортында маршруттарды әртараптандыру және геосаяси икемділікті күшейту ұмтылыстарымен үйлесетін қадам ретінде қарастырылды (Түркия Республикасы Байланыс Басқармасы, 2025).

Орталық Азия және Түркі әлемімен қатынастар: 2025 жылы Қазақстан Орталық Азиядағы өңірлік ынтымақтастық пен интеграция үдерістерінде жетекші рөл атқаруын жалғастырды. 2024 жылғы тамызда Астанада өткен Орталық Азия мемлекеттері басшыларының 6-шы консультативтік кездесуінде қабылданған 2025–2027 жылдарға арналған өңірлік ынтымақтастықтың Жол картасы су ресурстарын басқару, сауда және трансшекаралық көлік салаларында нақты қадамдар жасауға негіз қалады. Осы үдерістің жалғасы іспетті 2025 жылғы қарашада өткен Ташкент саммиті Әзербайжанның алғаш рет байқаушы ретінде қатысуымен Орталық Азия–Оңтүстік Кавказ өзара іс-қимылына жаңа өлшем қосты. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев Орталық Азия елдері арасындағы ынтымақтастықты нығайтумен қатар, көпвекторлы сыртқы саясат аясында ірі державалармен теңгерімді қатынастар орнатудың өңірлік тұрақтылық үшін қажетті екенін үнемі атап өтіп келеді (Қуссаин, Рехимов, 2025).

2025–2027 Bölgesel İş Birliği Yol Haritası, bölgesel su yönetimi, ticaret ve sınır aşan ulaşım alanlarında somut adımların atılmasına zemin hazırlamıştır. Bu sürecin devamı niteliğindeki Kasım 2025 Taşkent Zirvesi ise Azerbaycan'ın ilk kez gözlemci olarak sürece dahil edilmesiyle Orta Asya–Güney Kafkasya etkileşimine yeni bir boyut kazandırmıştır. Cumhurbaşkanı Tokayev, Orta Asya ülkeleri arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesinin yanı sıra, çok vektörlü dış politika sayesinde büyük güçlerle dengeli ilişkiler kurulmasının bölgesel istikrar açısından zorunlu olduğunu sıklıkla vurgulamaktadır (Kussain, Rehimovov, 2025).

Bu çerçevede Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) kapsamındaki girişimler de 2025 yılında belirgin bir ivme kazanmıştır. Ekim 2025'te Azerbaycan'ın Gebele kentinde düzenlenen 12. TDT Zirvesi'nde Cumhurbaşkanı Tokayev, ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi, dijital iş birliğinin güçlendirilmesi ve ulaştırma koridorlarının geliştirilmesine yönelik somut öneriler sunmuştur. Tokayev'in ayrıca "TDT+"

Осы тұрғыда Түркі мемлекеттері ұйымы (ТМҰ) аясындағы ынтымақтастық 2025 жылы жаңа серпінмен дамыды. 2025 жылғы қазанда Әзербайжанның Габала қаласында өткен ТМҰ-ның 12-ші саммитінде Президент Тоқаев экономикалық интеграцияны тереңдету, цифрлық ынтымақтастықты күшейту және көлік дәліздерін дамытуға бағытталған бірқатар нақты бастамалар ұсынды. Сонымен қатар Тоқаевтың «ТМҰ+» форматы шеңберінде үшінші елдерді де үдерістерге тартуға болатын кеңейтілген ынтымақтастық платформасын қалыптастыру жөніндегі бастамасы ұйымның халықаралық деңгейдегі ықпалын арттыруға бағытталған стратегиялық көзқарасты білдіреді (Велиев, 2025). Бұл бастамалар Қазақстанның Түркі әлемінде неғұрлым біртұтас, институционалдық тұрғыдан орныққан және функционалдық тиімді ынтымақтастық жүйесін қалыптастыруға ұмтылысын айқын көрсетеді.

Сыртқы саясатта ұстанылған көпвекторлы әрі теңгерімді тәсіл 2025 жылы ішкі саяси тұрақтылық пен экономикалық күн тәртібінің қалыптасуына шешуші әсер етті. Осы кезеңде экономикалық өсім мәселесі ішкі саясаттың негізгі басымдықтарының бірі ретінде алға шықты. Жаһандық экономикалық конъюнктураның күрделілігіне қарамастан, 2025 жылдың қаңтар–қараша айлары аралығында Қазақстан экономикасының 6,4 пайызға өсуі өңірлік орташа көрсеткіштен жоғары нәтижені көрсетіп, экономиканың орнықты қалпына келу үдерісін айғақтады. Өнеркәсіп өндірісінің 7,4 пайызға, ауыл шаруашылығының 6,1 пайызға өсуі экономиканың нақты секторларындағы оң динамиканы көрсетсе, көлік саласында тіркелген 20 пайыздан астам өсім Орта дәлізді дамытуға бағытталған инфрақұрылымдық және логистикалық инвестициялардың экономикалық белсенділікке тікелей ықпал еткенін дәлелдейді. Сонымен қатар құрылыс саласындағы 14,7 пайыздық және бөлшек саудадағы 8,8 пайыздық өсім ішкі сұраныс пен инвестициялық қызметтің сақталып отырғанын көрсетеді. Аталған жоғары өсім көрсеткіштері мемлекеттік қаржы жүйесінің нығаюына ықпал етіп, Үкіметтің әлеуметтік міндеттемелерін орындауы мен ірі ауқым-



Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

formatı çerçevesinde üçüncü taraf ülkelerin de sürece dahil edilebileceği genişletilmiş bir iş birliği platformu önerisi, teşkilatın uluslararası etki kapasitesini artırma yönündeki stratejik vizyonu yansıtmaktadır (Veliyev, 2025). Bu girişimler, Kazakistan'ın Türk dünyasında daha bütünleşik, kurumsallaşmış ve etkili bir iş birliği ağı oluşturma hedefinin altını çizmektedir.

Dış politikada izlenen çok vektörlü ve dengeleyici yaklaşımın yarattığı istikrar ortamı, 2025 yılı boyunca iç politika ve ekonomik gündemin şekillenmesinde de belirleyici bir zemin oluşturmuştur. Bu bağlamda yerel gündemin başlıca konuları arasında yer alan ekonomik büyüme açısından 2025 yılı, Kazakistan ekonomisinin zorlu küresel konjonktüre rağmen kayda değer bir performans sergilediği bir dönem olmuştur. Ocak-Kasım 2025 döneminde ekonominin %6,4 oranında büyümesi, Orta Asya ortalamasının üzerinde bir seyri ifade etmekte ve güçlü bir toparlanmaya işaret etmektedir. Sanayi üretimi %7,4, tarım sektörü %6,1 oranında büyürken, özellikle ulaştırma sektöründe %20'nin üzerinde kaydedilen artış, Orta Koridor ve lojistik yatırımlarının ekonomik faaliyetlere doğrudan yansıtıldığını göstermektedir. İnşaat sektöründe %14,7, perakende ticarete ise %8,8 oranında gerçekleşen büyüme, iç talebin ve yatırım faaliyetlerinin canlılığını ortaya koymaktadır.

Bu yüksek büyüme performansı, kamu maliyesinin güçlenmesine katkı sağlayarak hükümetin sosyal yükümlülüklerini yerine getirmesi ve büyük ölçekli altyapı projelerini hayata geçirmesi açısından önemli bir zemin oluşturmuştur. Nitekim hız kazanan ekonomik büyüme, sosyal yükümlülüklerin ifasında ve büyük altyapı projelerinin uygulanmasında belirleyici bir dayanak teşkil etmektedir (Qrnews.kz, 2025). Ekonomideki bu ivme, 2022 yılında küresel belirsizlikler ve enflasyonist baskılar karşısında



2025 YILINDA, CUMHURBAŞKANI TOKAYEV'İN EĞİTİMDE ULUSLARARASILAŞMA VİZYONU DOĞRULTUSUNDA “KAZAKİSTAN'IN EL YAZMASI MİRASI: ENVANTERLEME, RESTORASYON, BİLİMSEL KATALOGLAMA, DİJİTALLEŞTİRME VE KAPSAMLI KODİKOLOJİK ARAŞTIRMA” BAŞLIKLİ ÖNEMLİ BİR DEVLET PROJESİ KAZANILMIŞTIR

2025 ЖЫЛЫ ПРЕЗИДЕНТ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ САЛАСЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДАМУ ҰСТАНЫМДАРЫНА СӘЙКЕС КЕЛЕТІН «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОЛЖАЗБА МҰРАСЫ: РЕЕСТРЛЕУ, РЕСТАВРАЦИЯЛАУ, ҒЫЛЫМИ КАТАЛОГТАУ, ЦИФРЛАНДЫРУ ЖӘНЕ КЕШЕНДІ КОДИКОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ» АТТЫ АУҚЫМДЫ МЕМЛЕКЕТТІК ЖОБА ІСКЕ ҚОСЫЛДЫ



ды инфрақұрылымдық жобаларды іске асыруы үшін маңызды негіз қалыптастырды. Шынында да жедел қарқын алған экономикалық өсім әлеуметтік міндеттемелерді орындау және ауқымды инфрақұрылымдық жобаларды жүзеге асыру барысында шешуші тірекке айналып отыр (Qrnews.kz, 2025). Экономикадағы бұл серпін 2022 жылы жаһандық белгісіздік пен инфляциялық қысым жағдайында қабылданған құрылымдық реформалардың әсері нақты түрде көріне бастағанын да дәлелдейді.

Экономикалық күн тәртібінде инвестициялар тарту және экономиканы әртарапандыруға бағытталған шаралар 2025 жыл бойы басым бағыттардың бірі ретінде айқын көрініс тапты. Осы тұрғыдан алғанда, 2025 жыл Қазақстанның шетелдік инвестицияларды тарту және экономиканы әртарапандыру стратегиясында елеулі ілгерілеу байқалған кезең ретінде сипатталады. Президент Қасым-Жомарт Тоқаев жаһандық деңгейде инвестициялар үшін бәсекенің үдей түскенін атап өтіп, Қазақстанның Орталық Азия мен Оңтүстік Кавказ аймағындағы жетекші экономикалардың бірі ретінде бұл үдерістен шет қалмауы қажет екеніне ерекше назар аударады. Атап айтқанда, Қазақстан Орталық Азия елдеріне бағытталған тікелей шетелдік инвестициялардың 60 пайыздан астамын өзіне шоғырландырып отыр (Хайдар, 2025). 2025 жылдың алғашқы тоғыз айында Қазақстан экономикасына 14,9 млрд. АҚШ доллары көлемінде шетелдік инвестиция тартылды. Бұл көрсеткіш 2024 жылы тіркелген 15,7 млрд. АҚШ долларын құраған жылдық инвестиция көлемімен салыстырғанда, жыл қорытындысы бойынша инвестициялық өсім үрдісінің сақталатынын көрсетеді (Kazakhstan Today, 2025; Сакенова, 2025).

Осы инвестициялардың маңызды бөлігі экономиканың мұнайға тәуелділігін азайтуды мақсат еткен са-

hayata geçirilen yapısal düzenlemelerin etkilerinin somut biçimde görülmeye başlandığına da ortaya koymaktadır.

Ekonomi gündemi içerisinde yatırım ve çeşitlendirme atılımları da 2025 yılı boyunca ön plana çıkan başlıklardan biri olmuştur. Bu çerçevede 2025 yılı, Kazakistan'ın yabancı yatırım çekme ve ekonomiyi çeşitlendirme stratejisinde önemli ilerlemeler kaydettiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Cumhurbaşkanı Tokayev, küresel ölçekte artan yatırım rekabetine dikkat çekerek Kazakistan'ın Orta Asya ve Güney Kafkasya'nın en büyük ekonomilerinden biri olarak bu yarışta geri kalmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim Kazakistan, Orta Asya'ya yönelen doğrudan yabancı yatırımların %60'ından fazlasını tek başına çekmektedir (Haidar, 2025). 2025 yılının ilk dokuz ayında ülkeye 14,9 milyar dolar tutarında yabancı yatırım girişi gerçekleşmiş; bu rakam, 2024 yılında kaydedilen 15,7 milyar dolarlık toplam yatırım hacmiyle karşılaştırıldığında, yıl sonu itibarıyla artış eğiliminin süreceğine işaret etmektedir (Kazakhstan Today, 2025; Sakenova, 2025).



egemen.kz

лаларға бағытталғаны байқалады. Петрохимия, автомобиль өнеркәсібі, кен өндіру және технология, ауыл шаруашылығын өңдеу және логистика салаларында жүзеге асырылған ірі жобалар экономиканы әртараптандыру саясатының нақты көріністері ретінде бағаланады. Энергетика секторында ұлттық мұнай-газ компаниясы «ҚазМұнайГаз» қызметінің өндірістік және басқарушылық тиімділігінің артуы ерекше назар аударады. 2025 жылдың алғашқы жартыжылдығында мұнай өндіру көлемінің жылдық есеппен 12 пайызға өсіп, 49,9 млн тоннаға жетуі, сондай-ақ жыл соңына қарай 96 млн тонна өндіру межесінің белгіленуі энергетика саласындағы өндірістік әлеуеттің тұрақты ұлғайып отырғанын айғақтайды (Astana Times, 2025).

Мұнай экспорттық бағыттарын әртараптандыру стратегиясы 2025 жылы нақты институционалдық және логистикалық қдамдармен қамтамасыз етілді. Осы шеңберде Қазақстан Каспий теңізі арқылы Баку–Тбилиси–Жейхан және Транс-Каспий/Эзербайжан–Грузия бағыттары бойынша Еуропа нарығына алғаш рет тікелей мұнай жеткізуді жүзеге асырды (Өмірғазы, 2025). Аталған қадам дәстүрлі экспорттық маршруттарда қалыптасқан Ресейге тәуелділікті төмендету тұрғысынан стратегиялық маңызға ие болып, ұлттық энергия экспортындағы бағыттық әртараптандыру мен логистикалық икемділікті арттыруға ықпал етті. Экономиканың құрылымдық әртараптылығын нығайту мақсатында жаңартылатын энергия көздерін дамытуға бағытталған инвестициялық саясат та жанданды. 2025 жылдың алғашқы жартыжылдығында қазақстанда өндірілген электр энергиясының 4,2 млрд. кВт·сағ көлемі жаңартылатын энергия көздерінің үлесіне тиесілі болды. Сонымен қатар Еуропалық Одақпен жасыл энергетика және маңызды минералдар саласындағы стратегиялық ынтымақтастық туралы келісімдер Қазақстанның энергетикалық трансформациясының халықаралық институционалдық өлшемін күшейтті. Аталған бағыттар Қазақстан Республикасының «2050 стратегиясы» аясында әлемнің алғашқы 30 дамыған экономикасының қатарына ену жөніндегі ұзақ мерзімді мақсаттарымен толық сәйкестендірілгенін

Bu yatırımların önemli bir bölümünün, ekonominin petrole olan bağımlılığını azaltmayı hedefleyen sektörlere yönlendirildiği görülmektedir. Petrokimya, otomotiv, madencilik ve teknoloji, tarım işleme ve lojistik alanlarında hayata geçirilen büyük ölçekli projeler, ekonomik çeşitlendirme politikasının somut yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Enerji sektöründe ise Kazakistan'ın millî petrol şirketi KazMunayGas'ın faaliyetlerinde kaydedilen verimlilik artışı dikkat çekmektedir. 2025 yılının ilk yarısında petrol üretimini yıllık bazda %12 artışla 49,9 milyon tona ulaşması ve yıl sonunda 96 milyon tonluk üretim hedefinin ortaya konulması, enerji sektöründeki kapasite artışını açık biçimde ortaya koymaktadır (Astanatimes, 2025).

Petrol ihraç rotalarının çeşitlendirilmesine yönelik strateji de 2025 yılı boyunca somut adımlarla desteklenmiştir. Bu kapsamda Kazakistan, Hazar Denizi üzerinden Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Trans-Hazar/Azerbaycan-Gürcistan güzergahları aracılığıyla ilk kez Avrupa'ya doğrudan petrol sevkiyatı gerçekleştirmiştir (Omirgazy, 2025). Bu gelişme, Rusya'ya bağımlı geleneksel güzergahlara alternatifler oluşturulması bakımından önem taşımakta ve enerji ihracatındaki esnekliği artırmaktadır. Ekonomik çeşitliliği artırma hedefi doğrultusunda yenilenebilir enerji yatırımlarına da hız verilmiş; 2025 yılının ilk yarısında ülke elektrik üretimini 4,2 milyar kWh'lık bölümü yenilenebilir kaynaklardan sağlanmıştır. Avrupa Birliği ile imzalanan yeşil enerji ve kritik madenler alanındaki iş birliği anlaşmaları da bu sürecin uluslararası boyutunu güçlendirmektedir. Tüm bu gelişmeler, Kazakistan'ın "2050 Stratejisi" çerçevesinde ilk 30 gelişmiş ekonomi arasına girme hedefiyle uyumlu bir yönelim izlediğini göstermektedir (Kazakistan Başbakanlığı Resmî Sitesi, 2012).

Beşeri sermayenin geliştirilmesi ve eğitim alanındaki dönüşüm de 2025 yılı boyunca ekonomiyle doğrudan bağlantılı bir politika alanı olarak ele alınmıştır. Cumhurbaşkanı Tokayev, Eylül 2025'teki Ulusa Sesleniş konuşmasında ülkenin bilgi ekonomisine geçişini hızlandırmak amacıyla bilim, eğitim ve inovasyon alanlarında daha bütünlük bir yönetim anlayışının benimseneceğini açıklamıştır. Devletin bilimsel Ar-Ge yatırımlarının daha yüksek katma değer üretmesi gerektiğine dikkat çeken Tokayev, yenilikçi politikaların Bilim ve

kөрсетеді (Қазақстан Премьер-Министрінің ресми сайты, 2012).

Адам капиталын дамыту және білім беру жүйесін жаңғырту мәселелері де 2025 жылы экономикалық даму күн тәртібімен тікелей өзара байланыста қарастырылды. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2025 жылғы қыркүйекте Қазақстан халқына Жолдауында елдің ақпараттық экономикаға өтуін жеделдету мақсатында ғылым, білім және инновация салаларында бірыңғай басқару тәсілін енгізу жоспарланып отырғанын мәлімдеді. Мемлекеттік ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға (R&D, Ar-Ge) бағытталатын инвестициялардың жоғары қосымша құн қалыптастыруы қажеттігін атап өткен Мемлекет басшысы инновациялық саясатты Ғылым және жоғары білім министрлігі мен Ұлттық ғылым академиясының үйлестіруімен жүзеге асыру көзделіп отырғанын жеткізді. Осы контексте жасанды интеллект және озық технологиялар бағытында маманданатын жоғары оқу орындарына институционалдық және қаржылық қолдау көрсету, сондай-ақ шетелде еңбек етіп жүрген қазақстандық ғалымдардың елге оралуын ынталандыратын тұрақты механизмдерді қалыптастыру мәселелері күн тәртібіне шығарылды (Ақиқат, 2025; Бірбаева, 2025).

Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2025 жылды «Жұмысшы мамандықтары жылы» деп жариялауы ел экономикасының орнықты дамуы мен ұзақ мерзімді стратегиялық мақсаттары тұрғысынан білікті еңбек ресурстарының шешуші маңызын айқын көрсетті. Осы бағытта инженерлік-техникалық кадрларды, өндірістік шеберлерді және ауыл шаруашылығы саласының білікті мамандарын даярлауға бағдарланған кәсіптік білім беру ұйымдары мен политехникалық институттарға бағытталған инвестициялар көлемі арттырылды. Мемлекет басшысы сапалы даярланған техникалық персоналға деген ұлттық экономиканың өсіп отырған қажеттілігін атап өтіп, аталған мамандықтардың қоғамдық мәртебесін арттыру мен еңбекке ақы төлеу деңгейін көтеру мәселелері мемлекеттік саясаттың басым міндеттерінің бірі ретінде айқындалғанын жеткізді (Бірбаева, 2025). Адам капиталын нығайту ел-

Yükseköğretim Bakanlığı ile Bilim Akademisi'nin koordinasyonunda yürütüleceğini ifade etmiştir. Bu kapsamda yarı zeka ve ileri teknolojiler alanında uzmanlaşacak üniversitelere daha fazla imkan tanınması ve yurt dışındaki başarılı Kazak bilim insanlarının ülkeye dönüşünü teşvik edecek mekanizmaların oluşturulması gündeme alınmıştır (Akikat, 2025; Birbayeva, 2025).

Cumhurbaşkanı Tokayev'in 2025 yılını "İşçi Meslekleri Yılı" olarak ilan etmesi, nitelikli iş gücünün ülke ekonomisi ve uzun vadeli kalkınma hedefleri açısından taşıdığı önemi yansıtmaktadır. Bu çerçevede mühendis, teknisyen, usta ve tarım uzmanı yetiştirilmesine yönelik olarak meslek okulları ve politeknik enstitülere yapılan yatırımlar artırılmıştır. Tokayev, ülkenin nitelikli ve iyi eğitilmiş teknik personele duyduğu ihtiyaca vurgu yaparak, bu alanlardaki mesleklerin toplumsal itibarının ve ücret seviyelerinin yükseltilmesinin öncelikli hedefler arasında yer aldığını ifade etmiştir (Birbayeva, 2025). İnsan sermayesinin güçlendirilmesi, dijital dönüşüm ve yenilikçilik hedefleriyle uyumlu biçimde ülkenin uzun vadeli kalkınmasının temel unsurlarından biri olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda eğitim sisteminin ekonomiyle daha güçlü bağlar kurması gerektiği de özellikle vurgulanmaktadır. Aynı dönemde Kazakistan, yükseköğretimde uluslararası iş birliklerini genişleterek yabancı üniversitelerin ülkede şube açmasını teşvik eden adımlar atmış ve küresel akademik entegrasyonu derinleştirmeyi hedeflemiştir (Edu.live.com; Zhunissova, 2025).

Bu kapsamda Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi, iki ülkenin ortak bir değeri olarak eğitim, bilim ve Türk dünyasının beşeri sermayesinin geliştirilmesine katkı sunmaya devam etmektedir. Üniversite, 2025 yılında genç mezunların yetiştirilmesi ve Türk dünyasının bilimsel mirasına katkı sağlayan projeler aracılığıyla önemli başarılar imza atmıştır. Bu dönemde farklı alanlarda yürütülen 35 bilimsel proje, Kazakistan Bilim ve Yükseköğretim Bakanlığı'nın finansmanı ile hayata geçirilmiştir (Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2025). Üniversitenin Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından 2023 yılından itibaren yürütülen ve akademik literatürde özgün bir yere sahip olan "Orta Asya'nın Tarihi Coğrafyası" projesinin tamamlanmasıyla, Kazakistan ve Orta Asya tarihine

diң ұзақ мерзімді әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі құрамдас бөлігі ретінде қарастырылып, бұл бағыт цифрлық трансформация және инновациялық даму стратегияларымен өзара үйлестірілді. Осы тұрғыда білім беру жүйесінің нақты экономика секторларымен институционалдық байланысын күшейту қажеттігі де баса көрсетілді.

Аталған кезеңде Қазақстан жоғары білім беру саласында халықаралық ынтымақтастықты кеңейтуге бағытталған жүйелі қдамдар жасады. Шетелдік жетекші университеттердің елімізде филиалдар ашуын ынталандыру арқылы жаһандық академиялық кеңістікке интеграцияны тереңдету стратегиялық мақсат ретінде айқындалды (Edu.live.com; Жүнісова, 2025).

Осы үдерістер аясында Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Қазақстан мен Түркия арасындағы ортақ рухани-мәдени құндылықтарға негізделген жетекші білім және ғылым орталығы ретінде Түркі әлемінің адами капиталын дамытуға жүйелі үлес қосуды жалғастырды. Университет 2025 жылы жас мамандарды даярлау және Түркі әлемінің ғылыми-мәдени мұрасын зерделеуге бағытталған жобалар арқылы бірқатар маңызды нәтижелерге қол жеткізді. Атап айтқанда, аталған жылы әртүрлі ғылыми бағыттарды қамтитын 35 ғылыми жоба Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігінің қаржылық қолдауымен жүзеге асырылды (Ахмет Ясауи университеті, 2025). Университет жанындағы Еуразия ғылыми-зерттеу институты 2023 жылдан бастап іске асырылып келген және академиялық ортада жоғары бағаланған «Орталық Азияның тарихи географиясы» атты кешенді ғылыми жобаны табысты аяқтады. Жобаның нәтижелері Қазақстан мен Орталық Азия тарихына қатысты нақты деректерді ғылыми айналымға енгізіп, аймақ елдері арасындағы тарихи байланыстарды тереңірек пайымдауға мүмкіндік берді. Сонымен қатар аталған зерттеулер жастар, салалық мамандар және ғылыми қауымдастық үшін сенімді дереккөз ретінде қызмет ететін тұрақты академиялық ақпараттық база қалыптастырды.

Сонымен қатар 2025 жылы Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың білім және ғылым

ышқ тутаң өнөмлі сомут ықтылар билим дүнясына казандырылмыштыр. Бу ыалышмалар, бөлге үлкелери арасындағы тарихсел бағыларын yeniden hatırlatılmasına katkı sağlarken, aynı zamanda gençler, uzmanlar ve akademisyenler için kalıcı referans eserler sunmuştur.

Öte yandan 2025 yılında, Cumhurbaşkanı Tokayev'in eğitimde uluslararasılaşma vizyonunu doğrultusunda "Kazakistan'ın El Yazması Mirası: Envanterleme, Restorasyon, Bilimsel Kataloqlama, Dijitalleştirme ve Kapsamlı Kodikolojik Araştırma" başlıklı önemli bir devlet projesi kazanılmıştır. Bu proje kapsamında Orta Asya ve Bağımsız Devletler Topluluğu içinde ilk kez Harvard Üniversitesi ile bilimsel bir ortaklık tesis edilmesi, kalıcı uluslararası iş birliği ağlarının oluşturulması açısından dikkat çekici bir gelişme olmuştur. Söz konusu ortaklık, Kazakistan'daki uzmanların Harvard Üniversitesi'ndeki meslektaşlarıyla bilgi ve deneyim paylaşımlarına imkan sağlayarak akademik kapasitenin güçlendirilmesine katkı sunmaktadır. Bu sayede tarihî ve kültürel mirasını henüz yeterince gün yüzüne çıkarmış alanlarının uluslararası bilim dünyasına tanıtılması mümkün hale gelmekte; eğitim, kültür ve medeniyet alanındaki birikimin görünürlüğü artırılmaktadır. Üniversite, bu ve benzeri çalışmalarla taşıdığı misyon ve vizyon doğrultusunda 2025 yılında ülkenin eğitim ve akademik alandaki başarılarına kendi kurumsal katkısını sunmayı sürdürmüştür.

Sonuç olarak 2025 yılı, Kazakistan'ın çok vektörlü dış politika yaklaşımını yalnızca söylem düzeyinde değil, somut diplomatik, ekonomik ve jeopolitik adımlarla desteklediği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev liderliğinde ABD, Avrupa Birliği, Çin, Rusya ve Türkiye gibi farklı güç merkezleriyle dengeli ilişkiler sürdürülürken, Orta Asya, Türk dünyası ve Asya-Pasifik bağlamında çok taraflı iş birliği mekanizmalarının etkin biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bu strateji, küresel belirsizliklerin ve bölgesel krizlerin arttığı bir uluslararası ortamda Kazakistan'ın stratejik esnekliğini korumasına, dış politika risklerini yönetmesine ve uluslararası sistemde öngörülebilir bir aktör olarak konumlanmasına imkan sağlamaktadır. Dış politikadaki bu dengeleyici çizginin iç reformlar ve ekonomik dönüşüm politikalarıyla desteklenmesi, ülkenin orta ve uzun

саласындағы халықаралық даму ұстанымдарына сәйкес келетін «Қазақстанның қолжазба мұрасы: реестрлеу, реставрациялау, ғылыми каталогтау, цифрландыру және кешенді кодикологиялық зерттеу» атты ауқымды мемлекеттік жоба іске қосылды. Бұл бастама тарихи-мәдени мұраны сақтау, жүйелеу және оны ғылыми айналымға енгізу бағытындағы мемлекеттік саясаттың маңызды институционалдық құрамдас бөлігі ретінде айқындалады. Жобаны іске асыру шеңберінде Орталық Азия және Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы кеңістігінде алғаш рет Гарвард университетімен ресми ғылыми серіктестік орнатылды. Мұндай өзара іс-қимыл тұрақты халықаралық ғылыми ынтымақтастық желілерін қалыптастыру тұрғысынан елеулі институционалдық мәнге ие. Бұл серіктестік қазақстандық мамандардың Гарвард университетіндегі әріптестерімен ғылыми ақпарат пен кәсіби тәжірибе алмасуына мүмкіндік беріп, елдің академиялық әлеуетін нығайтуға елеулі үлес қосады. Соның нәтижесінде тарихи және мәдени мұраның бұрын жеткілікті деңгейде зерттелмеген бағыттары халықаралық ғылыми қауымдастыққа ұсынылып, білім, мәдениет және өркениет тарихына қатысты қорлардың ғылыми көрнекілігі мен қолжетімділігі айтарлықтай кеңейтіледі. Университет осы және өзге де стратегиялық бастамалар арқылы өзінің миссиясы мен институционалдық даму басымдықтарына сәйкес 2025 жылы елдің білім беру және академиялық кеңістігін дамытуға жүйелі үлес қосты.

Қорытындылай келе, 2025 жыл Қазақстан Республикасының көпвекторлы сыртқы саяси бағыты декларативтік ұстанымдар деңгейінде ғана емес, нақты дипломатиялық, экономикалық және геосаяси шаралар арқылы жүйелі түрде іске асырылған кезең ретінде сипатталады. Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың басшылығымен АҚШ, Еуропалық Одақ, Қытай, Ресей және Түркия сияқты әртүрлі күш орталықтарымен теңгерімді өзара іс-қимыл сақталып, Орталық Азия, Түркі әлемі және Азия-Тынық мұхиты аймағы шеңберінде көпжақты ынтымақтастық тетіктері тиімді пайдаланылды.

Бұл сыртқы саяси модель жаһандық белгісідіктер мен өңірлік дағдарыстар күшей-

- China%E2%80%99s%20great,will%20be%20held%20this%20year. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Gov.kz (2025). Kazakistan ve Ukrayna Cumhurbaşkanlarının görüşmesi. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-kiev/press/news/details/1073268>. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Haidar, Aida (2025). Cumhurbaşkanı Tokayev: Kazakistan, 2025'te 70 milyar doların üzerinde ticari anlaşma sağladı. Alınan yer: <https://astanatimes.com/2025/12/president-tokayev-kazakhstan-secures-over-70-billion-in-commercial-agreements-in-2025/#:~:text=ASTANA%20%E2%80%94%20Kazakhstan%20has%20signed,with%20members%20of%20the%20public>. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Kazakistan Başbakanlığı Resmi Sitesi (2012). Kazakistan 2050 Stratejisi. Alınan yer: <https://primeminister.kz/gosprogrammy/strategiya-kazahstan-2050>. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Kazakhstan today (2025). Kazakistan'daki doğrudan yabancı yatırımlar: 2025 yılının 9 aylık sonuçları. Alınan yer: https://www.kt.kz/kaz/economy/aza_standa_y_tikeley_sheteldik_investitsiyalar_2025_zhyldy_1377985958.html. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Kazantsev, Vaisman, Andrei (2025). 2025 yaz-sonbahar döneminde Orta Asya ve güney Kafkasya devletlerinin diplomasisi: Çok vektörlü dış politikanın uygulamadaki yansımaları. Alınan yer: <https://besa-center.org/diplomacy-of-central-asian-and-south-caucasus-states-in-summer-autumn-2025-multivector-foreign-policy-in-action/#:~:text=Amid%20the%20UN%20General%20Assembly%2C,procured%20locomotives%20from%20Russian%20manufacturers>. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Kussain, Meiramgul ve Rehimov, Ruslan (2025). Orta Asya liderleri Kazakistan'da toplandı. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-asya-liderleri-kazakistan-toplandi/3299595>. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Kussainova, Meiramgul (2025). Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev'in Türkiye ziyareti ikili ilişkilerde yeni hedefleri belirleyecek. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/kazakistan-cumhurbaskani-tokayev-in-turkiye-ziyareti-ikili-iliskilerde-yeni-hedefleri-belirleyecek/3644807>. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Neglobal.eu (2025). AB, Kazakistan ile kritik hammadde, enerji ve altyapı alanlarında önemli anlaşmalar imzaladı. Alınan yer: <https://www.neglobal.eu/eu-signs-critical-law-materials-energy-and-infrastructure-deals-with-kazakhstan/#:~:text=As%20part%20of%20the%20visit,closely%20to%20Europe%20and%20Asia>. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Omirgazy, Dana (2025). KazMunayGas, Hırvatistan üzerinden Macaristan'a ilk petrol sevkiyatını gerçekleştirdi. Alınan yer: <https://astanatimes.com/2025/08/kazmunaygas-exports-first-oil-batch-to-hungary-via-croatia/#:~:text=KazMunayGas%20Exports%20First%20Oil%20Batch,to%20a%20Hungarian%20refinery>. Erişim tarihi: 23.12.2025.
- Qrnews.kz (2025). Kazakistan ekonomisi, 2025'in ilk 11 ayında yüzde 6,4 oranında büyüdü. Alınan yer: <https://qrnews.kz/en/news/kazakhstan-s-economy-grew-by-6-4-in-the-first-11-months-of-2025-ZLIt>
- Вааль, Тамара (2025). Ресейдің Rosatom компаниясы мен Қытайдың CNNC компаниясы Қазақстандағы алғашқы атом электр станцияларын салу үшін консорциумдарға жетекшілік етеді. Сілтеме: <https://www.reuters.com/business/energy/russias-rosatom-lead-consortium-build-first-nuclear-power-plant-kazakhstan-2025-06-14/>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Велиев, Жавид (2025). TDT 12-ші Шұғыла: Кестеде қандай мәселелер қаралды? Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ttdt-12-zirvesi-masada-hangikonular-vardi/3711014>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Edu.live.com (2025). Қазақстан жаңа университет кампустарымен жаһандық академиялық байланыстарын кеңейтуде. Сілтеме: <https://www.edu-live.com/posts/kazakhstan-expands-global-academic-ties-with-new-university-branches>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Еруйгур, Бурч (2025). Қазақстан Президенті Астана халықаралық мәселелерді шешуге әрқашан үлес қосуға дайын екенін айтты. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/en/world/kazakh-president-says-astana-always-ready-to-contribute-to-resolving-international-issues/3440931#:~:text=%E2%80%9Ctaking%20into%20account%20China%E2%80%99s%20great,will%20be%20held%20this%20year>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Gov.kz (2025). Қазақстан және Украина Президенттерінің кездесуі. Сілтеме: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-kiev/press/news/details/1073268>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Жүнісова, Бақтықұл (2025). Пікір: Цифрлық заманда Қазақстан: Аймақтық көшбасшылықтың негіздері ретінде адам капиталы мен жасанды интеллект. Сілтеме: <https://timesca.com/opinion-kazakhstan-in-the-digital-era-human-capital-and-ai-as-foundations-for-regional-leadership/>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Қазақстан Премьер-Министрлігінің Ресми Сайты (2012). Қазақстан 2050 Стратегиясы. Сілтеме: <https://primeminister.kz/gosprogrammy/strategiya-kazahstan-2050>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Kazakhstan today (2025). Қазақстандағы тікелей шетелдік инвестициялар: 2025 жылдың 9 айлық нәтижелері. Сілтеме: https://www.kt.kz/kaz/economy/aza_standa_y_tikeley_sheteldik_investitsiyalar_2025_zhyldy_1377985958.html. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Казанцев Вайсман, Андрей (2025). 2025 жылдың жаз-күз кезеңінде Орталық Азия және Оңтүстік Кавказ елдерінің дипломатиясы: Көпекторлы сыртқы саясаттың практикадағы көріністері. Сілтеме: <https://besa-center.org/diplomacy-of-central-asian-and-south-caucasus-states-in-summer-autumn-2025-multivector-foreign-policy-in-action/#:~:text=Amid%20the%20UN%20General%20Assembly%2C,procured%20locomotives%20from%20Russian%20manufacturers>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Құсайынова, Мейрамгүл және Рехимов, Руслан (2025). Орталық Азия көшбасшылары Қазақстанда жиналды. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-asya-liderleri-kazakistan-toplandi/3299595>. Қаралған күні: 23.12.2025.
- Құсайынова, Мейрамгүл (2025). Қазақстан Президенті Тоқаевтың Түркия сапары екіжақты қатынастарда жаңа мақсаттарды айқындайды. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/kazakistan-cumhurbaskani-tokayev-in-turkiye-ziyareti-ikili-iliskilerde-yeni-hedefleri-belirleyecek/3644807>. Қаралған күні: 23.12.2025.

TDT'NİN 2025 YILI PERFORMANSI VE STRATEJİK YÖNELİMLER



DOÇ. DR. SUAT BEYLUR

AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ

ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ

ТҮРІК МЕМЛЕКЕТТЕРІ ҰЙЫМЫНЫҢ 2025 ЖЫЛҒЫ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ ҚЫЗМЕТІ ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ДАМУ БАҒЫТТАРЫ

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), ortak tarih, dil ve kültür gibi son derece güçlü üç temel sac ayağı üzerinde inşa edilmiş; egemen eşitlik ilkesi temelinde üye devletler arasında iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan özgün bir bölgesel teşkilattır. 1992 yılında başlatılan girişimler ve ilmek ilmek işlenen uzun soluklu bir sürecin sonunda TDT, kurumsal kapasitesini aşamalı biçimde artırmış ve bugün çok katmanlı, çok boyutlu bir iş birliği mekanizmasına evrilmiştir. Bu dönüşümün önemli eşiklerinden biri, TDT 8. Zirvesi'nde kabul edilen Türk Dünyası 2040 Vizyonu olmuştur. Söz konusu vizyon belgesi, teşkilatın hedeflerini kısa vadeli eşgüdümün ötesine taşıyarak siyasal koordinasyon, ekonomik entegrasyon, toplumsal etkileşim ve küresel görünürlük gibi alanlarda somut ve ölçülebilir hedeflere bağlamıştır. Takip eden zirvelerde bu vizyon, özellikle uygulamaya dönük mekanizmaların tesis edilmesi bakımından bir çerçeve işlevi görmüştür. Bu nedenle 2025 yılının değerlendirilmesinde, 6 Kasım 2024'te Bişkek'te düzenlenen 11. Zirve ve burada kabul edilen kapsamlı bildirinin bir referans noktası olarak ele alınması isabetli olacaktır.

Dönem başkanlığının Kazakistan'dan Kırgızistan'a devredildiği 6 Kasım 2024 tarihli Bişkek Zirvesi, "ekonomik



1992 YILINDA BAŞLATILAN GİRİŞİMLER VE İLMEK İLMEK İŞLENEN UZUN SOLUKLU BİR SÜRECİN SONUNDA TDT, KURUMSAL KAPASİTESİNİ AŞAMALI BİÇİMDE ARTIRMIS VE BUGÜN ÇOK KATMANLI, ÇOK BOYUTLU BİR İŞ BİRLİĞİ MEKANİZMASINA EVRİLMİŞTİR

1992 ЖЫЛЫ БАСТАЛҒАН БАСТАМАЛАР МЕН КЕЗЕҢ-КЕЗЕҢІМЕН ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛҒАН ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ ҮДЕРІСТІҢ НӘТИЖЕСІНДЕ ТМҰ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ ӘЛЕУЕТІН БІРТІНДЕП АРТТЫРЫП, БҮГІНДЕ КӨПҚАБАТТЫ ЖӘНЕ КӨП ӨЛШЕМДІ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ МЕХАНИЗМІНЕ АЙНАЛДЫ



Tүрік Мемлекеттері Ұйымы (ТМҰ) ортақ тарих, тіл және мәдениет сияқты үш берік негізде құрылған, егемен теңдік қағидатына сүйенетін және мүше мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты дамытуға бағытталған бірегей аймақтық ұйым болып табылады. 1992 жылы бастау алған бастамалар мен ұзақ мерзімді, кезең-кезеңімен жүзеге асқан үдерістің нәтижесінде ТМҰ институционалдық әлеуетін біртіндеп нығайтып, бүгінде көпқабатты әрі көпөлшемді ынтымақтастық механизміне айналды.

Ұйым дамуының маңызды кезеңдерінің бірі – ТМҰ-ның 8-ші саммитінде қабылданған «Түрік Әлемі 2040 Көрінісі» құжаты. Бұл құжат ұйым мақсаттарын қысқа мерзімді үйлестіру шеңберінен шығарып, саяси координация, экономикалық интеграция, қоғамдық өзара әрекеттестік және халықаралық көріну секілді бағыттарда нақты әрі өлшенетін мақсаттарды айқындады. Кейінгі саммиттерде бұл көрініс, әсіресе практикалық механизмдерді қалыптастыру тұрғысынан, негізгі бағдарлық шеңбер ретінде қолданылды. Осы себепті 2025 жылды бағалау барысында 2024 жылғы 6 қарашада Бішкекте өткен 11-ші саммит және онда қа-

entegrasyon, sürdürülebilir kalkınma, dijital gelecek ve herkes için güvenlik” çerçevesiyle teşkilatın hem kurumsal kimliğini hem de stratejik ufkunu belirginleştiren kritik bir dönemleşme olmuştur. Zirvede kabul edilen gündem kapsamında TDT'nin yeni bayrağının kabulü, Türk Dünyası Şartı'nın onaylanması ve ortak alfabe çalışmalarının resmi düzeyde sahiplenilmesi gibi sembolik ve normatif unsurlar, kurumsallaşmanın görünür araçları olarak öne çıkmıştır. Buna eşlik eden Filistin ve Lübnan'da yaşananlara ilişkin ortak tutum ile Afganistan için bir çalışma grubunun kurulmasına yönelik irade, TDT'nin bölgesel meseleleri dış politika ve insani diplomasi ekseninde daha kapsamlı biçimde ele alma yönelimini güçlendirmiştir. Aynı dönemde AB ile Ortak Çalışma Planı üzerinden ilişkilerin kurumsallaştırılmasına dönük yaklaşım ve Afrika Birliği ile zirve düzenlenmesi fikrinin gündeme gelmesi, TDT'nin dış ortaklıklarını çeşitlendirme arayışıyla da uyumlu bir çerçeve sunmuştur (TDT, 2024).

былданған жан-жақты мәлімдеме маңызды сілтеме нүктесі саналады.

6 қараша 2024 жылы Бішкекте өткен саммит барысында Қазақстаннан Қырғызстанға төрағалықтың ауысуы ұйымның институционалдық құрылымы мен стратегиялық көкжиегін айқындаған кезеңмен тұспа-тұс келді. Саммит күн тәртібінде ТМҰ-ның жаңа туының ресми қабылдануы, Түрік Әлемі Шартының бекітілуі және ортақ әліпбиге қатысты жұмыстардың қолдау табуы институционалданудың айқын көріністері болды.

Палестина мен Ливандағы оқиғаларға қатысты ортақ ұстанымның жариялануы және Ауғанстан бойынша жұмыс тобының құрылуы ұйымның аймақтық мәселелерді сыртқы саясат пен гуманитарлық дипломатия аясында кешенді түрде қарастыруға деген ұмтылысын күшейтті. Сонымен қатар Еуропалық Одақпен Ортақ Жұмыс Жоспары арқылы қатынастарды институционалдандыруға бағытталған тәсіл және Африка Одағымен саммит ұйымдастыру идеясын ұсыну ТМҰ-ның сыртқы серіктестіктерін әр-



Bu arka plan çerçevesinde 2025 yılı, TDT açısından “yeni hedeflerin ilanı”ndan çok, daha önce belirlenen stratejik yönelimlerin uygulamaya aktarıldığı; kurumsal mekanizmaların işletildiği, sektörel iş birliği alanlarının genişletildiği ve harici ortaklıkların daha esnek formatlarla çeşitlendirildiği bir “uygulama ve derinleşme” yılı olarak okunabilir. Yıl boyunca gerçekleştirilen zirveler, bakanlar toplantıları, uzman ve teknik çalışma grupları, bu sürecin farklı boyutlarda kurumsal yoğunluk kazandığı eşikler olmuştur. Bu çerçevede 2025 yılındaki gelişmeleri, kurumsal gelişim ve halklararası iş birliği, dış politika ve güvenlik ile ekonomik ve sektörel iş birliği olmak üzere üç ana başlıkta değerlendirmek yerinde olacaktır.

Kurumsal Gelişim ve Halklararası İşbirliği: 2025 yılı, TDT için liderlerin yanı sıra bakanlar, kurum başkanları, uzmanlar, meslek birlikleri ve sivil



BU ARKA PLAN ÇERÇEVESİNDE 2025 YILI, TDT AÇISINDAN “YENİ HEDEFLERİN İLANI”NDAN ÇOK, DAHA ÖNCE BELİRLENEN STRATEJİK YÖNELİMLERİN UYGULAMAYA AKTARILDIĞI BİR “UYGULAMA VE DERİNLEŞME” YILI OLARAK OKUNABİLİR

ОСЫ БАҒЫТТА 2025 ЖЫЛ ТМҰ ҮШІН “ЖАҢА МАҚСАТТАРДЫ ЖАРИЯЛАУ” ЖЫЛЫ ЕМЕС, БҰРЫН АНЫҚТАЛҒАН СТРАТЕГИЯЛЫҚ БАҒЫТТАРДЫ ІС ЖҮЗІНДЕ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА АРНАЛҒАН «ҚОЛДАНУ ЖӘНЕ ТЕРЕҢДЕТУ» ЖЫЛЫ РЕТІНДЕ ҚАРАСТЫРЫЛУЫ МҮМКІН



тараптандыруға арналған үйлесімді шеңбер қалыптастырды (ТМҰ, 2024).

Бұл трансформацияның маңызды кезеңдерінің бірі – ТМҰ-ның 8-ші саммитінде қабылданған «Түрік Әлемі 2040 Көрінісі». Құжат ұйым мақсаттарын қысқа мерзімді үйлестіруден жоғары деңгейге көтеріп, саяси координация, экономикалық интеграция, қоғамдық өзара әрекеттестік және халықаралық көріну бағыттарында нақты әрі өлшенетін міндеттерге бағдарлады. Кейінгі саммиттерде аталған көрініс, әсіресе практикалық механизмдерді орнықтыру тұрғысынан, негізгі шеңбер ретінде пайдаланылды. Осыған байланысты 2025 жылды бағалау барысында 2024 жылғы 6 қарашада Бішкекте өткен 11-ші саммит пен қабылданған жан-жақты мәлімдеме маңызды сілтеме ретінде қарастырылады.

Саммит аясында Қазақстаннан Қырғызстанға төрағалықтың берілуі ұйымның институционалдық құрылымы мен стратегиялық көкжиегін айқындаған кезеңге сәйкес келді. Күн тәртібінде ТМҰ-ның жаңа туын ресми қабылдау, Түрік Әлемі Шартын бекіту және ортақ әліпби мәселесіне қатысты жұмыстардың қолдау табуы институционалданудың көрнекі белгілері ретінде айқындалды.

Палестина мен Ливандағы оқиғаларға қатысты ортақ ұстаным және Ауғанстан бойынша жұмыс тобының құрылуы ұйымның аймақтық мәселелерді сыртқы саясат пен гуманитарлық дипломатия аясында жан-жақты қарастыру ниетін күшейтті. Сол кезеңде Еуропалық Одақпен Ортақ Жұмыс Жоспары арқылы қатынастарды институционалдандыруға бағытталған тәсіл және Африка Одағымен саммит ұйымдастыру идеясы ТМҰ-ның сыртқы серіктестіктерін әртараптандыруға арналған үйлесімді шеңбер ұсынды (ТМҰ, 2024).

Осы бағытта 2025 жыл ТМҰ үшін «жаңа мақсаттарды жариялау» ке-



топ- лум кұрулушұ тємсілсілерінін де дāхил олдуғу жоғун ве чок катман- лі бір кұрумсал еткілєшїме сахне олмуштур. Отузун ўзеріндекі іш бірлігі аланında yürүтүлен фаалїетлер, герчєклєшен топлантїлар ве алнан карарлар буну ачїкча гўстермектедїр. Артан фаалїет хакмі ве генїшлєyen гўн- дем, TDT Секретарьасї'нїн кұрумсал капасїтесїнїн гўчлендірїлмесї гере- кїлїгїнї даха белїргїн хале гетїрмїштр. Даха ўнсе де діле гетїрїлен бу іхтаьа, Маьїс 2025'te Будапєште'de дўзен- лен гаьрїресмі зїрве іле Екїм аьїнда Гебеле'de герчєклєштрїлен зїрвеле- де де гўндеме гетїрїлerek персонал ьарїсїнїн гўчлендірїлмесї ве буну ьўнелїк бір еьлем планї хазїрланмасї, 2025'їн ўне чїкан кұрумсал месе- лерїнен бїрї оларак каядедїлмїштр (TDT, 2025a; TDT, 2025b). Бу тартїшма, текїл бір ідарї дўзенлеме арайїшдан зїьаде, TDT'nїн чок аланлї фаалїетле- рїнї, сўрдўрўлєбїлїр бїчїмде ьўнетме капасїтесїнї артїрма ьўнелїмїнїн кұ- румсал ьансїмасї оларак окупабїлїр.

Кұрумсал екосїстемїн гўчлендірїл- месї бағламında 2025 ьїлї ічерїсїнде атїлан базї адымлар, TDT'ье бағлї ве ілїшкїлї ьарїларн тєшкїлатїн генел мїма- рїсї ічїндекі конумуну пекїштрїмєьї амачламїштр. Будапєште Зїрвесїнде ўзбекїстан'їн Тўрк Кўлтўр ве Мірас ьакфї'на катїлїмї, кўлтўрел іш бірлігїнїн кұрумсал табанїнї генїшлєтен бір ге- лїшме оларак каяда герчєркен (TDT, 2025a), Гебеле Зїрвесї'нде Кузєь Кїбрїс Тўрк Кумхурїетї'не Улусларарасї Тўрк Академїсї'нде гўзлемсі статўсў верїл- месї ве ТўркSOY'un гелїштрїлмесїне дўнўк іраде бєьанї бу чєрчєведе де- гїнїлєк ўнелмї гелїшмелер арасında гўстерїлєбїлїр (TDT, 2025b).

Бу кұрумсал генїшлеме ве дерїнлєшме еғїлїмї, узун ьїллардїр ағїрлїклї оларак ікїлї дўзєьде гелїшен ьўксекўггетїм ве академїк іш бірлігі аланларїна да ьансїмїштр. 2025 ьїлї, бу іш бірлігїнїн кұрумсал алтьарї ве ьўнетїшїм меканїзмаларї ўзерїнен ьенїден еле алн- дїгї бір дўнелм олмуштур. ўнсе Гебеле Зїрвесї'нде алнан карарлар ве ардн-



**ARTAN FAALİYET
HACMI VE
GENİŞLEYEN
GÜNDEM, TDT
SEKRETARYASI'NIN
KURUMSAL
KAPASİTESİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ
GEREKLİLİĞİNİ DAHA
BELİRGİN HALE
GETİRMİŞTİR**

**ӨТКЕН ЖЫЛҒЫ
ІС-ШАРАЛАРДЫҢ
КӨЛЕМІНІҢ
АРТУЫ ЖӘНЕ КҮН
ТӘРТІБІНІҢ КЕҢЕЮ
ТМҰ
ХАТШЫЛЫҒЫНЫҢ
ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ
ӘЛЕУЕТІН КҮШЕЙТУ
ҚАЖЕТТІЛІГІН
АЙҚЫН КӨРСЕТТІ**



зєңїнен гєрї, бұрын айқындалған стратегиялық бағьттарды іске асыру, институционалдық механизмдердї тиїмдї пайдалану, салалық ынты- мақтастықты кеңейту және сыртқы серїктестїктердї ікемдї форматта әртараптандыру жылы ретїнде сїпатталуы мўмкїн. Жыл бойы өткен саммиттер, министрлїк кездесулерї, сарапшылық және техникалық жұ- мыс топтары осы ўдерїстїң әртўрлї аспектїлерїнде институционалдық серпїн берген кезеңдер болды. Осы тұрғыдан алғанда, 2025 жылғы оқїғаларды ўш негїзгї тақырып бой- ынша талдау орынды: институци- оналдық даму және халықаралық ынтымақтастық; сыртқы саясат және қауїпсіздік; экономикалық және салалық ынтымақтастық.

Институционалдық даму және халықаралық ынтымақтастық

2025 жыл ТМҰ ўшін мемлекет басшылары деңгейїмен шектелмей, министрлер, мекеме басшылары, сарапшылар, кәсїбї бірлестїктер және азаматтық қоғам өкїлдерї қатысқан қарқынды әрї кепқабатты институционалдық ўзара әрекеттестїк кезеңї ретїнде сїпатталады. Отыздан астам ынтымақтастық саласын қамтыған іс-шаралар, өткїзілген кездесулер мен қабылданған шешїмдер аталған ўдерїстїң ауқымын айқын көрсеттї. Қызмет көлемїнїң өсўї мен күн тәртїбїнїң кеңеюї ТМҰ Хатшылығьнїң институционалдық әлеуетїн күшейту қажеттїгїн өзектї мәселе ретїнде алға шығарды. Бұл мәселе 2025 жылғы мамырда Будапештте өткен бейресмі саммит пен қазан айында Габала қаласында ұьымдастырылған саммит барысында қайта көтерїлдї. Аталған кездесулерде персоналдық құрылымды нығайту және осы бағьтта іс-шаралар жоспарын әзїрлеу 2025 жылдың маңызды институционалдық мїндеттерїнїң бїрї ретїнде белгїлендї (ТМҰ, 2025a; ТМҰ, 2025b). Бұл талқылауларды тек жекелеген әкїмшїлїк түзетулермен шектеу дұрыс болмас едї, себебї олар ТМҰ-ның кепқыр-

dan Taşkent'te yapılan TÜRKÜNİB 8. Genel Kurulu'ndaki değerlendirmeler doğrultusunda TÜRKÜNİB ve Orhun Değişim Programı'nın idari ve mali yapısının güçlendirilmesine ilişkin somut adımlar atılmıştır (TDT, 2025c). Söz konusu yapısal eksikliklerin giderilmesiyle öğrenci, akademisyen ve uzman hareketliliği daha sürdürülebilir bir aşamaya ulaşacaktır. 70'in üzerinde rektör ve temsilcinin katıldığı kurulda görüşülen diğer önemli bir konu ise Türk Dünyası Yükseköğretim Alanı'nın geliştirilmesine yönelik atılacak ilave adımlar olmuştur. Ortak standartlar uyumlaştırma süreçleri için üye ülke eğitim ve yükseköğretim kurumlarının gündemlerine sunulan düzenlemelerin hayata geçirilmesiyle yükseköğretim bütünleşmesinde önemli aşamalar kaydedilmiş olacaktır.

Kurumsal kapasiteyi bilgi temelli politika üretimiyle destekleme arayışının bir yansıması olarak 2025 yılında Türk Stratejik Öngörü Ağı kurulmasına ilişkin niyetin açıklanması

лы қызметін тұрақты түрде басқару әлеуетін арттыруға бағытталған институционалдық көзқарастың көрінісі болып табылады.

Институционалдық ээожүйені нығайту бағытында 2025 жылы қабылданған бірқатар шешімдер ТМҰ-ға бағынысты және онымен байланысты құрылымдардың ұйым архитектурасындағы орнын нақтылауға арналды. Будапешт саммитінде Өзбекстанның Түрік мәдениеті мен мұрасы қорына қосылуы мәдени ынтымақтастықтың институционалдық негізін кеңейткен маңызды қадам ретінде бағаланды (ТМҰ, 2025а). Ал Габала саммитінде Солтүстік Кипр Түрік Республикасына Халықаралық Түрік академиясында бақылаушы мәртебе берілуі және TÜRKSOY ұйымын дамытуға бағытталған саяси ерік-жігердің білдірілуі осы үдерістің қисынды жалғасы болды (ТМҰ, 2025b).

Институционалдық кеңею мен тереңдеу үдерісі жоғары білім және академиялық



da dikkat çekicidir (TDT, 2025b). Üye devletler ve gözlemci ülkelerdeki resmi dış politika araştırma merkezleri ile akademik kurumları bir araya getirmeyi amaçlayan bu girişim, TDT'nin uzun vadeli perspektif üretim ve analitik kapasiteyi kurumsallaştırma ihtiyacını görünür kılmıştır. Ekim 2025'te Bakü'de düzenlenen Türk Devletleri Resmi Dış Politika Araştırma Merkezleri 11. Toplantısı ve burada alınan kararlar bundan sonraki süreçte sadece resmi araştırma merkezleri değil, üye ülkelerdeki resmi olmayan düşünce kuruluşları ve araştırma enstitüleri arasındaki etkileşim ve iş birliğinin güçlendirileceğine işaret etmektedir (TDT, 2025d).

Halklararası iş birliği boyutunda ise 2025 yılı, eğitim, enformasyon ve medya, gençlik ve spor, kültür ve turizm, göç, diaspora ve insan kaynakları gibi birçok başlıkta yoğun faaliyetlerin yürütüldüğü bir dönem olmuştur. Bu geniş çerçevenin örnekleri olarak; Türk Dili

ынтымақтастық сияқты ұзақ уақыт бойы негізінен екіжақты деңгейде дамып келген салаларға да ықпал етті. 2025 жыл бұл бағыттағы ынтымақтастықты институционалдық инфрақұрылым мен басқару тетіктері тұрғысынан қайта қарау кезеңі ретінде ерекшеленді. Габала саммитінде қабылданған шешімдер мен кейін Ташкентте өткен ТҮРКҮНІВ-тің 8-ші жалпы жиналысында жүргізілген бағалаулар негізінде ТҮРКҮНІВ және Орхон алмасу бағдарламасының әкімшілік әрі қаржылық құрылымын нығайтуға бағытталған нақты қадамдар қабылданды (ТМҰ, 2025с).

Аталған құрылымдық кемшіліктер толық жойылған жағдайда студенттер, академиктер мен сарапшылардың мобильділігі тұрақты даму деңгейіне көтерілуі ықтимал. Жетпістен астам ректор мен өкіл қатысқан жиында көтерілген тағы бір өзекті мәселе түрік әлемінің жоғары білім кеңістігін дамытуға арналған қосымша қадамдар қажеттілігі болды. Ортақ стандарттарды үйлестіруге бағытталған түзетулердің мүше мемлекеттердің білім беру жүйелері мен жоғары оқу орындарының күн тәртібінде нақты іске асырылуы жоғары білім саласындағы интеграцияны сапалық жаңа деңгейге шығаруға мүмкіндік береді.

Институционалдық әлеуетті ақпаратқа негізделген саясат әзірлеу арқылы қолдауға ұмтылыстың көрінісі ретінде 2025 жылы Түрік стратегиялық болжау желісін құру ниетінің жариялануын атап өтуге болады (ТМҰ, 2025b). Мүше мемлекеттер мен бақылаушы елдердегі ресми сыртқы саясатты зерттеу орталықтары мен академиялық мекемелерді біріктіруге бағытталған бұл бастама ТМҰ аясында ұзақ мерзімді перспектива қалыптастыру және аналитикалық әлеуетті институционализациялау қажеттігін айқын көрсетті.

2025 жылғы қазан айында Баку қаласында өткен Түрік мемлекеттері ресми сыртқы саясат зерттеу орталықтарының 11-ші жиналысы және онда қабылданған шешімдер болашақта ынтымақтастықтың тек ресми зерттеу орталықтары деңгейімен шектелмей, мүше мемлекеттердегі бейресми ой-толғау ұйымдары мен зерттеу институттары арасындағы байланыстарды нығайтуға



Konuşan Ülkeler Diaspora Ortak Faaliyet Stratejisi kapsamında geliştirilen eylem planlarının uygulanmaya başlaması ve “Türkiye Bursları” tecrübesi temel alınarak TDT Diaspora Ortak Burs Programları'nın hayata geçirilmesi, diaspora politikalarında daha kurumsal ve uzun vadeli bir yaklaşımı işaret etmektedir. Geniş katılımı Haziran 2025'te Taşkent'te düzenlenen III. Diaspora Gençlik Forumu, bu yaklaşımın genç kuşaklar arasında etkileşimi artırmaya dönük görünür örneklerinden biri olmuştur (TDT, 2025e).

Medya ve enformasyon alanında Şuşa'da dijitalleşme ve yapay zekâ temasıyla başlayan, Bakü'de devam eden ve Aralık ayında Ankara'da dezenformasyonla mücadele başlığı altında gerçekleştirilen forumlar, artan bir şekilde iletişim ve enformasyon alanını stratejik bir iş birliği sahası olarak ele alındığını göstermektedir. Halklararası iş birliğinin sembolik olduğu kadar pratik boyutunu da yansıtan gelişmelerden biri ise ortak alfabe sürecinde yaşanmıştır. Uluslararası Türk Akademisi tarafından daha önce açıklanan ortak alfabenin, 2025 yılı itibarıyla yapılan yayınlarla kamusal görünüm kazanması; iş birliğinin uygulama düzeyine geçiş eğilimini güçlendirmiştir. Gebele bağlamında ortak alfabe ile basılan iki eserin T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından liderlerle paylaşılması (TDT, 2025b), önümüzdeki dönemde ortak alfabe ile hazırlanan eserlerin üye ülkeler genelinde artacağı yönündeki umutları güçlendirmektedir.

Dış Politika ve Güvenlik Alanında İş Birliği: 2025 yılı faaliyetleri, TDT'nin dış politika ve güvenlik gündemini üye devletler arası eşgüdümün yanı sıra harici aktörlerle kurulan temaslar üzerinden de çok katmanlı bir çerçevede geliştirmeye çalıştığını göstermektedir. Yıl boyunca yürütülen diplomatik temaslar ve alınan kararlar, TDT'nin sert bloklaşmalara eklemlenmekten kaçınan; esnek ve



“TDT+” FORMATININ KABULÜ, TEŞKİLATIN ÜÇÜNCÜ ÜLKELER VE ULUSLARARASI KURULUŞLARLA ÇOK KATMANLI İŞ BİRLİĞİ GELİŞTİRME HEDEFİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASINA DÖNÜK BİR ADIM OLARAK DEĞERLENDİRİLEBİLİR

«TMҒ+» ФОРМАТЫНЫҢ ҚАБЫЛДАНУЫ ҰЙЫМНЫҢ ҮШІНШІ ЕЛДЕР МЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРМЕН КӨПҚАБАТТЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ ДАМУ ТУРАСЫНДАҒЫ ІСКЕ АСЫРУДАҒЫ ҚҰРАЛДЫҚ ҚАДАМ РЕТІНДЕ БАҒАЛАНУЫ МҮМКІН



қарай бағыт алғанын аңғартады (TMҒ, 2025d).

Халықаралық ынтымақтастық өлшемінде 2025 жыл білім беру, ақпарат және медиа, жастар және спорт, мәдениет және туризм, миграция, diaspora және адам ресурстары бағыттарын қамтыған қарқынды іс-шаралар кезеңі ретінде айқындалды. Түрік тілді елдер диаспорасының ортақ іс-қимыл стратегиясы аясында әзірленген жоспарлардың іске қосылуы және «Түркия стипендиялары» тәжірибесіне сүйенген TMҒ диаспорасының ортақ стипендиялық бағдарламаларының жүзеге асырылуы диаспора саясатына институционалдық әрі ұзақ мерзімді көзқарастың қалыптасқанын көрсетеді.

2025 жылғы маусымда Ташкент қаласында ұйымдастырылған III Диаспора жастар форумы осы тәсілдің жастар арасындағы өзара әрекеттестікті күшейтуге бағытталған нақты көрінісі ретінде бағаланады (TMҒ, 2025e).

Шушада цифрландыру және жасанды интеллект тақырыбымен басталып, Бакуде жалғасқан, ал желтоқсан айында Анкарада дезинформацияға қарсы іс-қимыл мәселесіне арналған форумдар коммуникация және ақпарат саласының стратегиялық ынтымақтастық кеңістігі ретінде жүйелі түрде қарастырылып отырғанын аңғартады.

Халықтар арасындағы ынтымақтастықтың тек символдық сипатта емес, практикалық мазмұнға ие болғанын айқындайтын маңызды үдерістердің бірі ортақ әліпбиді енгізу аясында байқалды. Халықаралық Түрік академиясы бұрын жариялаған ортақ әліпбидің 2025 жылы жарық көрген басылымдар арқылы қоғамдық қолданысқа енгізілуі ынтымақтастықтың декларативті деңгейден практикалық кезеңге өткенін дәлелдейді. Габала контекстінде ортақ әліпбимен дайындалған екі еңбектің Түркия

çok taraflı iş birliği modellerini önceleyen bir dış politika çizgisi oluşturma arayışını yansıtmaktadır (TDT, 2025a; TDT, 2025b).

Bu bağlamda 21 Mayıs 2025'te Budapeşte'de düzenlenen gayriresmi zirve, yılın dış politika gündeminde öne çıkan önemli duraklardan biri olmuştur. AB üyesi ve aynı zamanda TDT gözlemci üyesi bir ülkenin zirveye ev sahipliği yapması, toplantıya hem sembolik hem de kurumsal bir anlam kazandırmıştır. "Doğu ile Batı'nın buluşma noktası" temasıyla gerçekleştirilen zirve, TDT'nin Avrupa coğrafyasıyla ilişkilerinde bağlantısallık ve iş birliği temelli bir söylem geliştirme eğilimini güçlendirmiş; ayrıca Türk dünyasının dış ortaklıklarını artırma stratejisine yeni bir görünürlük alanı açmıştır (TDT, 2025a).

Budapeşte Zirvesi Bildirisi'nde yer alan "...Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türk Dünyasının ayrılmaz bir parçası olduğu..." yönündeki beyan ve Kıbrıs sorununun adadaki gerçeklikler temelinde müzakere ile çözümüne verilen destek dikkate değerdir. Aynı metinde Afganistan, Suriye ve Gazze gibi kriz alanlarına ilişkin ortak tutumun kayda geçirilmesi ise teşkilatın bölgesel ve küresel meselelerde asgari müşterekler etrafında ortak bir diplomatik dil geliştirme eğilimini göstermektedir (TDT, 2025a). Bu yönüyle Budapeşte süreci, 2025 yılı boyunca daha fazla görünürlük kazanan "temas çeşitliliği" ve "çok taraflılık" çizgisinin bir parçası olarak okunabilir.

2025 dış politika ve güvenlik gündeminin bir diğer önemli ayağını Ekim ayında Gebele'de düzenlenen TDT Zirvesi oluşturmuştur. "Bölgesel Barış ve Güvenlik" temasıyla gerçekleştirilen bu zirve, yıl boyunca ele alınan dış politika ve güvenlik başlıklarının daha sistematik bir çerçeveye oturtulduğu bir platform niteliği taşımıştır (TDT, 2025b). Zirve Bildirisi'nde Gazze, Suriye ve Afganistan gibi kriz alanlarına ilişkin uluslararası hukuk, egemenlik, toprak



BU ÇERÇEVEDE, TDT'NİN KURUMSAL MİMARİSİNİN, ÖNCELİKLİ İŞ BİRLİĞİ ALANLARIYLA DAHA YÜKSEK BİR UYUM DÜZEYİNE TAŞINMASI, TEŞKİLATIN MEVCUT KAZANIMLARINI PEKİŞTİRECEK ÖNEMLİ BİR ADIM OLARAK DEĞERLENDİRİLEBİLİR

ОСЫ ТҰРҒЫДА ТМҰ-НЫҢ ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ АРХИТЕКТУРАСЫН БАСЫМ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚ САЛАЛАРЫМЕН ЖОҒАРЫ ҮЙЛЕСІМ ДЕҢГЕЙІНЕ ЖЕТКІЗУ ҰЙЫМНЫҢ ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ЖЕТІСТІКТЕРІН НЫҒАЙТУҒА МАҢЫЗДЫ ҚАДАМ



Республикасының Президенті Р.Т. Ердоған арқылы ұйым көшбасшыларына ұсынылуы (ТМҰ, 2025b) алдағы кезеңде ортақ әліпби негізінде дайындалатын басылымдардың мүше мемлекеттерде кең таралуына қатысты үмітті күшейтті.

Сыртқы саясат және қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастық

2025 жылғы іс-шаралар ТМҰ-ның сыртқы саясат және қауіпсіздік күн тәртібін тек мүше мемлекеттер арасындағы үйлестіру деңгейімен шектемей, сыртқы субъектілермен қалыптасқан байланыстар арқылы көпқабатты форматта дамытуға ұмтылғанын көрсетті. Жыл бойы жүргізілген дипломатиялық байланыстар мен қабылданған шешімдер ТМҰ-ның қатаң блоктық құрылымдардан тыс, икемді және көпжақты ынтымақтастық үлгілеріне негізделген сыртқы саясат бағытын қалыптастыруға талпынғанын айқындайды (ТМҰ, 2025a; ТМҰ, 2025b).

Осы үдеріс аясында 2025 жылғы 21 мамырда Будапеште өткен бейресми саммит сыртқы саясат күн тәртібінің негізгі кезеңдерінің бірі ретінде ерекшеленді. Еуропалық Одаққа мүше әрі ТМҰ бақылаушысы саналатын мемлекеттің саммитті қабылдауы кездесуге символдық әрі институционалдық мән берді. «Шығыс пен Батыстың тоғысқан нүктесі» тақырыбымен өткен саммит ТМҰ-ның еуропалық кеңістікпен байланыстарында өзара ықпалдастық пен ынтымақтастыққа негізделген дискурсты күшейтіп, түрік әлемінің сыртқы серіктестіктерін кеңейту стратегиясына жаңа мазмұн қосты (ТМҰ, 2025a).

Будапешт саммиті декларациясында «...Солтүстік Кипр Түрік Республикасы Түрік әлемінің ажырамас бөлігі...» деген тұжырымның бекітілуі және Кипр мәселесін аралдағы нақты жағдайларды ескере отырып келіссөздер арқылы шешуге қолдау білдірілуі саяси тұрғыдан маңызды сипатқа ие болды.

bütünlüğü ve insani ilkeler vurgusu, TDT'nin güvenlik yaklaşımını yalnızca askeri boyutla sınırlamayan daha geniş bir perspektifi yansıtmaktadır (TDT, 2025b). Düzenli siyasi ve güvenlik istişarelerinin artırılması çağırısı ise TDT'nin krizlere karşı reaktif değil, stratejik ve öngörüye dayalı yaklaşımını göstermektedir.

2025'te Gebele'de öne çıkan bir diğer başlık, TDT'nin harici taraflarla ilişkilerinde daha esnek ve proje bazlı iş birliği modellerini kurumsallaştırma yönünde attığı adımlardır. "TDT+" formatının kabulü, teşkilatın üçüncü ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla çok katmanlı iş birliği geliştirme hedefinin araçsallaştırılmasına dönük bir adım olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler ve İslam İşbirliği Teşkilatı nezdinde gözlemci statüsünün güçlendirilmesine yönelik ortak irade, TDT'nin küresel yönetim mekanizmalarında daha görünür bir aktör olma arayışını ortaya koymaktadır (TDT, 2025b).

Bu çerçevede 2025 yılı boyunca TDT Genel Sekreteri'nin Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, İslam İşbirliği Teşkilatı ve UNESCO gibi

Құжатта Ауғанстан, Сирия және Газза аймақтарындағы ахуалға қатысты ортақ ұстанымның тіркелуі ұйымның аймақтық әрі жаһандық мәселелер жөнінде кем дегенде келісілген дипломатиялық тіл қалыптастыруға ұмтылысын көрсетеді (ТМҰ, 2025a). Осы тұрғыдан Будапешт үдерісі 2025 жыл бойы айқын байқалған «байланыстар алуандығы» мен «көпжақтылық» бағытының институционалдық көрінісі ретінде бағаланы мүмкін.

2025 жылғы сыртқы саясат және қауіпсіздік күн тәртібіндегі маңызды кезеңдердің бірі қазан айында Габала қаласында өткен ТМҰ саммитімен байланысты болды. «Аймақтық бейбітшілік және қауіпсіздік» тақырыбымен ұйымдастырылған бұл саммит жыл бойы талқыланды сыртқы саясат және қауіпсіздік мәселелерін жүйелі шеңберге біріктірген платформа ретінде сипатталады (ТМҰ, 2025b).

Саммит декларациясында Газза, Сирия және Ауғанстан сияқты дағдарыс аймақтарына қатысты халықаралық құқық, егемендік, аумақтық тұтастық және гуманитар-

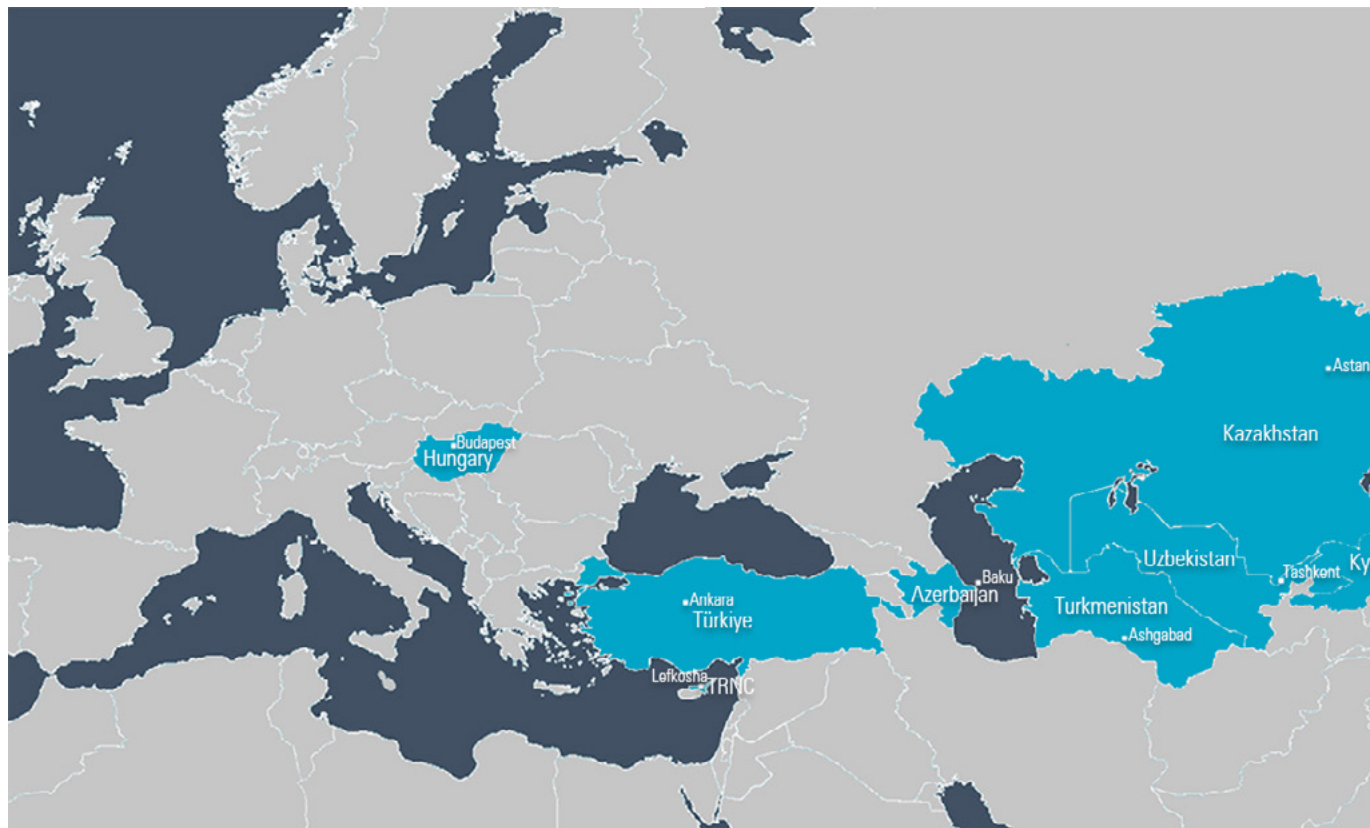


kuruluşların temsilcileriyle gerçekleştirdiği temaslar, uluslararası görünürlüğü artırmaya dönük süreklilik arz eden diplomatik çabanın bir parçası olarak değerlendirilebilir. Aynı dönemde TDT bünyesinde Afganistan Çalışma Grubu'nun oluşturulması ve siber güvenlik, aşırılık, terörizm ve İslamofobi gibi başlıklarda daha sistematik bir söylemin görünür hâle gelmesi, dış politika ve güvenlik alanındaki iş birliğinin söylem düzeyinde kalmama iradesini yansıtmaktadır. Özetle, 2025, TDT'nin dış politika ve güvenlik alanlarında ortak tutum üretme kapasitesini sınıdığı ve kurumsal koordinasyonu derinleştirmeye çalıştığı bir yıl olarak değerlendirilebilir.

Ekonomik ve Sektörel İş Birliği: 2025 yılı, TDT açısından ekonomik ve sektörel iş birliğinin kurumsal mekanizmalar, düzenli toplantılar ve somut politika araçları üzerinden derinleştirilmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur. Yıl boyunca bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, meslek örgütleri ve birlikleri düzeyinde yapılan toplantılar, alınan kararlar ekonomik iş birliğinin daha bütüncül bir çerçevede ele alındığını göstermektedir. Üyeler arasındaki ticaret

лық қағидаларға ерекше назар аударылуы ТМҰ-ның қауіпсіздікке қатысты ұстанымының әскери өлшеммен ғана шектелмейтін кең әрі кешенді сипатын айғақтайды (ТМҰ, 2025b). Тұрақты саяси және қауіпсіздік кеңестерін күшейтуге бағытталған үндеу ұйымның дағдарыстарға реактивті емес, стратегиялық әрі алдын ала болжауға негізделген тәсіл ұстанатынын көрсетеді.

Габала саммитінде назар аудартқан тағы бір өзекті бағыт – ТМҰ-ның үшінші тараптармен қарым-қатынаста жобаға негізделген икемді ынтымақтастық үлгілерін институционалдық деңгейде орнықтыруға бағытталған қадамдарымен байланысты болды. «ТМҰ+» форматының қабылдануы үшінші елдер және халықаралық ұйымдармен көпқабатты өзара әрекеттестікті дамытуға арналған құралдық тетік ретінде қарастырылады. Біріккен Ұлттар Ұйымы мен Ислам ынтымақтастық ұйымы аясында бақылаушы мәртебені нығайтуға бағытталған ортақ ерік-жігер ТМҰ-ның жаһандық басқару үдерістерінде ықпалды актор ретінде орнығуға талпынысын көрсетеді (ТМҰ, 2025b).



hacminin artırılması, yatırımların kolaylaştırılması ve bölgesel bağlantısallığın güçlendirilmesi, TDT'nin ekonomik iş birliği gündeminde öne çıkan temel öncelikler olarak görülebilir (TDT, 2025b).

Bu çerçevede Orta Koridor, TDT'nin jeoekonomik vizyonunun omurgasını oluşturmaya devam etmiştir. 2025 yılı boyunca ulaştırma ve lojistik alanında gerçekleştirilen toplantılar, koridorun yalnızca bir transit güzergâh olarak değil; dijital, gümrük ve finansal entegrasyonla desteklenen stratejik bir ticaret hattı olarak ele alındığını göstermektedir. Bişkek'te düzenlenen TDT Demiryolu İdareleri Başkanlarının 3. Toplantısı ile Almatı'da gerçekleştirilen TDT Ulaştırma Bakanları 8. Toplantısı'nda, e-TIR ve e-CMR uygulamalarının yaygınlaştırılması, sınır geçişlerinde dijital belge kullanımının standartlaştırılması ve gümrük süreçlerinde tek pencere sistemlerinin uyumlaştırılması yönünde somut kararlar alınmıştır (TDT, 2025f). Bu adımların temel hedefi, 2024 itibarıyla yaklaşık 5 milyon ton seviyesinde olan Orta Koridor'daki yük

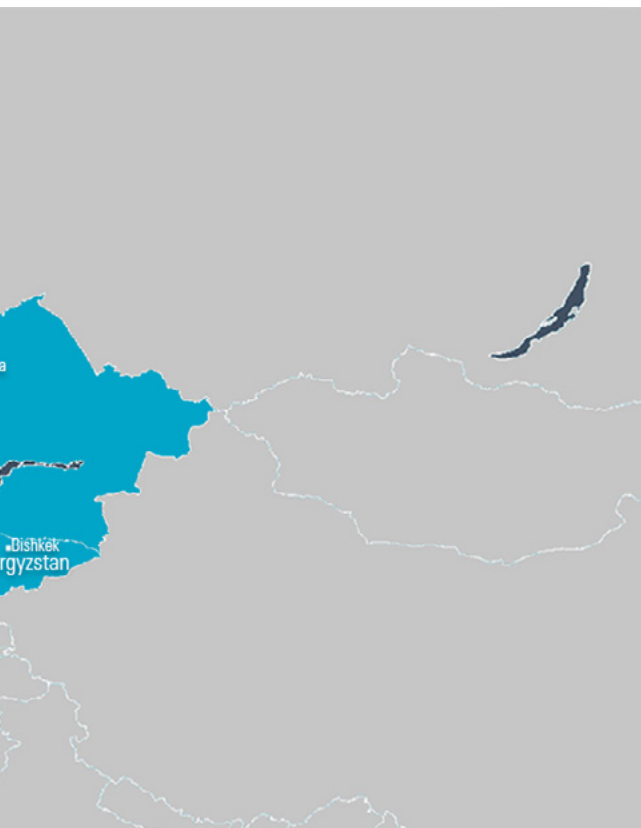
Осы аяда 2025 жыл бойы ТМҰ Бас хатшысының Біріккен Ұлттар Ұйымы, Еуропалық Одақ, Ислам ынтымақтастық ұйымы және UNESCO өкілдерімен өткізген кездесулері халықаралық деңгейдегі жүйелі дипломатиялық қызметтің құрамдас бөлігі ретінде көрініс тапты. Сонымен қатар Ауғанстан бойынша жұмыс тобының құрылуы, киберқауіпсіздік, экстремизм, терроризм және исламофобия мәселелеріне қатысты тұрақты дискурстың қалыптасуы сыртқы саясат пен қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастықтың декларативті деңгейден практикалық жүзеге асу кезеңіне өткенін аңғартады. Жалпы алғанда, 2025 жыл ТМҰ үшін сыртқы саясат пен қауіпсіздік бағытында ортақ ұстаным қалыптастыру қабілеті сыналған әрі институционалдық үйлестіру тереңдеген кезең ретінде бағаланады.

Экономикалық және салалық ынтымақтастық

2025 жыл ТМҰ үшін экономикалық және салалық ынтымақтастықты институционалдық механизмдер, тұрақты консультациялар және нақты саясат құралдары арқылы тереңдетуге бағытталған кезең ретінде айқындалды. Жыл бойы министрліктер, ведомстволар, ұйымдар және кәсіби бірлестіктер деңгейінде өткен кездесулер мен қабылданған шешімдер экономикалық өзара іс-қимылдың жүйелі әрі тұтастай шеңберде қарастырылып отырғанын көрсетті. Мүше мемлекеттер арасындағы сауда көлемін арттыру, инвестициялық үдерістерді жеңілдету және аймақтық байланыстылықты күшейту ТМҰ экономикалық күн тәртібінің негізгі басымдықтары қатарында қала берді (ТМҰ, 2025b).

Бұл бағытта Орта Коридор ТМҰ-ның геоэкономикалық архитектурасындағы тірек элемент ретінде өз маңызын сақтап отыр. 2025 жылы көлік және логистика саласында өткен консультациялар аталған бағыттың тек транзиттік маршрут емес, цифрлық, кедендік және қаржылық интеграциямен қамтамасыз етілген стратегиялық сауда желісі ретінде қарастырылып отырғанын көрсетті.

Бішкекте өткен ТМҰ теміржол басқармаларының 3-ші жиналысы мен Алматыда ұйымдастырылған ТМҰ көлік министрлерінің 8-ші жиналысында e-TIR және e-CMR жүйелерін қолдану аясын кеңейту, шекара-



hacmini orta vadede 10–15 milyon ton bandına taşımaktır (TDT, 2025g).

Gümrük iş birliğinin ekonomik entegrasyonun kilit alanlarından biri olması nedeniyle ticaret politikalarında teknik uyum ve düzenleyici çerçevenin oluşturulmasına yönelik oldukça yoğun bir müzakere süreci yaşanmıştır. Bu çerçevede Türk Devletleri Gümrük İdareleri Başkanları 11. Toplantısı'nda, risk yönetimi ve modernizasyonun hızlandırılması ve gümrük süreçlerinin sadeleştirilmesine yönelik adımların atılması konularında mutabık kalınmıştır (TDT, 2025h).

Enerji alanında 2025 yılı, geleneksel hidrokarbon kaynaklarının yanı sıra, yeşil enerji ve enerji dönüşümü odaklı bir iş birliği gündeminin de geliştiği bir yıl olmuştur. Astana'da düzenlenen Türk Yeşil Finans Konseyi'nin 1. Toplantısı, sürdürülebilir enerji yatırımlarının finansmanı için ortak araçların geliştirilmesine yönelik önemli bir adım olmuştur (TDT, 2025i). Gebele Bildirisi'nde Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan arasında imzalanan Yeşil Enerji Geliştirme ve İletimi Alanında Stratejik Ortaklık Anlaşmasına yapılan vurgu ise yeşil enerji koridorlarının gündeme gelişinin, enerji ve ticaret alanındaki iş birliğinde yeni bir aşamaya işaret ettiğini göstermektedir.

Dijitalleşme, yapay zekâ ve ileri teknolojiler de 2025 yılı ekonomik gündeminin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Bişkek'in "TDT Dijital Başkenti" ilan edilmesi ve bu çerçevede düzenlenen Kırgızistan Bilgi Teknolojileri Forumu (KIT-2025), dijital ekonomi, e-ticaret ve yapay zekâ temelli çözümlerin bölgesel ölçekte ele alındığı önemli platformlar olmuştur (TDT, 2025j). Yapay zekâ, akıllı üretim sistemleri ve dijital teknolojilerin üye ülkelerin sanayi stratejilerine entegre edilmesine yönelik vurgu ayrıca Gebele Bildirisi'nde de yer almıştır.

Tarım ve gıda güvenliği alanında ise 2025 yılında Çolpan-Ata'da düzenlenen Tarım Bakanları 4. Toplantısı ve Türk Dünyası Tarım Forumu, iklim değişikliği, kuraklık ve sınır ötesi tarımsal ticaret konularında ortak politika geliştirme arayışlarını güçlendirmiştir (TDT, 2025k). Bunun yanı sıra sağlık, uzay ve savunma sanayii gibi alanlardaki artan temaslar ve iş birlikleri de dikkat çekmektedir. Özellikle TDT-SAT Küp Uydusu Projesi ve savunma sanayii kurumları

лық өтулер кезінде цифрлық құжаттарды стандарттау, кеден рәсімдерінде «бір терезе» қағидатын үйлестіру бағытында нақты шешімдер қабылданды (ТМҰ, 2025f). Бұл шаралар Орта Коридор арқылы тасымалданатын жүк көлемін 2024 жылғы шамамен 5 млн тонна деңгейінен орта мерзімді перспективада 10–15 млн тоннаға дейін арттыру мақсатын көздейді (ТМҰ, 2025g).

Кеден ынтымақтастығы экономикалық интеграцияның негізгі бағыттарының бірі ретінде сауда саясаты шеңберінде техникалық үйлесімділік пен реттеуші базаны қалыптастыруға бағытталған келіссөздермен қатар жүрді. Түрік мемлекеттері кеден басқармалары басшыларының 11-ші жиналысында тәуекелдерді басқару тетіктерін жетілдіру, кеден үдерістерін жаңғырту және рәсімдерді жеңілдетуге бағытталған шаралар бойынша ортақ келісімдерге қол жеткізілді (ТМҰ, 2025h).

2025 жыл энергетика саласында да дәстүрлі көмірсутек ресурстарымен шектелмей, жасыл энергия мен энергетикалық трансформацияға бағытталған ынтымақтастық күн тәртібінің қалыптасқан кезеңі ретінде ерекшеленді. Астанада өткен Түрік жасыл қаржы кеңесінің 1-ші отырысы тұрақты энергетикалық жобаларды қаржыландыруға арналған ортақ құралдарды әзірлеу жолындағы маңызды қадам болды (ТМҰ, 2025i).

Габала декларациясында Қазақстан, Әзірбайжан және Өзбекстан арасындағы жасыл энергияны дамыту және жеткізу саласындағы стратегиялық серіктестікке баса назар аударылуы жасыл энергия коридорларының ұйым күн тәртібіне енуімен қатар, энергетика мен сауда бағытындағы ынтымақтастықтың жаңа деңгейге көтерілгенін көрсетті.

Цифрландыру, жасанды интеллект және озық технологиялар 2025 жылғы экономикалық күн тәртібінің құрылымдық элементіне айналды. Бішкектің «ТМҰ-ның цифрлық астанасы» деп жариялануы және осы мәртебе аясында өткен Қырғызстанның ақпараттық технологиялар форумы (KIT-2025) цифрлық экономика, электрондық сауда және жасанды интеллектке негізделген шешімдерді өңірлік деңгейде талқылауға мүмкіндік берген маңызды алаңдардың бірі ретінде бағаланды (ТМҰ, 2025j). Бұл мәселе Габала декларациясында да көрініс тауып, жасанды интеллект,

başkanları toplantıları, teknoloji yoğun sektörlerde ortak üretim ve bilgi paylaşımının teşvik edilmeye çalışıldığını göstermektedir (AA, 2025).

Genel Değerlendirme: Günümüz küresel sistemi, siyasal, ekonomik, teknolojik ve güvenlik alanları başta olmak üzere büyük bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Güç dağılımındaki belirsizliklerin derinleşmesi, büyük güç rekabetinin yeniden sertleşmesi ve bölgesel kriz alanlarının yaygınlaşması, özellikle küresel ve bölgesel güç hiyerarşisinin üst basamaklarında yer almayan devletler açısından güvenlik ve ekonomik dayanıklılığı stratejik bir öncelik haline getirmektedir. Bu bağlamda, TDT, Türk dünyası için yalnızca bir iş birliği platformu değil; değişen uluslararası sistemde ortak hareket kapasitesi ve kolektif etki üretme potansiyeli sunan stratejik bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Güçlü temeller üzerine inşa edilen TDT, bu yönüyle mevcut bölgesel örgütlenme modellerinden ayrılan özgün bir kimlik ve etkileşim alanı üretmektedir. Bununla birlikte, söz konusu özgünlüğün fonksiyonel, kurumsal ve politika üretme kapasitesi yüksek bir yapıya dönüştürülmesi, teşkilatın stratejik anlam ve etkinliğini pekiştirecek temel koşul olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede, TDT'nin kurumsal mimarisinin, öncelikli iş birliği alanlarıyla daha yüksek bir uyum düzeyine taşınması, teşkilatın mevcut kazanımlarını pekiştirecek önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda, Sekretarya'nın uzmanlaşmış insan kaynağıyla güçlendirilmesi ve teknik kapasitesinin kademeli biçimde artırılması, TDT'nin genişleyen gündemini daha sistematik ve sürdürülebilir biçimde yönetebilmesine imkan tanıyacaktır. Yanı sıra TÜRKSOY, TÜRK-PA, Türk Kültür Miras Vakfı, Türk Yatırım Fonu, Uluslararası Türk Akademisi, TÜRKÜNİB ve Türk Ticaret ve Sanayi Odası (TTSO) gibi yapıların TDT ile olan kurumsal konumlarının, hiyerarşik ilişki biçimleri ile görev, yetki ve sorumluluk alanları çerçevesinde daha açık biçimde tanımlanması, kurumlar arası mükerrerliklerin azaltılması ve eşgüdüm kapasitesinin güçlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Daha uzun vadede ise, TDT'nin genişleyen faaliyet alanları ve artan kurumsal yükü dikkate alınarak, bu yapıları da kapsayan daha bütüncül bir yeniden

ақылды өндірістік жүйелер және цифрлық технологияларды ұлттық өнеркәсіптік стратегияларға енгізу қажеттігі атап өтілді.

Ауыл шаруашылығы және азық-түлік қауіпсіздігі саласында 2025 жылы Чолпан-Ата қаласында өткен ауыл шаруашылығы министрлерінің 4-ші жиналысы мен Түрік әлемі ауыл шаруашылығы форумы климаттың өзгеруі, құрғақшылық және шекарааралық аграрлық сауда мәселелері бойынша ортақ саясат қалыптастыруға бағытталған талпыныстарды күшейтті (ТМҰ, 2025к).

Сонымен бірге денсаулық сақтау, ғарыш және қорғаныс өнеркәсібі салаларындағы өзара іс-қимылдың жандана түсуі де назар аударды. Әсіресе ТМҰ-SAT Cube Time жобасы мен қорғаныс өнеркәсібі мекемелері басшыларының кездесулері технологиялық серпінді салаларда бірлескен өндіріс пен ақпарат алмасуды ынталандыруға бағытталған үрдістерді айқындады (Анадолу агенттігі, 2025).

Қорытынды

Қазіргі жаһандық жүйе саяси, экономикалық, технологиялық және қауіпсіздік салаларында терең трансформация кезеңін бастан өткеріп отыр. Қуат таралуындағы белгісіздіктің күшеюі, ірі державалар бәсекесінің қайта жандануы және аймақтық дағдарыстар кеңістігінің ұлғаюы, әсіресе жаһандық және аймақтық қуат иерархиясының жоғары деңгейінде тұрмаған мемлекеттер үшін қауіпсіздік пен экономикалық төзімділікті стратегиялық басымдыққа айналдыруда.

Осындай жағдайда Түрік Мемлекеттері Ұйымы түрік әлемі үшін тек ынтымақтастық алаңы ғана емес, өзгеріп жатқан халықаралық жүйеде бірлескен әрекет ету қабілеті мен ұжымдық ықпал жасау әлеуетін қамтамасыз ететін стратегиялық құрылым ретінде ерекшеленеді. Берік негіздерге сүйенген ТМҰ қазіргі аймақтық ұйым модельдері арасында бірегей институционалдық және өзара әрекеттестік кеңістік қалыптастырады. Дегенмен осы ерекшелікті функционалдық әлеуеті жоғары, институционалдық тұрғыдан орныққан және саясат қалыптастыру қабілеті дамыған құрылымға айналдыру ұйымның стратегиялық мәні мен тиімділігін арттырудың негізгі шарты болып қала береді.

ТМҰ-ның институционалдық архитектура-сын басым ынтымақтастық салаларымен

kurumsallaşma sürecinin de gündeme alınabileceği düşünülebilir.

TDТ bünyesinde yürütülen zirveler, bakanlar toplantıları ve teknik istişare mekanizmaları, teşkilatın siyasi iradesini ve ortak vizyonunu görünür kılan önemli platformlar olmayı sürdürmektedir. Bu süreçlerin, somut politika belgeleri, yol haritaları ve ölçülebilir hedeflerle daha sistematik biçimde desteklenmesi, alınan kararların etki alanını genişletecek ve kurumsal hafızayı güçlendirecektir. Çok sayıda alanda imzalanan mutabakat zabıtları (MoU), TDТ'nin iş birliği iradesinin kurumsal ifadesi olarak önemli bir zemin sunmaktadır. Bu zeminin, mevcut izleme ve raporlama mekanizmalarının etkinliğini artırılması ve uygulama sonuçlarını daha görünür kılacak biçimde geliştirilmesi, mutabakat metinlerinin orta ve uzun vadeli politika çıktıları üretme kapasitesini güçlendirecektir. Benzer şekilde, ortak bildirilerin ardından kararların uygulanma sürecini değerlendiren bütüncül bir takip yaklaşımı, TDТ'nin politika yapım döngüsünü daha görünür ve tutarlı hale getirebilir. Bu amaçla Sekretarya ile ulusal kurumlar arasındaki eşgüdümü güçlendirecek ulusal temas noktalarının (ofisler) oluşturulması ya da ilgili bakanlıklar ve kamu kurumları bünyesinde "Türk Dünyasıyla İlişkiler" benzeri birimlerin yaygınlaştırılması, söz konusu eşgüdüm sürecine katkı sunacaktır. Bu yapılanmanın illerdeki merkezi ve yerel yönetimlerle yükseköğretim kurumlarına doğru genişlemesi ise yatay düzlemde ilave bir destek sunacaktır.

Bu bağlamda veriye dayalı politika üretimi, TDТ'nin mevcut kurumsal kapasitesini tamamlayan ve politika etkililiğini artıran stratejik bir imkan alanı olarak öne çıkmaktadır. Ortak, karşılaştırılabilir ve güvenilir veri setlerinin geliştirilmesi, ekonomik, sosyal ve sektörel alanlarda daha tutarlı analizler yapılmasını ve alınan kararların etkisinin daha sağlıklı biçimde değerlendirilmesini mümkün kılacaktır. Belirlenecek öncelikli alanlarda veri sunabilecek ortak bir istatistik koordinasyon mekanizmasının ya da biriminin oluşturulması, TDТ'nin karar alma süreçlerinde öngörü kapasitesini güçlendirecek; böylece teşkilatın 2026 ve sonrasına yönelik hedeflerini daha somut, izlenebilir ve sürdürülebilir bir çerçeveye oturtmasına katkı sağlayacaktır.

үйлестіру деңгейін көтеру ұйым жетістіктерін нығайтуға бағытталған маңызды қаддам саналады. Бұл тұрғыда Хатшылықты маманданған кадрлармен толықтыру және техникалық әлеуетін кезең-кезеңімен арттыру кеңейіп келе жатқан күн тәртібін жүйелі әрі тұрақты басқаруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар ТҮРКСОҮ, ТҮРК-РА, Түрік мәдени мұрасы қоры, Түрік инвестициялық қоры, Халықаралық Түрік академиясы, ТҮРКҮНІВ және Түрік сауда және өнеркәсіп палатасы (ТТСО) сияқты құрылымдардың ТМҰ-мен институционалдық байланыстары, олардың иерархиялық қатынастары, міндеттері, өкілеттіктері мен жауапкершілік шеңберлері нақты әрі айқын түрде бекітілуі қажет. Бұл ұйымдар арасындағы қайталануды азайтып, үйлестіру әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді. Ұзақ мерзімді перспективада ТМҰ-ның қызмет салаларының кеңеюі мен институционалдық жүктеменің артуын ескере отырып, осы құрылымдарды қамтитын тұтас институционалдық қайта құрылымдау үдерісін күн тәртібіне енгізу ықтимал.

ТМҰ аясында өтетін саммиттер, министрлік кездесулер және техникалық консультациялар ұйымның саяси еркі мен ортақ стратегиялық көрінісін айқындайтын негізгі платформалар ретіндегі маңызын сақтап отыр. Бұл үдерістер нақты саясаттық құжаттар, жол карталары және өлшенетін мақсаттар арқылы жүйелі түрде қолдау тапқан жағдайда қабылданған шешімдердің әсері кеңейіп, институционалдық жады нығая түседі.

Түрлі салаларда қол қойылған Ынтымақтастық туралы меморандумдар (MoU) ТМҰ-ның ынтымақтастық ниетінің институционалдық көрінісі ретінде маңызды негіз қалыптастырды. Алайда бұл негіз бақылау және есеп беру механизмдерінің тиімділігі артқан жағдайда ғана, сондай-ақ меморандум мазмұнының орта және ұзақ мерзімді саясаттық нәтижелерге ықпал ету қабілеті күшейгенде өзінің әлеуетін толық аша алады. Ортақ декларациялар қабылданғаннан кейін шешімдердің іске асу үдерісін бағалайтын жүйеленген бақылау тәсілі ТМҰ-ның саясат қалыптастыру циклін біріздендіріп, оның тиімділігін арттырады.

Хатшылық пен ұлттық мекемелер арасындағы үйлестіруді күшейту мақсатында ұлттық байланыс пункттерін (офистерін) құру не-

Özetle, dünyanın kritik bir dönemden geçtiği bu süreçte, Türk Devletleri Teşkilatı'nın bugüne kadar elde ettiği kurumsal kazanımları, Türk halklarının sosyal ve ekonomik kalkınma hedefleri ile küresel sistemdeki dönüşümleri eşzamanlı ve bütüncül bir stratejik çerçevede ele alması hâlinde, teşkilatın ortak ülkü temelinde uluslararası alanda daha güçlü ve etkili bir konum edinmesi mümkün olacaktır. Bu bağlamda, önceki dönem başkanlıkları dikkate alındığında, gerek Azerbaycan'ın gerekse görevi devralacak olan Türkiye'nin dönem başkanlığında söz konusu hedeflere daha fazla yaklaşılması yönünde güçlü bir beklenti oluşmaktadır.

Kaynaklar:

- Anadolu Ajansı (2025). Türk devletleri ortak küp uydusunu 2026'da fırlatacak. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/turk-devletleri-ortak-kup-uydusunu-2026da-firlatacak/3713401>. Erişim tarihi: 14.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2024). Bişkek Bildirisi (Türk Devletleri Teşkilatı 11. Zirvesi). Alınan yer: <https://turkicstates.org/u/d/biskek-bildirisi-3476-290.pdf>. Erişim tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025a). Bişkek'te Kırgız Bilgi Teknolojileri Forumu düzenlendi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/en/news/kyrgyz-information-technology-forum-was-held-in-bishkek>. Erişim tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025b). Budapeşte Bildirisi. Alınan yer: <https://turkicstates.org/u/tdt-budapes%C3%A7te-bildirisi.pdf>. Erişim tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025c). Gebele Bildirisi. Alınan yer: https://turkicstates.org/u/bildirisi_tr.pdf. Erişim tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025d). Taşkent Uluslararası Üniversitesi, 2025–2026 dönemi için TÜRKÜNİB Başkanlığını devraldı. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/tashkent-international-university-assumes-chairmanship-of-turkunib-for-2025-2026--2>. Erişim tarihi: 14.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025e). TDT Demiryolu İdaresi Başkanları 3. Toplantısı Bişkek'te gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/meeting-of-the-heads-of-railway-administrations-of-the-ots-held-in-bishkek>. Erişim tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025f). TDT Gümrük İdaresi Başkanları 11. Toplantısı Türkistan'da gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/meeting-of-the-heads-of-customs-administrations-of-the-ots-held-in-turkestan>. Erişim tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025g). TDT Ulaştırma Bakanları 8. Toplantısı Almatı'da gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/meeting-of-mi>

mese tiсті министрліктер мен мемлекеттік ұйымдар құрамында «Түрік әлемімен байланыстар» тәрізді бөлімшелердің әлеуетін кеңейту үйлестіру үдерісін институционалдық тұрғыдан қолдауға мүмкіндік береді. Мұндай құрылымдардың өңірлік орталықтар, жергілікті басқару органдары және жоғары оқу орындарымен өзара әрекеттестігі көлденең деңгейде жүйелі қолдау қалыптастырады.

Деректерге негізделген саясат қалыптастыру ТМҰ-ның институционалдық әлеуетін толықтырып, қабылданған шешімдердің тиімділігін арттыруда стратегиялық маңызға ие. Ортақ, салыстырмалы әрі сенімді статистикалық деректерді жинақтау экономикалық, әлеуметтік және салалық бағыттарда жүйелі талдау жүргізуге және шешімдердің нақты әсерін бағалауға мүмкіндік береді. Алдын ала айқындалған басым салалар бойынша деректер ұсына алатын ортақ статистикалық платформа немесе үйлестіру тетігін қалыптастыру ұйымның шешім қабылдау үдерісінде болжамдық қабілетін күшейтеді. Бұл ТМҰ-ның 2026 жылға және одан кейінгі кезеңге арналған мақсаттарын нақты, бақылауға болатын және тұрақты негізде жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, әлем күрделі трансформациялық кезеңде тұрған уақытта Түрік Мемлекеттері Ұйымы институционалдық жетістіктерін, түрік халықтарының әлеуметтік-экономикалық даму мүдделерін және жаһандық жүйедегі өзгерістерді бір мезгілде әрі тұтас стратегиялық шеңберде қарастырған жағдайда, ұйым халықаралық аренада әлдеқайда ықпалды және тиімді позицияға ие бола алады. Бұрынғы төрағалық кезеңдерінің тәжірибесін ескере отырып, Әзірбайжан төрағалығы мен келесі төрағалықты қабылдайтын Түркия кезеңінде аталған мақсаттарға қол жеткізуге деген күшейтілген үміттің қалыптасқаны анық байқалады.

Дереккөз:

- Анаadolu Агенттігі (2025). Түрік мемлекеттері ортақ күб спутнигін 2026 жылы ұшырады. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/turk-devletleri-ortak-kup-uydusunu-2026da-firlatacak/3713401>. Қаралған күні: 14.01.2026.
- Түрік Мемлекеттері Ұйымы (2024). Бішкек декларациясы (Түрік Мемлекеттері Ұйымының XI саммиті). Сілтеме: <https://turkicstates.org/u/d/biskek-bildirisi-3476-290.pdf>. Қаралған күні: 16.01.2026.

- nisters-of-transport-of-the-ots-held-in-almaty. Ерісім tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025h). Türk Devletleri Teşkilatı 3. Diaspora Gençlik Forumu Taşkent'te düzenlendi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/third-diaspora-youth-forum-of-the-organization-of-turkic-states-organized-in-tashkent>. Ерісім tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025i). Türk Devletleri Teşkilatı Resmi Dış Politika Araştırma Merkezleri 11. Toplantısı Bakü'de gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/11th-meeting-of-the-official-foreign-policy-research-centers-of-the-organization-of-turkic-states-held-in-baku>. Ерісім tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025j). Türk Devletleri Yeşil Finans Konseyi'nin 1. toplantısı Astana'da gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/the-1st-meeting-of-the-turkic-green-finance-council-was-convened-in-astana>. Ерісім tarihi: 16.01.2026.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025k). Türk İş Dünyası Tarım Forumu Çolpon-Ata'da gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turkic-business-agro-forum-held-in-cholpon-ata>. Ерісім tarihi: 14.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025a). Бишкекте Қырғыз ақпараттық технологиялар форумы өтті. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/en/news/kyrgyz-information-technology-forum-was-held-in-bishkek>. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025b). Будапешт декларациясы. Сілтеме: <https://turkicstates.org/tdt-budapes%CC%A7te-bildiri.pdf>. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025c). Габала декларациясы. Сілтеме: https://turkicstates.org/u/bildiri_tr.pdf. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025d). Ташкент Халықаралық Университеті 2025–2026 жылдары үшін TÜRKÜNİB төрағалығын қабылдады. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/tashkent-international-university-assumes-chairmanship-of-turkunib-for-2025-2026--2>. Қаралған күні: 14.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025e). ТМҰ Теміржол басқармалары төрағаларының III отырысы Бишкекте өткізілді. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/meeting-of-the-heads-of-railway-administrations-of-the-ots-held-in-bishkek>. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025f). ТМҰ Кеден басқармалары төрағаларының XI отырысы Түркістанда өткізілді. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/meeting-of-the-heads-of-customs-administrations-of-the-ots-held-in-turkestan>. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025g). ТМҰ Көлік министрлері VIII отырысы Алматыда өткізілді. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/meeting-of-ministers-of-transport-of-the-ots-held-in-almaty>. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025h). Türk Memлекеттері Ұйымының III Diaspora Жасөспірімдер Форумы Ташкентте өткізілді. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/third-diaspora-youth-forum-of-the-organization-of-turkic-states-organized-in-tashkent>. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025i). Türk Memлекеттері Ұйымы Resmi Сыртқы Саясат Зерттеу Орталықтарының XI отырысы Бакуде өткізілді. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/11th-meeting-of-the-official-foreign-policy-research-centers-of-the-organization-of-turkic-states-held-in-baku>. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025j). Türk Memлекеттері Жасыл Қаржы Кеңесінің I отырысы Астанада өткізілді. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/the-1st-meeting-of-the-turkic-green-finance-council-was-convened-in-astana>. Қаралған күні: 16.01.2026.
- Türk Memлекеттері Ұйымы (2025k). Türk Кәсіпкерлік Ауылшаруашылық Форумы Чолпон-Атада өткізілді. Сілтеме: <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turkic-business-agro-forum-held-in-cholpon-ata>. Қаралған күні: 14.01.2026.

REFRAMING THE CENTRAL ASIA PLUS JAPAN DIALOGUE



DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

РЕИНТЕРПРЕТАЦИЯ ДИАЛОГА «ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ + ЯПОНИЯ»

On 20 December 2025, the first summit of the Central Asia plus Japan Dialogue (CA+JAD) was held in Tokyo at the level of heads of government. Hosted by Japan's Prime Minister, Takaichi Sanae, the summit was attended by the presidents of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan.

Having pioneered the "Central Asia plus" format as early as 2004, Japan was nevertheless relatively slow to elevate the initiative to the highest political level, despite the growing popularity of the CA+ framework among other partners. Since 2004, the Central Asia plus Japan Dialogue has convened ten meetings at the level of foreign ministers, underscoring the institutional continuity of the format. However, efforts to upgrade the dialogue to a leaders' summit were repeatedly deferred. Japan initially planned to host the first leaders' summit in 2024 to mark the twentieth anniversary of the launch of the Central Asia plus Japan Dialogue. Yet a series of domestic political disruptions in Japan led first to the postponement and subsequently to the cancellation of the meeting following Prime Minister Fumio Kishida's resignation. His successor, Prime Minister Shigeru Ishiba, was likewise unable to convene the summit owing



**THE GEOPOLITICAL
SHIFTS OF RECENT
YEARS HAVE
SIGNIFICANTLY
ACCELERATED JAPAN'S
EFFORTS TO ADVANCE
AND RECALIBRATE
THE LEVEL OF ITS
PARTNERSHIP WITH
CENTRAL ASIA**

**ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ
ИЗМЕНЕНИЯ
ПОСЛЕДНИХ ЛЕТ
СУЩЕСТВЕННО
УСКОРИЛИ
ПЕРЕСМОТР УРОВНЯ
ПАРТНЕРСТВА
ЯПОНИИ С
ЦЕНТРАЛЬНОЙ
АЗИЕЙ**



20 декабря 2025 года в Токио состоялся первый саммит диалога «Центральная Азия плюс Япония» (CA+JAD) на уровне глав правительств. Саммит, принимающей стороной которого выступила премьер-министр Японии Такаити Санаэ, посетили президенты Казахстана, Кыргызской Республики, Таджикистана, Туркменистана и Узбекистана.

Япония, впервые предложившая формат «Центральная Азия плюс» ещё в 2004 году, сравнительно медленно вывела эту инициативу на уровень высшей политической повестки, несмотря на растущую популярность формата ЦА+ среди других внешних партнёров региона. Ещё с 2004 года в рамках диалога «Центральная Азия + Япония» состоялось десять встреч на уровне министров иностранных дел, что свидетельствует об институциональной устойчивости и преемственности данного механизма. Однако попытки преобразовать диалог в саммит лидеров неоднократно откладывались. Первоначально Япония планировала провести первый саммит лидеров в 2024 году в ознаменование двадцатой годовщины начала диалога «Центральная Азия плюс Япония». Однако ряд внутривластных потрясений в Японии сначала привел к отсроч-

to the brevity of his tenure [Astana Times, 2024]. It was only after her election in October 2025 that Prime Minister Takaichi Sanae moved decisively to advance the long-delayed summit, prioritizing the revitalization of Japan's engagement with the Central Asian states as one of her first foreign policy initiatives.

In fact, the geopolitical shifts of recent years have significantly accelerated Japan's efforts to advance and recalibrate the level of its partnership with Central Asia. The Russian–Ukrainian war, combined with the intensification of China's regional engagement, has elevated Central Asia's geostrategic significance and prompted renewed international attention to the region. This reassessment is reflected in the growing number of high-level diplomatic initiatives, including the United States' first-ever summit with all Central Asian leaders at the White House. More recently, President Trump's invitation of the presidents of Kazakhstan and Uzbekistan to the G20 summit next year further illustrates the renewed interest in the region and, more importantly, the increasing recognition of Central Asian states as autonomous actors in international politics rather than as post-Soviet satellites – a perception that had long prevailed [Reuters, 2025].

Other external partners have similarly intensified their engagement. The European Union, while maintaining its status as a long-standing strategic partner of Central Asia, has demonstrated heightened interest through more frequent high-level interactions, including summits within the Central Asia plus framework. Actors beyond the traditional Euro-Atlantic and East Asian space, such as the Gulf states, have also entered the region diplomatically, holding their inaugural summits in the CA+ format. Japan's regional competitors, South Korea, have likewise worked to



THE CONVENING OF THE JAPAN–CENTRAL ASIA SUMMIT SERVED NOT ONLY TO REAFFIRM TOKYO'S SUSTAINED INTEREST IN THE REGION BUT ALSO TO UNDERSCORE JAPAN'S ASPIRATION TO MAINTAIN ITS STANDING AS A DIPLOMATIC POWER WITH AN ACTIVE AND CREDIBLE PRESENCE IN BROADER EURASIAN AFFAIRS

САММИТ СТАЛ НЕ ТОЛЬКО СВИДЕТЕЛЬСТВОМ УСТОЙЧИВОГО ИНТЕРЕСА ТОКИО К ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ, НО И ИНСТРУМЕНТОМ ДЕМОНСТРАЦИИ НАМЕРЕНИЯ ЯПОНИИ СОХРАНЯТЬ РОЛЬ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ДЕРЖАВЫ, АКТИВНО ВОВЛЕЧЁННОЙ В БОЛЕЕ ШИРОКИЙ ЕВРАЗИЙСКИЙ КОНТЕКСТ



ке, а затем и к отмене встречи после отставки премьер-министра Фумио Кисиды. Его преемник, премьер-министр Сигэру Исиба, также не смог созвать саммит из-за краткости своего срока полномочий [Astana Times, 2024]. Только после своего избрания в октябре 2025 года премьер-министр Такаичи Санаэ предприняла решительные шаги для продвижения давно отложенного саммита, поставив в приоритет активизацию взаимодействия Японии с центральноазиатскими государствами в качестве одной из своих первых внешнеполитических инициатив.

На самом деле, геополитические сдвиги последних лет ускорили усилия Японии по развитию и переосмыслению уровня партнерства с Центральной Азией. Российско-украинская война в сочетании с усилением регионального присутствия Китая повысила геостратегическое значение Центральной Азии в евразийских процессах и привела к возобновлению международного внимания к региону. Эта переоценка отражается в росте числа дипломатических инициатив высокого уровня, включая первый в истории саммит США со всеми лидерами государств Центральной Азии, состоявшийся в Белом доме. Недавнее приглашение, направленное президентом Трампом президентам Казахстана и Узбекистана на саммит G20 в следующем году, также иллюстрирует возобновившийся интерес к региону и, что особенно важно, усиливающееся признание центральноазиатских государств как автономных игроков международной политики, а не как постсоветских сателлитов – восприятие, которое долгое время оставалось доминирующим [Reuters, 2025].

Другие внешние партнёры также усилили своё присутствие в регионе. Европейский союз, оставаясь одним из ключевых стратегических партнёров Центральной Азии, продемон-

deepen their partnerships with Central Asia, although, similar to Japan, the elevation of its CA+ dialogue to the highest level was postponed due to domestic political changes [UzDaily, 2025]. Therefore, the convening of the Japan–Central Asia summit was of considerable importance for Japan’s foreign policy. It served not only to reaffirm Tokyo’s sustained interest in the region but also to underscore Japan’s aspiration to maintain its standing as a diplomatic power with an active and credible presence in Eurasian affairs.

Against this backdrop, at the summit Japan introduced the Tokyo Initiative, identifying “Green and Resilience,” “Connectivity,” and “Human Resource Development” as the three priority areas for enhancing future cooperation with the region [MOFA, 2025]. Among them, the Green and Resilience pillar places particular emphasis on industrial development aligned with climate change mitigation and adaptation requirements. Japan and the Central Asian leaders agreed to develop energy transition roadmaps aimed at achieving net-zero emissions, alongside joint efforts to

стрировал возросший интерес за счёт активизации диалога на высоком уровне, в том числе посредством проведения саммитов в формате «Центральная Азия+». Участники, находящиеся за пределами традиционного евроатлантического и восточноазиатского пространства, такие как страны Персидского залива, также активизировались, проведя свои первые саммиты в формате «Центральная Азия+». Региональный конкурент Японии, Южная Корея, параллельно стремилась углубить партнерские отношения с Центральной Азией. Однако внутриполитические изменения, как и в случае с Японией, вынудили несколько раз отложить проведение саммита «Центральная Азия+» на уровне лидеров [UzDaily, 2025]. Поэтому проведение саммита Япония–Центральная Азия имело большое значение для внешней политики Японии. Саммит стал не только свидетельством устойчивого интереса Токио к Центральной Азии, но и инструментом демонстрации намерения Японии сохранять роль дипломатической державы, активно вовлечённой в евразийский контекст.



modernize regional energy infrastructure. To operationalize this agenda, Japan proposed the organization of a dedicated ministerial-level meeting on environmental issues, as well as an inter-agency meeting on the green economy and resilience involving Japan and the Central Asian states.

Furthermore, Japan's well-established expertise in disaster risk reduction and resilience is to be leveraged to expand cooperation through the implementation of two flagship initiatives: Enhancing Urban Resilience to Disaster Risk and Climate Change in Central Asia and Strengthening the System for Region-Wide Disaster Risk Reduction in Central Asia. Both projects are supported by the Japanese government and implemented in collaboration with the United Nations Development Programme (UNDP). In addition, seismic reinforcement of Central Asian cities featured prominently on the summit agenda, with plans to advance earthquake prevention measures through technical assistance provided under the Japan–World Bank Program for Mainstreaming Disaster Risk Management.

В таких условиях, Япония представила Токійскую инициативу, определив «Зеленая экономика и устойчивость», «Связь» и «Развитие человеческих ресурсов» в качестве трех приоритетных областей для расширения будущего сотрудничества с регионом [МИД Японии, 2025]. В частности, направление «Зеленая экономика и устойчивость» уделяет особое внимание промышленному развитию, соответствующему требованиям по смягчению последствий изменения климата и адаптации к ним. Япония и лидеры стран Центральной Азии договорились разработать дорожные карты энергетического перехода, направленные на достижение нулевых выбросов, а также предпринять совместные усилия по модернизации региональной энергетической инфраструктуры. Для реализации программы Япония предложила организовать специальную встречу на министерском уровне по вопросам окружающей среды, а также межведомственную встречу по вопросам зеленой экономики и устойчивости с участием Японии и государств Центральной Азии.

Кроме того, для расширения сотрудничества в рамках двух флагманских инициатив «Повышение устойчивости городов к стихийным



With regard to connectivity, the summit discussions focused on strengthening partnerships in logistics, transportation, and people-to-people exchanges. In this context, the parties welcomed Japan's intention to deploy its Official Development Assistance (ODA) to support the development of the Trans-Caspian International Transport Route, with the aim of enhancing Central Asia's regional and extra-regional connectivity. The discussions also addressed measures to facilitate tourism, including the potential opening of direct flights between Japan and Central Asian countries, as well as the expansion of people-to-people exchanges through inter-municipal, inter-parliamentary, academic, and student exchange programs.

In addition, the summit highlighted the growing potential of cooperation in emerging technologies, particularly through the launch of the "Japan-Central Asia AI Cooperation Partnership". This area was identified as especially promising in light of Central Asian states' ambitions to advance AI capabilities and Japan's well-established expertise in innovation-driven technological development.

Human resource development, traditionally a cornerstone of Japan's engagement with Central Asia, expectedly remained one of the key areas of cooperation. The partnership is set to continue through established mechanisms such as the Japan Centers for Human Resource Development, the Project for Human Resource Development Scholarship (JDS), the Japan-IMF Scholarship Program for Asia (JISPA), the ADB-Japan Scholarship Program (ADB-JSP), and other related initiatives. Within this pillar, particular attention was also devoted to cooperation in promoting women's empowerment, as well as to programs targeting industrial personnel, including employees of



**JAPAN'S
ENGAGEMENT
WITH CENTRAL
ASIA CONTINUES
TO REST ON ITS
TRADITIONAL AREAS
OF COOPERATION,
WHILE INCREASINGLY
PRIORITIZING
EMERGING FIELDS
SUCH AS ARTIFICIAL
INTELLIGENCE AND
GREEN ENERGY**

**ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ
ЯПОНИИ С
ЦЕНТРАЛЬНОЙ
АЗИЕЙ ПО-
ПРЕЖНЕМУ
ОПИРАЕТСЯ НА
ТРАДИЦИОННЫЕ
НАПРАВЛЕНИЯ
СОТРУДНИЧЕСТВА,
ОДНОВРЕМЕННО
ОТДАВАЯ
ПРИОРИТЕТ НОВЫМ
СФЕРАМ, ТАКИМ КАК
ИСКУССТВЕННЫЙ
ИНТЕЛЛЕКТ
И «ЗЕЛЁНАЯ»
ЭНЕРГЕТИКА**



бедствиям и изменению климата в Центральной Азии» и «Укрепление системы снижения риска стихийных бедствий в масштабах региона в Центральной Азии» планируется использовать накопленный в Японии опыт в области снижения риска стихийных бедствий и повышения устойчивости к ним. Оба проекта поддерживаются правительством Японии и реализуются в сотрудничестве с Программой развития ООН (ПРООН). Помимо этого, в повестке саммита важное место занимал вопрос сейсмоусиления городов Центральной Азии, а также планы по продвижению мер по предотвращению землетрясений посредством технической помощи, предоставляемой в рамках программы Всемирного банка и Японии по интеграции управления рисками стихийных бедствий.

Что касается транспортной доступности, то обсуждения на саммите были сосредоточены на укреплении партнерских отношений в области логистики, транспорта и обмена между людьми. В этом контексте стороны приветствовали намерение Японии использовать свою официальную помощь развитию (ОПР) для поддержки развития Транскаспийского международного транспортного маршрута с целью повышения региональной и внерегиональной транспортной доступности Центральной Азии. Обсуждения также касались мер по развитию туризма, включая потенциальное открытие прямых рейсов между Японией и странами Центральной Азии, а также расширение обменов между людьми посредством межмуниципальных, межпарламентских, академических и студенческих программ обмена.

Кроме того, на саммите был подчеркнут растущий потенциал сотрудничества в области новых технологий, в частности, благодаря запуску «Японско-Центральноазиатского партнерства в области сотрудниче-

small and medium-sized enterprises, and student exchange schemes. Collectively, these initiatives function as important links between Japanese and Central Asian societies.

On the sidelines of the summit, particular emphasis was placed on practical economic engagement between business communities. During the Business Forums, Japan articulated a five-year benchmark for business projects amounting to approximately \$19 billion as part of its broader strategy to deepen economic ties with Central Asian states [Japan Times, 2025]. Overall, more than 150 documents, including memoranda of understanding, agreements, and project frameworks, were signed and presented during the meetings. In addition, Japan confirmed its intention to extend support through its Official Development Assistance (ODA), including one grant aid project and one loan for Uzbekistan, as well as four grant aid projects for Kyrgyzstan and two grant aid projects for Tajikistan [Prime Minister's Office of Japan, 2025].

It should be recalled that Japan has generally pursued a "mission-oriented" approach toward the region, even as Central Asia has often remained peripheral within Tokyo's foreign policy priorities. Earlier reassessments of the region began in 2004, when Foreign Minister Yoriko Kawaguchi visited four Central Asian states and launched the Central Asia plus Japan Dialogue at the foreign ministers' level. This was followed by Prime Minister Junichiro Koizumi's visits to Kazakhstan and Uzbekistan in August 2006 – the first official visits by a Japanese prime minister to the region. However, this initial momentum was not sustained by Koizumi's successors. A renewed attempt to elevate Japan's engagement emerged only in October 2015, when Prime Minister Shinzo Abe undertook a landmark tour of all five



THE PRACTICAL PROPOSALS, IF IMPLEMENTED IN THE COMING YEARS, ARE EXPECTED TO STRENGTHEN THE ECONOMIC DIMENSION OF JAPAN–CENTRAL ASIA RELATIONS, WHILE SUSTAINED POLITICAL COMMITMENT ON BOTH SIDES COULD ELEVATE THE PARTNERSHIP TO A QUALITATIVELY NEW LEVEL OF ENGAGEMENT

ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ, В СЛУЧАЕ ИХ РЕАЛИЗАЦИИ, УКРЕПЯТ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ЯПОНИЕЙ И ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИЕЙ, ТОГДА КАК СОХРАНЕНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПРИВЕРЖЕННОСТИ ОБЕИХ СТОРОН МОЖЕТ ВЫВЕСТИ ПАРТНЕРСТВО НА КАЧЕСТВЕННО НОВЫЙ УРОВЕНЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ



ства в сфере ИИ». Эта область была определена как особенно перспективная в свете стремления центральноазиатских государств к развитию возможностей в области ИИ и хорошо зарекомендовавшего себя опыта Японии в технологическом развитии, основанном на инновациях.

Развитие человеческих ресурсов, традиционно являющееся краеугольным камнем взаимодействия Японии с Центральной Азией, ожидается осталось одной из ключевых областей сотрудничества. Партнёрство планируется продолжить посредством устоявшихся механизмов, включая Японские центры развития человеческих ресурсов, Проект стипендий по развитию человеческих ресурсов (JDS), Совместную стипендиальную программу МВФ и Японии для стран Азии (JISPA), Японскую стипендиальную программу Азиатского банка развития (ADB–JSP), а также другие соответствующие инициативы. В рамках этого направления особое внимание также уделялось сотрудничеству в содействии расширению прав и возможностей женщин, а также программам, ориентированным на работников промышленности, включая сотрудников малых и средних предприятий, и программам студенческого обмена. В совокупности эти инициативы служат важными связующими звеньями между японским и центральноазиатским обществами.

В кулуарах саммита особое внимание было уделено практическому экономическому взаимодействию между деловыми кругами. В ходе бизнес-форумов Япония предложила свой пятилетний план по реализации бизнес-проектов на сумму около 19 миллиардов долларов в рамках своей широкой стратегии по углублению экономических связей с государствами Центральной Азии [Japan Times, 2025]. В общей сложности в ходе встреч было подписано и представлено более 150 докумен-

Central Asian states, becoming the first Japanese prime minister to visit Kyrgyzstan, Tajikistan, and Turkmenistan. Despite the high expectations generated in the aftermath of this tour, no substantial follow-up initiatives materialized, and Central Asia gradually receded in Japan's foreign policy agenda as Indo-Pacific issues moved to the forefront [Muratbekova, 2022].

Therefore, the 2025 summit reflects another attempt to re-embed Central Asia within Japan's strategic outlook by consolidating existing partnerships and upgrading them to address the region's rising geopolitical salience. Japan's engagement with Central Asia continues to rest on its traditional areas of cooperation, while increasingly prioritizing emerging fields such as artificial intelligence and green energy.

At the bilateral level, on the margins of the summit, Kazakhstan concluded commercial agreements exceeding \$3.7 billion. In his address, President Kassym-Jomart Tokayev highlighted several promising avenues for cooperation, including nuclear energy,

тов, включая меморандумы о взаимопонимании, соглашения и рамочные соглашения по проектам. Кроме того, Япония подтвердила свое намерение оказать поддержку в рамках своей официальной помощи развитию (ОПР), включая один грантовый проект и один кредит для Узбекистана, а также четыре грантовых проекта для Кыргызстана и два грантовых проекта для Таджикистана [Канцелярия премьер-министра Японии, 2025].

Следует напомнить, что Япония в целом придерживается «ориентированного на выполнение задач» подхода к региону, даже несмотря на то, что Центральная Азия нередко оставалась на периферии внешнеполитических приоритетов Токио. Переоценка региона началась в 2004 году, когда министр иностранных дел Ёрико Кавагути посетила четыре центральноазиатских государства и инициировала Диалог «Центральная Азия + Япония» на уровне министров иностранных дел. За этим последовали визиты премьер-министра Дзюнитиро Коидзуми в Казахстан и Узбекистан в августе 2006 года – первые официальные визиты премьер-министра Японии в регион. Однако этот первоначальный импульс не был поддержан преемниками Коидзуми. Новая попытка повысить уровень участия Японии появилась только в октябре 2015 года, когда премьер-министр Синдзо Абэ совершил знаковое турне по всем пяти центральноазиатским государствам, став первым премьер-министром Японии, посетившим Кыргызстан, Таджикистан и Туркменистан. Несмотря на большие ожидания, возникшие после поездки, никаких существенных последующих инициатив не было реализовано, а Центральная Азия постепенно отошла на второй план во внешнеполитической повестке Японии [Muratbekova, 2022].

Таким образом, саммит 2025 года отражает еще одну попытку включить Центральную Азию в стратегическое видение Японии путем укрепления существующих партнерских отношений и их модернизации с учетом растущей геополитической значимости региона. Взаимодействие Японии с Центральной Азией по-прежнему опирается на традиционные области сотрудничества, при этом все большее внимание уделяется



leveraging Kazakhstan's resource base and Japan's advanced nuclear technologies, as well as rare earth elements and other critical minerals, sustainable agriculture, water management, and AI-driven collaboration [Akorda, 2025].

Uzbekistan's President Shavkat Mirziyoyev proposed the development of a Central Asia–Japan Cooperation Strategy 2040 to provide a long-term framework for promoting sustainable cooperation. He also outlined several practical initiatives, including the establishment of an Investment Fund for Infrastructure and Industrial Development in Central Asia, a regional network of Japanese technoparks, a "Central Asia–Japan Digital Hub," and a Regional Renewable Energy Training Center in Tashkent. In addition, he suggested creating a Regional Advanced Training Center in Tashkent to train engineers and architects to strengthen seismic preparedness, as well as hosting the first Meeting of Ministers of Education in the "Central Asia plus Japan" format in Uzbekistan next year [Prezident.uz, 2025].

таким перспективным областям, как искусственный интеллект и зеленая энергетика.

На двустороннем уровне, в рамках саммита, Казахстан заключил торговые соглашения на сумму более 3,7 млрд долларов. В своем выступлении президент Касым-Жомарт Токаев выделил несколько перспективных направлений сотрудничества, включая атомную энергетику, использование ресурсной базы Казахстана и передовых ядерных технологий Японии, а также редкоземельные элементы и другие критически важные минералы, устойчивое сельское хозяйство, управление водными ресурсами и сотрудничество в области искусственного интеллекта [Акорда, 2025].

Президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев предложил разработать Стратегию сотрудничества Центральной Азии и Японии до 2040 года, которая обеспечит долгосрочную основу для содействия устойчивому сотрудничеству. Он также обозначил ряд практических инициатив, в том числе создание Инвестиционного фонда для раз-



In his address, Kyrgyzstan's President Sadyr Zhaparov underscored the centrality of climate change and sustainable development on the agenda, noting that as a mountainous country Kyrgyzstan is particularly vulnerable to their impacts. He emphasized the transition to a green economy and the development of renewable energy technologies, expressing interest in the transfer of Japanese green technologies and the creation of new financing mechanisms for environmental projects. Cooperation in the digital sphere, through joint digital initiatives, the transfer of advanced Japanese technologies, and the training of engineering and IT specialists, was also identified as a key priority. Additionally, he highlighted tourism as an important sector and invited Japanese partners to participate in the development of the "Ala-Too Resort." [Kabar, 2025].

President of Tajikistan Emomali Rahmon likewise underscored the priority of green energy, particularly the further development of the country's substantial hydropower potential, which he identified as a cornerstone of Tajikistan's real economy. In this context, he emphasized the role of water diplomacy, referencing the "Dushanbe Water Process" as a platform for advancing regional and global cooperation on water security. President Rahmon also drew attention to Tajikistan's interest in modernizing road and railway infrastructure and in strengthening national capacities in artificial intelligence through technical support and assistance from Japan, viewing these areas as essential for long-term economic modernization and connectivity [Prezident.tj, 2025].

President of Turkmenistan Serdar Berdimuhamedov also emphasized the "green transition" as a key vector of cooperation with Japan. He highlighted the urgency of addressing climate change, including support for initiatives to establish specialized regional institutions – a Regional Center for Climate Technologies in Central Asia. In addition, President Berdimuhamedov identified the development of transport and transit connectivity, human capital formation, and digital cooperation as priority areas for partnership. He proposed the creation of a dedicated platform, the "Dialogue between

вития инфраструктуры и промышленности в Центральной Азии, региональной сети японских технопарков, «Цифрового центра Центральной Азии и Японии» и Регионального учебного центра возобновляемой энергетики в Ташкенте. Кроме того, он предложил создать в Ташкенте Региональный центр повышения квалификации для подготовки инженеров и архитекторов с целью укрепления сейсмической готовности, а также провести в следующем году в Узбекистане первую встречу министров образования в формате «Центральная Азия плюс Япония» [Prezident.uz, 2025].

В своем выступлении президент Кыргызстана Садыр Жапаров подчеркнул центральное место изменения климата и устойчивого развития в своей повестке, отметив, что Кыргызстан, как горная страна, особенно уязвим к их последствиям. Он подчеркнул необходимость перехода к зелёной экономике и развития возобновляемой энергетики, а также выразил заинтересованность в трансфере японских экологически чистых технологий и разработке новых механизмов финансирования природоохранных проектов. В качестве ключевого приоритета он также отметил сотрудничество в цифровой сфере посредством совместных цифровых инициатив, передачи передовых японских технологий и подготовки инженерных и ИТ-специалистов. Кроме того, он выделил туризм как важный сектор и пригласил японских партнеров принять участие в развитии курорта «Ала-Тоо» [Кабар, 2025].

Президент Таджикистана Эмомали Рахмон подчеркнул приоритетность зеленой энергетики, в частности, дальнейшее развитие значительного гидроэнергетического потенциала страны, который он определил важнейшим компонентом реальной экономики Таджикистана. В этом контексте он подчеркнул роль водной дипломатии, упомянув «Душанбинский водный процесс» как платформу для продвижения регионального и глобального сотрудничества в области водной безопасности. Президент Рахмон также обратил внимание на заинтересованность Таджикистана в модернизации дорожной и железнодорожной инфраструктуры и в укреплении национального потенциала в области искусственного интеллекта при технической поддержке и помощи со стороны

Women of Central Asia and Japan,” aimed at fostering inclusive cooperation and strengthening people-to-people ties [TM Embassy, 2025].

Overall, the speeches of Central Asian leaders demonstrate broad alignment with Japan’s agenda, alongside a shared interest in deepening cooperation in areas such as climate change, green technologies, artificial intelligence, and digital transformation. At the same time, the leaders expressed strong interest in applying Japan’s advanced experience in fields including water diplomacy, seismic preparedness, and transport infrastructure development. These practical proposals, if implemented in the coming years, are expected to strengthen the economic dimension of Japan–Central Asia relations, while sustained political commitment on both sides could elevate the partnership to a qualitatively new level of engagement.

References:

- Akorda (2025). President Kassym-Jomart Tokayev Addresses the First Central Asia–Japan Dialogue Summit. Retrieved from <https://www.akorda.kz/en/president-kassym-jomart-tokayev-addresses-the-first-central-asiajapan-dialogue-summit-20113020>. Accessed on 26.12.2025.
- Astana Times (2024). Japanese PM cancels visit to Kazakhstan due to earthquake. Retrieved from <https://astanatimes.com/2024/08/japanese-pm-cancels-visit-to-kazakhstan-due-to-earthquake/>. Accessed on 26.12.2025.
- Embassy of Turkmenistan Republic of Kazakhstan (2025). The President of Turkmenistan participated in the first Summit of Central Asia–Japan Dialogue. Retrieved from <https://kazakhstan.tmembassy.gov.tm/en/news/156548>. Accessed on 26.12.2025.
- Japan Times (2025). Japan sets a \$19 billion business target in Central Asia. Retrieved from <https://www.japantimes.co.jp/news/2025/12/20/japan/politics/central-asian-summit-declaration/>. Accessed on 26.12.2025.
- Kabar (2025). President Sadyr Zhaparov addresses First Summit of the Central Asia–Japan Dialogue in Tokyo. Retrieved from <https://en.kabar.kg/news/president-sadyr-zhaparov-addresses-first-summit-of-the-central-asia-japan-dialogue-in-tokyo/>. Accessed on 26.12.2025.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (2025). Tokyo Declaration of the Summit of the “Central Asia plus Japan” Dialogue. Retrieved from <https://www.mofa.go.jp/files/100954362.pdf>. Accessed on 26.12.2025.
- Muratbekova, Albina (2023). Japan’s value-based relationship in action: The case of Central Asia. Eurasian Research Journal, №5 (2), 19–33.

Японии, рассматривая эти области как необходимые для долгосрочной экономической модернизации и развития транспортной инфраструктуры [Prezident.tj, 2025].

Президент Туркменистана Сердар Бердымухамедов акцентировал «зеленый переход» как ключевой вектор сотрудничества с Японией. Он обозначил неотложность решения проблемы изменения климата, включая поддержку инициатив по созданию специализированных региональных институтов – Регионального центра климатических технологий в Центральной Азии. Кроме того, президент Бердымухамедов определил развитие транспортной и транзитной связности, формирование человеческого капитала и цифровое сотрудничество в качестве приоритетных направлений партнерства. Он предложил создать специальную платформу «Диалог между женщинами Центральной Азии и Японии», направленную на содействие инклюзивному сотрудничеству и укрепление связей между людьми [Посольство Туркменистана, 2025].

В целом, выступления лидеров Центральной Азии демонстрируют широкое соответствие японской повестке, а также общий интерес к углублению сотрудничества в таких областях, как изменение климата, зеленые технологии, искусственный интеллект и цифровая трансформация. В то же время лидеры выразили большую заинтересованность в применении передового опыта Японии в таких областях, как водная дипломатия, сейсмическая готовность и развитие транспортной инфраструктуры. Ожидается, что эти практические предложения, если они будут реализованы в ближайшие годы, укрепят экономическое измерение японско-центральноазиатских отношений, а устойчивая политическая приверженность с обеих сторон может поднять партнерство на качественно новый уровень взаимодействия.

Источники:

- Акорда (2025). Президент Касым-Жомарт Токаев выступил на первом саммите диалога между Центральной Азией и Японией. Доступен по адресу: <https://www.akorda.kz/en/president-kassym-jomart-tokayev-addresses-the-first-central-asiajapan-dialogue-summit-20113020>. Дата обращения: 26.12.2025.
- Astana Times (2024). Премьер-министр Японии отменил визит в Казахстан из-за землетрясения. Доступен по адресу: <https://astanatimes.com/2024/08/>

- Prezident.tj (2025). Participation in the Central Asia plus Japan Dialogue Summit. Retrieved from <https://www.president.tj/event/news/54289>. Accessed on 26.12.2025.
- Prezident.uz (2025). Address by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the first summit of the "Central Asia Plus Japan" dialogue. Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/8812>. Accessed on 26.12.2025.
- Prime Minister's Office of Japan (2025). The Summit of the «Central Asia plus Japan» Dialogue (CA+JAD) (Summary). Retrieved from <https://japan.kantei.go.jp/104/diplomatic/202512/20cajad.html>. Accessed on 26.12.2025.
- Reuters (2025). Trump says he invited Kazakh, Uzbek leaders to the G20 Summit next year. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/trump-says-he-invited-kazakh-uzbek-leaders-g20-summit-next-year-2025-12-23/>. Accessed on 26.12.2025.
- UzDaily (2025). First Korea–Central Asia Summit postponed to 2026. Retrieved from [https://www.uzdaily.uz/en/first-korea-central-asia-summit-postponed-to-2026/#:~:text=Tashkent%2C%20Uzbekistan%20\(UzDaily.com,between%20Korea%20and%20Central%20Asia](https://www.uzdaily.uz/en/first-korea-central-asia-summit-postponed-to-2026/#:~:text=Tashkent%2C%20Uzbekistan%20(UzDaily.com,between%20Korea%20and%20Central%20Asia). Accessed on 26.12.2025.
- japanese-pm-cancels-visit-to-kazakhstan-due-to-earthquake/. Дата обращения: 26.12.2025.
- Japan Times (2025). Япония поставила цель по объему бизнеса в Центральной Азии в размере 19 миллиардов долларов. Доступен по адресу: <https://www.japantimes.co.jp/news/2025/12/20/japan/politics/central-asian-summit-declaration/>. Дата обращения: 26.12.2025.
- Кабар (2025). Президент Садыр Жапаров выступает на первом саммите диалога между Центральной Азией и Японией в Токио. Доступен по адресу: <https://en.kabar.kg/news/president-sadyr-zhaporov-addresses-first-summit-of-the-central-asia-japan-dialogue-in-tokyo/>. Дата обращения: 26.12.2025.
- МИД Японии (2025). Токийская декларация саммита диалога «Центральная Азия плюс Япония». Доступен по адресу: <https://www.mofa.go.jp/files/100954362.pdf>. Дата обращения: 26.12.2025.
- Муратбекова, Альбина (2023). Ценностно-ориентированные отношения в Японии на практике: пример Центральной Азии. Eurasian Research Journal, №5 (2), 19-33. <https://doi.org/10.53277/2519-2442-2023.2-02>.
- Prezident.tj (2025). Участие в саммите диалога «Центральная Азия + Япония». Доступен по адресу: <https://www.president.tj/event/news/54289>. Дата обращения: 26.12.2025.
- Prezident.uz (2025). Выступление Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на первом саммите диалога «Центральная Азия плюс Япония». Доступен по адресу: <https://president.uz/en/lists/view/8812>. Дата обращения: 26.12.2025.
- Канцелярия премьер-министра Японии (2025). Саммит диалога «Центральная Азия плюс Япония» (CA+JAD) (Краткое содержание). Доступен по адресу: <https://japan.kantei.go.jp/104/diplomatic/202512/20cajad.html>. Дата обращения: 26.12.2025.
- Reuters (2025). Трамп заявил, что пригласил лидеров Казахстана и Узбекистана на саммит G20 в следующем году. Доступен по адресу: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/trump-says-he-invited-kazakh-uzbek-leaders-g20-summit-next-year-2025-12-23/>. Дата обращения: 26.12.2025.
- Посольство Туркменистана (2025). Президент Туркменистана принял участие в первом саммите диалога между Центральной Азией и Японией. Доступен по адресу: <https://kazakhstan.tmbassay.gov.tm/en/news/156548>. Дата обращения: 26.12.2025.
- UzDaily (2025). Первый саммит Корея–Центральная Азия отложен до 2026 года. Доступен по адресу: [https://www.uzdaily.uz/en/first-korea-central-asia-summit-postponed-to-2026/#:~:text=Tashkent%2C%20Uzbekistan%20\(UzDaily.com,between%20Korea%20and%20Central%20Asia](https://www.uzdaily.uz/en/first-korea-central-asia-summit-postponed-to-2026/#:~:text=Tashkent%2C%20Uzbekistan%20(UzDaily.com,between%20Korea%20and%20Central%20Asia). Дата обращения: 26.12.2025.

CIVILIZATIONAL SOFT POWER AND COMPETING POLES OF INFLUENCE IN CENTRAL ASIA



KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ЦИВИЛИЗАЦИОННАЯ МЯГКАЯ СИЛА И КОНКУРИРУЮЩИЕ ПОЛЮСЫ ВЛИЯНИЯ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Despite its widespread use in international relations scholarship, “soft power” remains a concept that is frequently misunderstood in both academic and policy discourse, largely due to its intangible nature and its persistent misinterpretation as a direct substitute for coercive power. Coined by American well-known political scientist Joseph Nye, soft power refers to the ability to shape preferences and outcomes through attraction rather than coercion, operating through culture, values, education, technology, diplomacy, and normative leadership (Nye, 2004). This mode of influence contrasts with military, or hard, power, which is highly visible, coercive in nature, and primarily generates compliance through fear rather than consent making it more immediately observable and easier to grasp. Approaching power through this dual conceptual perspective provides a clearer view on major political, economic, and socio-cultural dynamics between states.

In post-imperial settings such as the post-Soviet space, soft power functions less as a mechanism of persuasion but rather more as a means of symbolic re-orientation. This allows states to move beyond inherited hierarchies and diversify external partnerships without becoming subordinate.



**CENTRAL ASIA
OCCUPIES A CLASSIC
SEMI-PERIPHERAL
SPACE IN
WORLD-SYSTEMS
TERMS**

**ЦЕНТРАЛЬНАЯ
АЗИЯ В ТЕРМИНАХ
МИР-СИСТЕМОГО
АНАЛИЗА ЗАНИМАЕТ
КЛАССИЧЕСКУЮ
ПОЛУПЕРИФЕРИЙНУЮ
ПОЗИЦИЮ**



Несмотря на широкое употребление в исследованиях международных отношений, понятие “мягкая сила” по-прежнему часто интерпретируется неверно как в академической среде, так и в политико-практическом дискурсе. Во многом это связано с её нематериальной природой и устойчивой тенденцией воспринимать мягкую силу как прямую альтернативу принуждению. Введённый в научный оборот известным американским политологом Джозефом Наем, данный термин обозначает способность формировать предпочтения и влиять на исходы за счёт притяжения, а не давления, используя культуру, ценности, образование, технологии, дипломатию и нормативное лидерство (Най, 2004). Такой способ воздействия принципиально отличается от военной, или “жёсткой”, силы, которая носит наглядный, принудительный характер и обеспечивает подчинение прежде всего через страх, а не через согласие, благодаря чему она легче поддаётся наблюдению и интуитивному пониманию. Рассмотрение власти в этой двойственной оптике позволяет более отчётливо увидеть ключевые политические, экономические и социокультурные динамики межгосударственных отношений.

Central Asia occupies a classic semi-peripheral space in world-systems terms. It is clearly not a core of power production, neither hard nor soft. This is because Central Asian states do not militarize to project power. The military spending of Central Asian countries is much lower than all surrounding regional and global powers. Moreover, militarization in Central Asia is, to a certain extent, delegated to external powers like Russia and to a lesser extent China. The existing military power of Central Asia is containment-oriented, not expansionist, as it never projects power to the outside of the region.

Central Asia has a limited capacity to export values or soft power, which is best explained by its prolonged imperial peripheralization. After independence, Central Asian post-Soviet states focused on strengthening their governments and building national identity, and paid little attention to how they presented themselves to the outside world. As a result, soft power in Central Asia functions mainly as a defensive and selective tool, used to diversify external alignments and avoid renewed subordination rather than to project universally transferable values. The countries of the region lacked and did not intend to generate what can be referred to as "universalist claims" that could be transformed into soft

В постимперских контекстах, к которым относится и постсоветское пространство, мягкая сила выступает не столько инструментом убеждения, сколько средством символической переориентации. Она даёт государствам возможность выйти за рамки унаследованных иерархий и диверсифицировать внешние связи, не впадая при этом в зависимость. Центральная Азия в терминах мир-системного анализа занимает классическую полупериферийную позицию. Регион не является ядром производства силы - ни жёсткой, ни мягкой. Это объясняется, в частности, отсутствием милитаризации как инструмента проецирования влияния: военные расходы центральноазиатских государств значительно уступают показателям всех соседних региональных и глобальных акторов. Более того, функции военной безопасности здесь в определённой степени делегированы внешним силам - прежде всего России и, в меньшей мере, Китаю. Наличие военной мощи стран региона носит сдерживающий, а не экспансионистский характер и не используется для проекции силы за пределами Центральной Азии.

Потенциал региона по экспорту ценностей и формированию собственной мягкой силы остаётся ограниченным, что в значительной степени является следствием длительной имперской периферизации. После



power and projected outward. These could have been liberal democracy, developmentalism, environmentalism, post-colonial identity restoration etc. Instead, Central Asian states prioritized pragmatic sovereignty, elite-centered nationalism and internal stability, which limited their ability to generate and project soft power.

However, the place of Central Asia in the hard and soft power dynamics cannot be considered simply within a classical post-imperial framework as it does not fully fit into the role of a periphery. Within the hard vs soft

обретения независимости постсоветские государства Центральной Азии сосредоточились на укреплении государственных институтов и конструировании национальной идентичности, уделяя минимальное внимание тому, как они репрезентируют себя во внешнем мире. В результате мягкая сила в регионе функционирует преимущественно как оборонительный и избирательный инструмент - способ диверсифицировать внешние ориентации и избежать повторной субординации, а не как механизм трансляции универсально воспроизводимых ценностей. Страны региона не обладали и, по



power system, the region occupies a semi-peripheral position in the international system, mediating and adapting external influences rather than exporting them, which helps explain the persistence of limited soft-power production. Central Asia's semi-peripheral position rather than peripheral in the international system is due to a combination of structural factors such as its 1) geographic location; 2) economic significance and energy; 3) regional security. As a land bridge between Europe and East Asia,



OVER THE POST-SOVIET PERIOD, RUSSIA HAS LOST MORE SOFT-POWER GROUND IN CENTRAL ASIA AND ACROSS THE WIDER POST-SOVIET SPACE THAN ANY OTHER EXTERNAL ACTOR

ЗА ПОСТСОВЕТСКИЕ ДЕСЯТИЛЕТИЯ РОССИЯ УТРАТИЛА В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И В БОЛЕЕ ШИРОКОМ ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ БОЛЬШЕ ПОЗИЦИЙ В СФЕРЕ МЯГКОЙ СИЛЫ, ЧЕМ ЛЮБОЙ ДРУГОЙ ВНЕШНИЙ АКТОР



сути, не стремились выработать то, что можно назвать “универсалистскими притязаниями”, способными трансформироваться в мягкую силу и быть обращёнными вовне - будь то либеральная демократия, идеология развития, экологизм или восстановление постколониальной идентичности. Вместо этого приоритет был отдан прагматическому суверенитету, элитоцентричному национализму и поддержанию внутренней стабильности, что существенно сузило возможности формирования и проецирования мягкой силы.

Однако место Центральной Азии в конфигурации жёсткой и мягкой силы нельзя сводить к классической постимперской модели, поскольку регион лишь частично вписывается в роль периферии. В системе “жёсткая мягкая сила” Центральная Азия занимает полупериферийное положение в международной системе, выступая скорее посредником и адаптером внешних воздействий, нежели их источником. Именно этим во многом объясняется устойчиво ограниченный характер производства собственной мягкой силы. Полупериферийный, а не сугубо периферийный статус региона обусловлен совокупностью структурных факторов, среди которых ключевыми являются: 1) географическое положение; 2) экономическая значимость, прежде всего в сфере энергетики; 3) региональная безопасность. Будучи сухопутным мостом между Европой и Восточной Азией, Центральная Азия имеет значение главным образом как пространство транзита и связности, а не как автономный центр накопления капитала или генерации мягкой силы. В экономическом отношении её глобальная значимость в основном проистекает из экспорта энергоресурсов и сырья. В сфере безопасности регион вовлечён в более широкие системы соперничества и управления рисками между крупными державами, при том что сами центральноазиатские го-

Central Asia is primarily important as a corridor for transit and connectivity rather than as an autonomous center of accumulation or soft power production; b) economically, its global relevance is largely stems from energy and raw-material exports; c) security risks and rivalry among major powers puts Central Asia into wider security systems, even though the region has little control over them. The region has a potential of becoming a factor of risks in the security systems of surrounding powers. Taken together, these factors make the region strategically important but limit its room for independent action.

Throughout the post-Soviet period, Central Asia has been exposed to the influence of

государства обладают ограниченным контролем над этими процессами. Потенциально регион может становиться источником рисков для систем безопасности окружающих акторов. В совокупности эти факторы придают Центральной Азии стратегическое значение, одновременно сужая пространство для самостоятельных действий.

На протяжении всего постсоветского периода Центральная Азия находилась под воздействием четырёх основных внешних центров мягкой силы: России, Китая, исламского мира и Запада (прежде всего Европы). При этом мягкая сила этих акторов не функционирует как единый или универсальный механизм. Напротив, она реализуется через различные модальности, которые варьиру-



four principal external soft-power poles: Russia, China, the Islamic world, and the West (primarily Europe). The soft power of these poles does not operate as a uniform mechanism. Instead, it is exercised through distinct modalities that vary across actors and contexts. The soft-power modalities present in Central Asia vary significantly in their historical origins. Some forms of attraction, most notably those associated with Russia, are inherited from the Soviet period and persist through linguistic continuity, shared institutional frameworks, and established cultural familiarity. Others, particularly



EVEN DESPITE MASSIVE ECONOMIC ENGAGEMENT, CHINA HAS NOT TRANSLATED MATERIAL PRESENCE INTO BROAD ATTRACTION

ДАЖЕ ПРИ МАСШТАБНОМ УРОВНЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ВОВЛЕЧЕНИЯ КИТАЮ ТАК И НЕ УДАЛОСЬ ТРАНСФОРМИРОВАТЬ СВОЁ МАТЕРИАЛЬНОЕ ПРИСУТВИЕ В ШИРОКУЮ И УСТОЙЧИВУЮ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ



ются в зависимости от конкретного актора и контекста. Существенно различается и историческое происхождение этих модальностей. Некоторые формы притяжения в первую очередь связанные с Россией унаследованы от советского периода и воспроизводятся за счёт языковой преемственности, общих институциональных рамок и укоренённой культурной близости. Другие, особенно экономическое и децентрализованное присутствие Китая, представляют собой сконструированные модальности, возникшие практически с нуля уже в постсоветскую эпоху. Это различие подчёркивает, что современная мягкая сила в Центральной Азии формируется на пересечении исторической зависимости от траектории и целенаправленной постимперской переконфигурации. В более длительной временной перспективе примерно тридцатипятилетний постсоветский период и особенно разлом, вызванный российско-украинской войной, можно рассматривать как важный рубеж для анализа эволюции конфигураций мягкой силы вокруг Центральной Азии. В момент распада СССР ни способы, с помощью которых центральноазиатские государства будут посредничать внешним влияниям, ни стратегии, посредством которых внешние акторы станут проецировать мягкую силу в регионе, не были чётко оформлены. Сам регион оставался слабо осмысленным и недостаточно концептуализированным для большинства внешних сил. Со временем, однако, через повторяющееся взаимодействие, выборочную адаптацию и стратегическое дистанцирование обе стороны постепенно прояснили параметры этих отношений. Современная ситуация, во многом сформированная российско-украинской войной, облегчает анализ того, каким образом государства Центральной Азии используют мягкую силу и как внешние акторы взаимодействуют с ними через её механизмы.

China's developmental and economic engagement, represent constructed modalities that have emerged largely from zero in the post-Soviet era. This distinction highlights that contemporary soft power in Central Asia is shaped by a combination of historical path dependence and deliberate post-imperial re-configuration. Viewed from a longer temporal perspective, the roughly thirty-five years of the post-Soviet period and especially the rupture introduced by the Russo-Ukrainian war constitute a milestone for assessing the evolving configurations of soft power surrounding Central Asia. At the moment of the Soviet collapse, neither the modes through which Central Asian states would mediate external influences nor the strategies by which external actors would seek to exert soft power in the region were clearly defined. The region itself remained poorly understood and weakly conceptualized by most external powers. Over time, however, repeated interaction, selective adaptation, and strategic distancing have gradually clarified both sides of this relationship. The current situation, shaped by the Russian-Ukrainian war, makes it easier to analyze how Central Asian states use soft

Среди внешних центров мягкой силы, влияющих на Центральную Азию, Россия на начальном этапе занимала доминирующее положение как правопреемница Советского Союза, унаследовав его символический авторитет и институциональную глубину, характерные для бывшего имперского центра. Это позволило Москве в ранний постсоветский период контролировать значительную часть регионального ландшафта мягкой силы, опираясь на уже существующие языковые, институциональные, мемориальные и элитные модальности, не требовавшие срочной реконструкции. Однако именно это унаследованное преимущество предопределило и наиболее крутой вектор последующего спада. За постсоветские десятилетия Россия утратила в Центральной Азии и в более широком постсоветском пространстве больше позиций в сфере мягкой силы, чем любой другой внешний актор. Наследуемые формы притяжения постепенно размывались и не были компенсированы новыми, широко привлекательными модальностями. Эта тенденция прослеживается практически во всех направлениях российской мягкой силы в регионе. Сокращение использования русского языка в бывших советских республиках порой сопровождавшееся со

Table 1. Four poles of soft power in Central Asia and their modalities.

Soft-power pole	Soft-power characteristics	Modalities	Current dynamics
Russia	Deep, inherited, eroding	Cultural–linguistic–media	Declining
		Historical–institutional legacy	Declining
		Elite and migration networks	Stable
		Educational and normative influence	Declining
China	Instrumental, economic, shallow	Economic–developmental	Stable
		Technocratic governance	Expanding
		Selective educational exchange	Stable
Islamic World	Identity-based, weak, limited	Civilizational–identity	Limited
		Religious–educational modality	Limited
Europe	Normative, institutional, expanding	Normative–legal	Stable
		Educational–mobility	Expanding
		Cultural–lifestyle	Expanding
		Post-socialist mediation	Expanding

Source: Author's assessment.

power and how external actors engage with them through soft power.

Among the external soft-power poles shaping Central Asia, Russia initially occupied a dominant position as the successor to the Soviet Union, inheriting both the symbolic authority and the institutional depth associated with the former imperial center. This status enabled Russia to command a substantial share of the region's soft-power landscape in the early post-Soviet period, drawing on pre-existing linguistic, institutional, mnemonic, and elite-based modalities that required little immediate reconstruction. Yet this inherited advantage also implied the steepest trajectory of decline. Over the post-Soviet period, Russia has lost more soft-power ground in Central Asia and across the wider post-Soviet space than any other external actor. Inherited forms of attraction gradually eroded over time. They were not replaced by new, broadly appealing modalities. This trend is observable across virtually all Russian soft-power modalities in Central Asia. The gradual reduction in the use of the Russian language across former Soviet states, resisted by Russia at times through increasingly assertive or coercive means, together with the

стороны России всё более жёсткими и даже принудительными попытками сопротивления этому процессу, в сочетании с эмиграцией этнических русских, государственной поддержкой национальных языков и более широкой реставрацией локальных культурных идентичностей привело к ослаблению российского мягкого влияния в Центральной Азии (Бейшалиева, 2024; Губайдуллина и Паизова, 2025). Среди индикаторов этого спада утрата культурной резонансности, изменение моделей медиапотребления и развлечений, а также постепенная переориентация общественных и элитных предпочтений в сторону других внешних партнёров (Гусейнов и Аллаяров, 2025). В значительной степени этот процесс можно рассматривать как естественное следствие распада Советского Союза и стремления новых независимых государств к политическому суверенитету и национальному строительству. Во многих случаях выборы постсоветских стран также интерпретируются как реакция на усиливающуюся асертивность российской политики, в рамках которой попытки применения мягкой силы всё чаще воспринимаются не как притяжение, а как формы "мягкого принуждения" (Нуржанов и Пейруз, 2021). Аналогичная динамика наблюдается и в отношении общего

Таблица 1. Четыре полюса мягкой силы в Центральной Азии и их модальности.

Полюс мягкой силы	Характер мягкой силы	Модальности	Текущая динамика
Россия	Глубинная, унаследованная, размывающаяся	Культурно-языковая и медийная	Сокращается
		Историко-институциональное наследие	Сокращается
		Элитные и миграционные сети	Относительно стабильна
		Образовательное и нормативное влияние	Сокращается
Китай	Инструментальная, экономическая, поверхностная	Экономико-девелопменталистская	Стабильна
		Технократическая модель управления	Расширяется
		Избирательные образовательные обмены	Стабильна
Исламский мир	Идентичностная, слабая, ограниченная	Цивилизационно-идентичностная	Ограничена
		Религиозно-образовательная	Ограничена
Европа	Нормативная, институциональная, расширяющаяся	Нормативно-правовая	Стабильна
		Образовательно-мобильностная	Расширяется
		Культурно-стилевая	Расширяется
		Постсоциалистическое посредничество	Расширяется

Источник: оценка автора.

outmigration of ethnic Russians, state-led promotion of national languages, and the broader restoration of local cultural identities, has contributed to a decline in Russian soft power in Central Asia (Beishaliev, 2024; Gubaidullina and Paizova, 2025). Indicators of this decline include eroding cultural resonance, shifting patterns of media and entertainment consumption, and a gradual reorientation of public and elite preferences toward other external partners (Guseinov and Allayarov, 2025). To a considerable extent, this process represents a natural outcome of the disintegration of the Soviet Union, driven by the newly independent states' pursuit of political sovereignty and national reconstruction. In many cases, the choices of post-Soviet states can also be interpreted as responses to Russia's increasingly assertive policies, where attempts at soft-power exertion are perceived less as attraction than as forms of "soft coercion" (Nourzhanov and Peyrouse, 2021). A similar dynamic is evident with regard to the common institutional heritage inherited from the Soviet Union across a wide range of administrative, legal, and professional domains. Russia has attempted to defend and preserve these shared frameworks by instrumentalizing them as a residual source of soft power. However, such efforts face structural limits, as

институционального наследия советского периода, охватывающего широкий спектр административных, правовых и профессиональных практик. Россия предпринимала попытки сохранить и защитить эти общие рамки, используя их как остаточный источник мягкой силы. Однако такие усилия сталкиваются с объективными структурными ограничениями: советские институциональные общности постепенно трансформируются, диверсифицируются или утрачиваются с разной скоростью в разных постсоветских государствах. Этот процесс дополнительно ослабляет одну из немногих оставшихся модальностей российской мягкой силы, даже если в Москве он нередко воспринимается как очередной симптом утраты влияния.

В соответствии с концепцией Джозефа Найя экономический успех может становиться источником мягкой силы лишь в том случае, если он порождает притяжение. Данная логика в значительной мере применима к подъёму Китая как одного из полюсов мягкой силы. В 1990-е годы китайская мягкая сила в Центральной Азии практически отсутствовала, однако после 2000 года, особенно с середины 2000-х, ситуация начала заметно меняться. Благодаря строительству энергетических трубопроводов, масштабным инфраструктурным инвестициям, рас-



Soviet-era institutional commonalities are being gradually transformed, diversified, or abandoned at varying paces across post-Soviet states. This process further diminishes one of Russia's remaining soft-power modalities, even as it is frequently interpreted by Moscow as an additional marker of influence loss.

In accordance with Joseph Nye's framework, economic success can become a source of soft power provided that it generates attraction. This can be applied to the rise of China as one of the poles of soft power. China's soft power in Central Asia was largely absent in the 1990s, but after 2000, especially post-2005, due to its energy pipelines built across Central Asia, infrastructure investments, trade expansion and development finance, China ensured a developmental-technocratic modality of attraction by being associated with growth, modernization, and connectivity. This image was further solidified by the launch of the BRI project, in which Central Asia played one of the key roles. China has already overtaken Russia as the largest trading partner for Central Asia overall (and for each of the five post-Soviet Central Asian states individually) (Eurasianet.org, 2023). This trend reflects a clear reorientation of the region's economic ties over the past decade and the growing symbolic relevance of China's economic presence. It stands in marked contrast to the gradual decline of Russia's economic role in Central Asia and helps explain Moscow's increasingly alarmist perceptions of China's expansion in the region, particularly pronounced during earlier phases of China's rapid economic growth and somewhat less visible in more recent years (Arsentyeva, 2014; Igitian, 2019).

However, several structural constraints limit the spread of China's soft power in Central Asia. First, economic weight does not automatically



THE POST-SOVIET INSTITUTIONAL HERITAGE OF CENTRAL ASIA HAS INCREASINGLY SERVED AS A FACILITATING GROUND FOR THE PROJECTION AND DIFFUSION OF EUROPEAN SOFT POWER

ПОСТСОВЕТСКОЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ НАСЛЕДИЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ СО ВРЕМЕНЕМ ВСЁ ЧАЩЕ СТАНОВИТСЯ БЛАГОПРИЯТНОЙ СРЕДОЙ ДЛЯ ПРОЕКЦИИ И РАСПРОСТРАНЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОЙ МЯГКОЙ СИЛЫ



ширению торговли и инструментам финансирования развития Китай сформировал в регионе девелопменталистско-технократическую модальность притяжения, ассоциируемую с экономическим ростом, модернизацией и связанностью. Этот образ был дополнительно закреплён запуском инициативы Пояс и путь, в рамках которой Центральная Азия заняла одно из ключевых мест. К настоящему времени Китай уже опередил Россию в качестве крупнейшего торгового партнёра Центральной Азии в целом, а также каждого из пяти постсоветских государств региона по отдельности (Eurasianet.org, 2023). Данная тенденция отражает очевидную переориентацию экономических связей региона за последнее десятилетие и возрастающую символическую значимость китайского экономического присутствия. Она резко контрастирует с постепенным сокращением экономической роли России в Центральной Азии и во многом объясняет всё более алармистские оценки Москвой расширения китайского влияния в регионе - особенно характерные для ранних этапов стремительного экономического роста Китая и менее заметные в последние годы (Arsentyeva, 2014; Игитян, 2019).

Вместе с тем распространение китайской мягкой силы в Центральной Азии сдерживается рядом структурных ограничений. Во-первых, экономический вес сам по себе не трансформируется автоматически в мягкую силу. Последняя опирается на притяжение, основанное на узнаваемости, легитимности и идентификации - качествах, которые, как правило, формируются через межличностные и культурные связи, а не исключительно через материальное взаимодействие. Экономическое доминирование Китая в Центральной Азии продолжает усиливаться, однако его мягкая сила остаётся более ограниченной по сравнению с российской. Межличностные, языковые и культурные

translate into soft power. Soft power is grounded in attraction rooted in familiarity, legitimacy, and identification, qualities that tend to emerge more readily from human-to-human and cultural ties than from material engagement alone. China's economic dominance in Central Asia has continued to grow. Nevertheless, its soft power remains more limited than Russia's. Interpersonal, linguistic, and cultural linkages, although gradually weakening, have historically been more durable and socially embedded sources of attraction. While Russia's soft power has clearly eroded over time, it continues to operate through deeper interpersonal and linguistic channels than China's largely transactional economic engagement.

Second, there exists a historically rooted sinophobia in Central Asia and Chinese soft power is partially a reactive power designed to counter sinophobia and local resistance to economic dominance (Aliyev, 2018).

связи, пусть и постепенно ослабевающие, исторически являлись более устойчивыми и социально укоренёнными источниками притяжения. Несмотря на очевидную эрозию российской мягкой силы, она по-прежнему действует через более глубокие межличностные и лингвистические каналы, чем преимущественно транзакционный характер китайского экономического присутствия.

Во-вторых, в регионе сохраняется исторически укоренённая синофобия, и значительная часть китайской мягкой силы носит реактивный характер, будучи направленной на нейтрализацию этих настроений и локального сопротивления экономическому доминированию Китая (Алиев, 2018). Хотя государства Центральной Азии стремятся извлечь выгоды из экономической динамики Китая, подобная прагматическая установка сопровождается устойчивыми опасениями, связанными с возможным демографическим, культурным и геополитическим



Although states in the region seek to benefit from China's economic dynamism, this pragmatic orientation is accompanied by persistent fears related to China's demographic, cultural, and geopolitical influence. Historical stereotypes and anxieties about potential dominance continue to shape public perceptions, placing clear limits on the expansion of Chinese influence beyond the economic domain. Although China has established formal soft power infrastructure (e.g. Confucius Institutes, education exchanges), its depth of impact remains uncertain (Kuramayeva and Nurdavletova, 2018; Kerimbaev et al., 2020).

Third, insofar as China's soft-power attraction in Central Asia is overwhelmingly economic in nature. However, even despite massive



EUROPE HAS EMERGED AS THE MOST RESILIENT AND ULTIMATELY ADVANTAGEOUS POLE OF SOFT POWER IN CENTRAL ASIA

ИМЕННО ЕВРОПА СФОРМИРОВАЛАСЬ КАК НАИБОЛЕЕ УСТОЙЧИВЫЙ И В ПЕРСПЕКТИВЕ НАИБОЛЕЕ ВЫГОДНЫЙ ПОЛЮС МЯГКОЙ СИЛЫ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ



тическим влиянием Пекина. Исторические стереотипы и тревоги по поводу потенциальной зависимости продолжают формировать общественные восприятия, чётко ограничивая расширение китайского влияния за пределы экономической сферы. Несмотря на создание формализованной инфраструктуры мягкой силы, включая Институты Конфуция и образовательные обмены, - глубина её реального воздействия остаётся неопределённой (Курамаева и Нурдаулетова, 2018; Керимбаев и др., 2020).

В-третьих, притягательность китайской мягкой силы в Центральной Азии носит преимущественно экономический характер. Однако даже при масштабном уровне экономического вовлечения Китая так и не удалось трансформировать своё материальное присутствие в широкую и устойчивую привлекательность (Вандерхилл и др., 2025). Текущее замедление китайской экономики и прогнозы дальнейшего снижения темпов роста, по всей вероятности, приведут к постепенному ослаблению уже существующих элементов китайской мягкой силы в регионе. Два ключевых направления китайского присутствия - энергетические ресурсы и транзит - тесно связаны с общей динамикой экономического развития Китая. Хотя значительное сворачивание китайского экономического присутствия в Центральной Азии представляется маловероятным, столь же малореалистичным выглядит и дальнейшее масштабное наращивание инвестиций и общего уровня экономической активности Китая в регионе.

Исламский мир, в широком смысле - страны Ближнего Востока и Южной Азии, расположенные к югу от Центральной Азии, представляет собой, пожалуй, самый слабый внешний полюс мягкой силы в регионе, несмотря на то что роль ислама как такового варьируется от страны к стране внутри Центральной Азии. Ожидание того, что реги-

economic engagement, China has not translated material presence into broad attraction (Vanderhill et al., 2025). The current slowdown of the Chinese economy and forecasts of further deceleration are likely to result in a gradual attenuation of its existing soft power in the region. The two principal sectors of Chinese engagement, energy resources and transit, are closely tied to China's broader economic performance. While a substantial withdrawal of Chinese economic presence from Central Asia appears unlikely, further large-scale expansion of Chinese investment and overall economic engagement in the region is also increasingly improbable.

The Islamic world, broadly referring to the Islamic countries of the Middle East and South Asia located south of Central Asia, represents perhaps the weakest external soft-power pole in the region, although the influence of Islam in a broader sense varies across individual Central Asian states. The expectation that Central Asia would rapidly gravitate toward the Islamic world and fall under strong Middle Eastern influence emerged primarily during the late Soviet period, as the Soviet system entered a phase of disintegration. This assumption reflected less the internal dynamics of the region than external perceptions shaped by limited knowledge and simplified civilizational framings. Within late Soviet and especially Moscow-centered analytical discourse, Central Asia was often portrayed through an essentialized Islamic lens, in which religion was assumed to replace Soviet ideology once central control weakened. Such representations proved largely misleading. In the post-Soviet period, Central Asian states demonstrated a strong continuity of secular governance, institutional practice, and social norms, with Islam re-emerging mainly as a cultural and personal reference rather than a dominant political force. This was particularly evident in Kazakhstan, where secular statehood and pragmatic political orientations prevailed over religious mobilization (International Crisis Group, 2003). The divergence between early expectations and actual trajectories thus reveals more about late Soviet misperceptions and politicized representations of Central Asia than about the region's societal orientation itself. Although

он быстро "перетечёт" в орбиту исламского мира и окажется под сильным влиянием Ближнего Востока, сформировалось главным образом в позднесоветский период, на этапе распада советской системы. Эти представления в большей степени отражали внешние восприятия, основанные на ограниченном знании региона и упрощённых цивилизационных схемах, нежели его внутренние социально-политические динамики. В позднесоветском, а особенно в центрированном на Москве аналитическом дискурсе Центральная Азия нередко описывалась через эссенциализированную исламскую призму, в рамках которой предполагалось, что религия автоматически заменит советскую идеологию по мере ослабления центрального контроля. Подобные интерпретации в значительной степени оказались ошибочными. В постсоветский период государства Центральной Азии продемонстрировали высокую степень преемственности светского управления, институциональных практик и социальных норм, тогда как ислам вернулся прежде всего в качестве культурной и личной референции, а не в форме доминирующей политической силы. Особенно наглядно это проявилось в Казахстане, где светский характер государственности и прагматические политические ориентиры явно преобладали над религиозной мобилизацией (Международная кризисная группа, 2003). Несоответствие между ранними ожиданиями и фактическими траекториями развития тем самым говорит больше о позднесоветских искажениях и политизированных репрезентациях Центральной Азии, чем о реальной общественной ориентации самого региона. Хотя все центральноазиатские государства формально являются членами ключевых исламских организаций - таких как Организация исламского сотрудничества, Исламский банк развития и Исламская организация по вопросам образования, науки и культуры, - это институциональное участие носит преимущественно символический характер и не трансформировалось в устойчивое влияние исламской мягкой силы в регионе.

Мягкая сила Европы в Центральной Азии в меньшей степени обусловлена её экономическим присутствием, что принципиально отличает её как от России, так и от Китая. Если российская мягкая сила исторически

all Central Asian states are formal members of major Islamic organizations such as the Organization of Islamic Cooperation (OIC), the Islamic Development Bank (IsDB) and the Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization (ICESCO) this institutional participation has remained largely symbolic and has not translated into sustained Islamic soft-power influence in the region.

Europe's soft power in Central Asia is not primarily conditioned by its economic presence, which sets it apart from both Russia and China. While Russia's soft power historically rested on inherited economic and institutional linkages originating in the Soviet period, and China's attraction has been closely tied to its expanding material footprint in energy, trade, and infrastructure, Europe's influence operates through a different logic. European soft power stands primarily on normative appeal, educational integration, institutional benchmarking, and aspirational identification rather than economic leverage. Its core instruments, which are humanitarian cooperation, cultural diplomacy, educational programs, civil society support, and the promotion of democratic norms, have translated into tangible outcomes such as student mobility, education reform, and the strengthening of civil society (Baykhodjaeva, 2025). As a result, Europe exerts a level of symbolic and normative influence in Central Asia that exceeds what would be expected from its comparatively limited economic engagement.

This contrast highlights a broader asymmetry among external actors. China's soft power remains strongly conditioned by its economic presence and is therefore vulnerable to structural saturation and economic slowdown. Russia's soft power, by contrast, has been deeper socially and culturally but increasingly eroded by coercive practices and the politicization of inherited modalities. Europe occupies a distinct position: its soft power neither depends on economic dominance nor on historical hierarchy. Instead, it shapes preferences, reference points, and aspirations through legitimacy, voluntary alignment, and low-pressure institutional engagement. While economic interaction may reinforce Europe's visibility, it is not a prerequisite for the operation of its soft power in Central Asia, which

опиралась на унаследованные экономические и институциональные связи советского периода, а китайская притягательность тесно связана с расширением материального присутствия в энергетике, торговле и инфраструктуре, то европейское влияние функционирует по иной логике. Европейская мягкая сила прежде всего базируется на нормативной привлекательности, образовательной интеграции, институциональном бенчмаркинге и аспирационной идентификации, а не на экономических рычагах. Её ключевые инструменты - гуманитарное сотрудничество, культурная дипломатия, образовательные программы, поддержка гражданского общества и продвижение демократических норм привели к вполне осязаемым результатам, включая рост академической мобильности, реформы в сфере образования и укрепление институтов гражданского общества (Байходжаева, 2025). В результате Европа оказывает на Центральную Азию уровень символического и нормативного влияния, который заметно превышает ожидания, исходя из её сравнительно скромного экономического присутствия.

Этот контраст указывает на более широкую асимметрию между внешними акторами. Мягкая сила Китая в значительной степени обусловлена его экономическим присутствием и потому уязвима к структурному насыщению и замедлению экономического роста. Российская мягкая сила, напротив, исторически была более глубоко укоренена в социальных и культурных связях, однако в последние годы всё сильнее размывается вследствие принудительных практик и политизации унаследованных модальностей влияния. Европа занимает особое положение: её мягкая сила не опирается ни на экономическое доминирование, ни на иерархию исторического порядка. Вместо этого она формирует предпочтения, точки отсчёта и ожидания через легитимность, добровольную сонстройку и институциональное взаимодействие с минимальным давлением. Экономические связи могут усиливать видимость Европы в регионе, однако они не являются необходимым условием функционирования её мягкой силы в Центральной Азии, которая в значительной степени действует автономно от материальных рычагов и потому обладает сравнительно высокой устойчивостью.

functions largely independently of material leverage and is therefore comparatively resilient.

Europe's soft power is globally pervasive and often operates as an ambient background, sustained by the worldwide prestige of Western education, legality, lifestyle models, and cultural production. In this sense, the presence of European soft power in Kazakhstan is not exceptional as a baseline condition of a world still largely structured around Western normative and institutional standards. What is more distinctive, however, is that Kazakhstan's engagement with Europe has taken forms that exceed passive diffusion and become selectively institutionalized, despite the absence of an EU membership horizon. Unlike European states whose participation in European institutions is driven by a long-term accession strategy, Kazakhstan's incorporation into non-political European spaces, most notably through the Bologna Process in higher education and UEFA in popular culture, reflects a pattern of voluntary alignment without a formal integration endgame. This indicates a comparatively stronger conversion of attraction into durable orientation: European influence is not limited to symbolic visibility but becomes embedded in institutional standards, mobility pathways, and everyday cultural identification. While such dynamics are present across Central Asia to varying degrees, they appear particularly pronounced in Kazakhstan, complicating a simplistic reading of the country as a typical "Asian" case and instead highlighting its role as a selectively Europeanized actor within a fully Asian geopolitical setting.

The post-Soviet institutional heritage of Central Asia has increasingly served as a facilitating ground for the projection and diffusion of European soft power. This process has become more pronounced with the progressive integration of post-socialist European states into the European Union, which has broadened the range of Europe's soft-power modalities beyond a narrowly Western core. The successful incorporation of former socialist countries into European institutional, legal, and educational frameworks has demonstrated that Soviet-derived governance structures and social practices are not incompatible with

Европейская мягкая сила носит глобально проникающий характер и часто функционирует как фоновая среда, поддерживаемая мировым престижем западного образования, правопорядка, моделей образа жизни и культурного производства. В этом смысле присутствие европейской мягкой силы в Казахстане само по себе не является исключением, а отражает базовое состояние мира, всё ещё во многом структурированного вокруг западных нормативных и институциональных стандартов. Более примечательным является то, что взаимодействие Казахстана с Европой приобрело формы, выходящие за рамки пассивной диффузии и перешедшие в плоскость избирательной институционализации - даже при отсутствии перспектив членства в Европейском союзе. В отличие от европейских государств, чьё участие в общеевропейских институтах продиктовано долгосрочной стратегией вступления, интеграция Казахстана в неполитические европейские пространства - прежде всего через Болонский процесс в сфере высшего образования и участие в УЕФА в области массовой культуры - отражает модель добровольной ориентации без формальной конечной точки интеграции. Это указывает на сравнительно более сильную трансформацию притяжения в устойчивую ориентацию: европейское влияние не ограничивается символическим присутствием, но закрепляется в институциональных стандартах, траекториях мобильности и повседневной культурной идентификации. Хотя подобные процессы в той или иной мере характерны для всего региона, в Казахстане они выражены особенно отчётливо, что осложняет упрощённое восприятие страны как типично "азиатского" кейса и, напротив, подчёркивает её роль как избирательно европеизированного актора в рамках полностью азиатского геополитического пространства.

Постсоветское институциональное наследие Центральной Азии со временем всё чаще становится благоприятной средой для проекции и распространения европейской мягкой силы. Этот процесс усилился по мере последовательной интеграции пост-социалистических стран Европы в Европейский союз, что расширило спектр европейских модальностей мягкой силы за пределы узко западного ядра. Успешное включение бывших социалистических государств в ев-

European norms, but can be adapted and transformed without fundamental rupture. At the same time, post-socialist EU members have played an important mediating role by reducing cognitive and institutional distance between Western Europe and post-Soviet regions that were historically poorly understood. Their experience of transition, familiarity with Soviet legacies, and growing economic weight have made European integration appear more attainable, credible, and relatable in Central Asia. As a result, European soft power in the region has expanded not through coercion or intensive economic leverage, but through structural compatibility, institutional translation, and the diffusion of post-socialist success narratives.

Europe has emerged as the most resilient and ultimately advantageous pole of soft power in Central Asia. Unlike other external actors, virtually all European soft-power modalities in the region, such as normative, educational, institutional, cultural, and mediating, are not only present but gradually expanding, and they rest on a solid institutional foundation capable of sustaining long-term influence. Notably, this expansion has occurred despite the continued economic and political dominance of Russia and China in the region, indicating that Europe's soft power operates largely independently of material preponderance. Over time, media coverage of the EU expanded significantly in Central Asia strategy increasing public recognition of the Union, which is especially evident in Kazakh mass media (Osanova et al., 2016). At the same time, both internal and external dynamics within Europe increasingly favor deeper engagement with Central Asia. The eastward enlargement of Europe starting from the 2000s and the growing role of post-socialist member states within European institutions have strengthened Europe's capacity to connect with regions sharing similar historical and institutional legacies. These developments have broadened the modalities through which European soft power can be projected and mediated, making it more legible and adaptable in Central Asia. Moreover, Europe's external environment has shifted noticeably: the rapid deterioration of Russia's image following the war against Ukraine has prompted

ропейские институциональные, правовые и образовательные рамки продемонстрировало, что управленческие структуры и социальные практики советского происхождения не являются несовместимыми с европейскими нормами, а могут быть адаптированы и трансформированы без радикального разрыва. Одновременно постсоциалистические члены ЕС сыграли важную посредническую роль, сокращая когнитивную и институциональную дистанцию между Западной Европой и постсоветскими регионами, которые долгое время оставались слабо понятыми извне. Их опыт трансформации, знание советского наследия и растущий экономический вес способствовали тому, что европейская интеграция стала восприниматься в Центральной Азии как более достижимая, убедительная и релевантная. В результате европейская мягкая сила в регионе расширялась не через принуждение или интенсивное экономическое давление, а посредством структурной совместимости, институционального перевода и распространения постсоциалистических нарративов успешного развития.

В итоге именно Европа сформировалась как наиболее устойчивый и в перспективе наиболее выгодный полюс мягкой силы в Центральной Азии. В отличие от других внешних акторов, практически все европейские модальности мягкой силы в регионе - нормативная, образовательная, институциональная, культурная и посредническая - не просто присутствуют, но и демонстрируют постепенное расширение, опираясь при этом на прочную институциональную основу, способную обеспечивать долгосрочное влияние. Примечательно, что это расширение происходило на фоне сохраняющегося экономического и политического доминирования России и Китая в регионе, что указывает на функционирование европейской мягкой силы в значительной степени независимо от материального превосходства. Со временем медиапокрытие Европейского союза в Центральной Азии заметно расширилось, что способствовало росту общественной узнаваемости ЕС - особенно наглядно это проявилось в казахстанском медиапространстве (Осanova и др., 2016). Одновременно как внутренние, так и внешние процессы внутри самой Европы всё больше благоприятствуют углублению взаимодействия с Центральной Азией.

a reassessment of Europe's eastern engagement, elevating Central Asia's importance as a corridor for connectivity and an alternative source of energy and strategic partnerships.

Finally, the weakening of competing soft-power poles further amplifies Europe's relative position. Russia's declining attractiveness in Central Asia and China's emerging economic constraints are likely to reduce the scope and effectiveness of their respective soft-power modalities, both of which have dominated the region since the collapse of the Soviet Union. This process does not imply a sudden displacement but rather a gradual rebalancing, in which the erosion of Russian and Chinese soft power creates additional space for European influence to consolidate and expand. In this sense, Europe's relative success in Central Asia lies not in assertive projection, but in the cumulative advantage of durable institutions, normative credibility, and favorable long-term structural trends.

References:

- Aliyev, Nurlan (2018). China's soft power in Central Asia. CACS Analyst. Retrieved from <https://www.caciana-lyst.org/publications/analytical-articles/item/13599-chinas-soft-power-in-central-asia.html>. Accessed on 08.12.2025.
- Arsentyeva, Irina I. (2014). China's policy in Central Asia and Russia's strategy. *Izvestiya Saratovskogo universiteta. Novaya seriya. Seriya: Istoriya. Mezhdunarodnye otnosheniya*, 14 (2): 85–89.
- Baykhodjaeva, A. A. (2025). The instruments of the European Union's soft power in Central Asia. *Post-Soviet Issues*, 12 (3): 185–195.
- Beishaliev, Cholpon (2024). Echoes of empire: The resilience of Russian in Central Asia. Retrieved from <https://www.eurac.edu/en/blogs/mobile-people-and-diverse-societies/echoes-of-empire-the-resilience-of-russian-in-central-asia>. Accessed on 08.12.2025.
- Eurasianet.org (2023). China eclipses Russia as Central Asia's top trade partner in 2023. Retrieved from <https://eurasianet.org/china-eclipses-russia-as-central-asias-top-trade-partner-in-2023?utm>. Accessed on 22.12.2025.
- Gusseinov, Eldaniz and Sardor Allayarov (2025). Beyond Western narratives: Unpacking Russia's strategic role in Central Asia. Retrieved from <https://www.geopoliticalmonitor.com/beyond-western-narratives-unpacking-russias-strategic-role-in-central-asia/>. Accessed on 20.12.2025.
- Igitation, Metso Yu (2019). Chinese foreign policy in Central Asia and Russia's interests. *Vlast'*, 27 (3): 250–259.
- International Crisis Group. (2003). Central Asia: Islam and the State (Asia Report No. 59).

Восточное расширение Европы с начала 2000-х годов, а также возросшая роль пост-социалистических государств-членов в европейских институтах усилили способность Европы выстраивать связи с регионами, обладающими сходным историческим и институциональным опытом. Эти изменения расширили спектр модальностей, посредством которых европейская мягкая сила может проецироваться и опосредоваться, делая её более понятной и адаптируемой в условиях Центральной Азии. Кроме того, заметно изменилась и внешняя среда Европы: резкое ухудшение имиджа России после войны против Украины привело к пересмотру восточного направления европейской политики, повысив значимость Центральной Азии как пространства связности, а также альтернативного источника энергетики и стратегических партнёрств.

Наконец, ослабление конкурирующих полюсов мягкой силы дополнительно усиливает относительные позиции Европы. Снижение притягательности России в Центральной Азии и возникающие экономические ограничения Китая, по всей видимости, будут сокращать масштаб и эффективность их соответствующих модальностей мягкой силы, которые доминировали в регионе с момента распада Советского Союза. Этот процесс не означает резкой смены лидера, а скорее представляет собой постепенную перебалансировку, в рамках которой эрозия российской и китайской мягкой силы создаёт дополнительное пространство для консолидации и расширения европейского влияния. В этом смысле относительный успех Европы в Центральной Азии обусловлен не напористой проекцией влияния, а кумулятивным преимуществом устойчивых институтов, нормативной легитимности и благоприятных долгосрочных структурных тенденций.

Источники:

- Алиев, Нурлан. (2018). China's soft power in Central Asia. CACS Analyst [Мягкая сила Китая в Центральной Азии]. Доступен по адресу: <https://www.caciana-lyst.org/publications/analytical-articles/item/13599-chinas-soft-power-in-central-asia.html>. Дата обращения: 08.12.2025.
- Арсентьева, Ирина. (2014). Политика Китая в Тsentral'noy Azii i strategiya Rossii [China's policy in Central Asia and Russia's strategy]. *Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: История. Международные отношения* 14(2): 85–89. <https://doi.org/10.18500/1819-4907-2014-14-2-85-89>.

- Kerimbaev, Erzhan, Nabizhan, Mukhametkhanuly, Aynur Turgenbay and Zaure Nabizhankyzy (2020). Main factors of China's soft power in Central Asia. *Central Asia and the Caucasus*, 21 (1): 95–104.
- Kuramayeva, Gulnaz and Saniya, Nurdavletova (2018). China's soft power methods applied in Central Asian countries: The case of Kazakhstan. *Central Asia and the Caucasus*, 19 (3): 129–138.
- Mara, Sh. Gubaidullina and Aiadan, Paizova (2025). Russian soft power in Kazakhstan: Limitations and perspectives. *Bulletin of Political Science*, L. N. Gumilyov Eurasian National University. Retrieved from <https://bulpolit.enu.kz/index.php/main/article/view/740>. Accessed on 25.12.2025.
- Nourzhanov, Kirill and Sébastien, Peyrouse (Eds.). (2021). *Soft power in Central Asia: The politics of influence and seduction*. Lexington Books.
- Nye, Joseph S., Jr. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York, NY: PublicAffairs.
- Ospanova, Bakyt, Houman A. Sadri, Raushan, Yelmurzaeva and Dana, Akhmedyanova (2016). Mass Media Perception of the European Union in Kazakhstan. *Romanian Journal of European Affairs* 16 (4): 78–92.
- Peyrouse, Sébastien (2016). Discussing China: Sinophilia and sinophobia in Central Asia. *Journal of Eurasian Studies*, 7 (1): 14–23.
- Vanderhill, Rachel, Sandra F. Joireman & Rosa Tulepbaeva (2024). In the shadow of the dragon: Chinese soft power in Central Asia. *International Affairs*, 100 (4): 1441–1461.
- Байходжаева, А. А. (2025). Инструменты мягкой силы Европейского союза в Центральной Азии. *Post-Soviet Issues* 12(3): 185–195. <https://doi.org/10.24975/2313-8920-2025-12-3-185-195>.
- Бейшалиева, Чолпон. (2024). Эхо империи: устойчивость русского языка в Центральной Азии. Доступен по адресу: <https://www.eurac.edu/en/blogs/mobile-people-and-diverse-societies/echoes-of-empire-the-resilience-of-russian-in-central-asia>. Дата обращения: 08.12.2025.
- Вандерхилл, Рэйчел, Сандра Ф. Джойрман и Роза Тюлепбаева. (2025). В тени дракона: китайская мягкая сила в Центральной Азии. *International Affairs* 100(4): 1441–1461. <https://doi.org/10.1093/ia/iia10>.
- Губайдуллина, Мара Ш. и Айадан Паизова. (2025). Российская «мягкая сила» в Казахстане: ограничения и перспективы. *Вестник политической науки. Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева*. Доступен по адресу: <https://bulpolit.enu.kz/index.php/main/article/view/740>. Дата обращения: 25.12.2025.
- Гусейнов, Эльданиз и Аллаярлов, Сардор. (2025). За пределами западных нарративов: анализ стратегической роли России в Центральной Азии. *Geopolitical Monitor*. Доступен по адресу: <https://www.geopoliticalmonitor.com/beyond-western-narratives-unpacking-russias-strategic-role-in-central-asia/>. Дата обращения: 20.12.2025.
- Игитян, Метсо Ю. (2019). Китайская внешняя политика в Центральной Азии и интересы России [Chinese foreign policy in Central Asia and Russia's interests]. *Власть* 27(3): 250–259.
- Керимбаев, Ержан, Мухаметханулы, Набижан, Тургенбай, Айнуур и Набижанкызы, Зауре. (2020). Основные факторы «мягкой силы» Китая в Центральной Азии. *Central Asia and the Caucasus* 21(1): 95–104.
- Курамаева, Гульназ и Сания Нурдаулетова. (2018). Методы «мягкой силы» Китая в странах Центральной Азии: кейс Казахстана. *Central Asia and the Caucasus* 19(3): 129–138.
- Международная кризисная группа. (2003). *Центральная Азия: ислам и государство (Доклад по Азии № 59)*.
- Най, Джозеф С., мл. (2004). *Мягкая сила: средства достижения успеха в мировой политике*. Нью-Йорк: PublicAffairs.
- Нуржанов, Кирилл и Себастьян Пейруз (ред.). (2021). *Мягкая сила в Центральной Азии: политика влияния и привлечения*. Lexington Books.
- Оспанова, Бакыт, Хоуман А. Садри, Раушан Елмурзаева и Дана Ахмедьянова. (2016). Восприятие Европейского союза в казахстанских средствах массовой информации. *Romanian Journal of European Affairs* 16(4): 78–92.
- Пейруз, Себастьян. (2016). Обсуждая Китай: синофилия и синофобия в Центральной Азии. *Journal of Eurasian Studies* 7(1): 14–23. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2015.10.003>.
- Eurasianet.org. (2023). Китай вытесняет Россию, став главным торговым партнёром Центральной Азии в 2023 году. Доступен по адресу: <https://eurasianet.org/china-eclipses-russia-as-central-asias-top-trade-partner-in-2023>. Дата обращения: 22.12.2025.

THE RISE OF REGIONAL THINK TANKS: KNOWLEDGE DIPLOMACY AND POLICY DIALOGUE IN EURASIA



ANUAR SATMURZIN

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ВОСХОЖДЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНЫХ АНАЛИТИЧЕСКИХ ЦЕНТРОВ: ДИПЛОМАТИЯ ЗНАНИЙ И ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДИАЛОГ В ЕВРАЗИИ

The concept of think tanks as actors of knowledge diplomacy has gained remarkable traction in Eurasia over the past decade. Once peripheral to policymaking in many former Soviet Union states, regional research institutions have now emerged as central platforms for translating expertise into regional cooperation, statecraft, and soft power. This trend reflects a deliberate effort by Eurasian states to cultivate epistemic infrastructure linking domestic expert capacity with international policy debates and to project influence through intellectual exchange rather than coercion.

One of the most vivid manifestations of this shift is in Central Asia, where the Kazakhstan Institute for Strategic Studies (KazISS) under the President of Kazakhstan has become a linchpin of regional expert dialogue. KazISS frequently organizes forums, most notably the annual Astana Think Tank Forum which convenes scholars, diplomats, and policymakers from Eurasia and beyond. In October 2025, the Forum was held under the theme "From Polarization to Partnership: Rebuilding Trust in the International System," spotlighting Central Asia's role as a "bridge for global dialogue amid growing polarization" (KazISS, 2025). During a panel on regional security, Zhandos Shaimardanov,



ONCE PERIPHERAL TO POLICYMAKING IN MANY FORMER SOVIET UNION STATES, REGIONAL RESEARCH INSTITUTIONS HAVE NOW EMERGED AS CENTRAL PLATFORMS FOR TRANSLATING EXPERTISE INTO REGIONAL COOPERATION, STATECRAFT, AND SOFT POWER

КОГДА-ТО НАХОДИВШИЕСЯ НА ПЕРИФЕРИИ ПРОЦЕССА РАЗРАБОТКИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ВО МНОГИХ ПОСТСОВЕТСКИХ ГОСУДАРСТВАХ, РЕГИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ ИНСТИТУТЫ СЕГОДНЯ СТАНОВЯТСЯ КЛЮЧЕВЫМИ ПЛОЩАДКАМИ ДЛЯ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ЭКСПЕРТНОГО ЗНАНИЯ В РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО, ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ И МЯГКУЮ СИЛУ



Концепция аналитических центров как дипломатических единиц знаний приобрела заметную популярность в Евразии за последнее десятилетие. Когда-то находившиеся на периферии процесса разработки государственной политики во многих постсоветских государствах, региональные исследовательские институты сегодня становятся ключевыми площадками для преобразования экспертного знания в региональное сотрудничество, государственное управление и мягкую силу. Эта тенденция отражает целенаправленные усилия государств Евразии по формированию эпистемической инфраструктуры, соединяющей национальный экспертный потенциал с международными политическими дискуссиями, а также по проецированию влияния через интеллектуальный обмен, а не через принуждение.

Одним из наиболее ярких проявлений этого стал регион Центральной Азии, где Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан (КИСИ) превратился в ключевое звено регионального экспертного диалога. КИСИ регулярно организует форумы и наиболее значимым среди них является ежегодный Astana Think Tank Forum, который собирает ученых, дипломатов и го-

the Director of KazISS, proposed an “Expert Alliance of Middle Powers” as a permanent intellectual instrument for renewing multilateral governance. This is not only diplomacy by ideas, but state-sponsored knowledge diplomacy where a government think tank acts as both convener and broker of regional trust (KazISS, 2025).

This proliferation of institutionalized expert dialogue is not limited to Kazakhstan. The Central Asian Think Tanks Forum (CATTf), established more recently, is a dedicated dialogue platform across Central Asian countries (PaperLab, 2025). Its aim is to strengthen partnerships among non-profit think tanks, promote democratic values, and facilitate policy-relevant knowledge exchange. The Forum is supported by organizations like CAPS Unlock and has become a regular venue for capacity-building, strategy planning, and peer exchange (CAPS, 2024). Such forums are concrete examples of regional knowledge diplomacy: not ad hoc, but institutionalized, with multi-year commitments to building a shared epistemic infrastructure.

Beyond intra-Central Asia dialogue, cross-border think tank cooperation with major powers has also deepened. In June

сударственных деятелей из стран Евразии и других регионов. В октябре 2025 года Форум прошел под темой «Как восстановить доверие к международной системе и перейти от поляризации к партнерству?», подчеркнув роль Центральной Азии как «моста для глобального диалога на фоне усиливающейся поляризации» (КИСИ, 2025). На одной из панельных дискуссий, посвященной региональной безопасности, Жандос Шаймарданов, директор КИСИ, предложил создать «Экспертный альянс стран среднего уровня» как постоянный интеллектуальный инструмент для обновления механизмов многостороннего управления. Таким образом, это не просто дипломатия идей, а государственно поддерживаемая дипломатия знаний, когда государственный аналитический центр одновременно выступает организатором и посредником в укреплении регионального доверия (КИСИ, 2025).

Расширение институционализированного экспертного диалога не ограничивается Казахстаном. Central Asian Think Tanks Forum (CATTf), созданный относительно недавно, представляет собой специализированную диалоговую платформу для стран Центральной Азии (PaperLab, 2025). Ее цель это укреплять партнерства между некоммерческими



2025, Kazakhstani think tanks, including KazISS, co-hosted the Central Asia–China Think Tank Forum together with the Chinese Academy of Social Sciences (CASS) (KazISS, 2025). The Forum emphasized creating a strategic framework for cooperation between Central Asia and China not just on economic corridors, but on long-term regional development. By involving experts from multiple Central Asian states, the initiative channels local knowledge into China’s regional diplomacy, while giving Central Asia a seat in constructing the narrative of its own future.

Similarly, the International Institute for Central Asia (IICA), together with Russia’s Alexander Gorchakov Public Diplomacy Fund, recently organized the “Think Tank Forum Central Asia – Russia: Strategic Partnership in a Changing World” (Uza.uz, 2025). According to Javlon

аналитическими центрами, продвигать демократические ценности и содействовать обмену политически значимыми знаниями. Форум поддерживается такими организациями, как CAPS Unlock, и стал регулярной площадкой для наращивания потенциала, стратегического планирования и профессионального обмена (CAPS, 2024). Такие форумы являются конкретным примером региональной дипломатии знаний: не разовые, а институционализированные, с многолетними обязательствами по формированию общей эпистемической инфраструктуры.

Помимо диалога внутри Центральной Азии, расширилось и трансграничное сотрудничество аналитических центров с крупными державами. В июне 2025 года казахстанские аналитические центры, включая КИСИ, совместно с Китайской академией общественных наук (CASS) провели Central



Vakhabov, Director of IICA, such platforms foster expert exchanges on energy, innovation, security areas where both Central Asia and Russia have deep stakes. Through such policy dialogues, regional think tanks are bridging national priorities and turning them into shared intellectual agendas.

This growing ecosystem of knowledge diplomacy is underpinned by the strategic expansion of think tanks across the region. The CAREC Institute (Central Asia Regional Economic Cooperation) hosts the CAREC Think Tanks Network (CTTN), which includes research institutions from eleven countries in the CAREC region (CAREC, n.d). The network was launched at the second CAREC



THIS IS NOT ONLY DIPLOMACY BY IDEAS, BUT STATE-SPONSORED KNOWLEDGE DIPLOMACY WHERE A GOVERNMENT THINK TANK ACTS AS BOTH CONVENER AND BROKER OF REGIONAL TRUST

ЭТО НЕ ПРОСТО ДИПЛОМАТИЯ ИДЕЙ, А ГОСУДАРСТВЕННО ПОДДЕРЖИВАЕМАЯ ДИПЛОМАТИЯ ЗНАНИЙ, КОГДА ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЦЕНТР ОДНОВРЕМЕННО ВЫСТУПАЕТ ОРГАНИЗАТОРОМ И ПОСРЕДНИКОМ В УКРЕПЛЕНИИ РЕГИОНАЛЬНОГО ДОВЕРИЯ



Asia–China Think Tank Forum (КИСИ, 2025). На Форуме был сделан акцент на формировании стратегической основы сотрудничества между Центральной Азией и Китаем; не только по экономическим коридорам, но и по долгосрочному региональному развитию. Вовлекая экспертов из нескольких центральноазиатских государств, эта инициатива направляет локальные знания в русло региональной дипломатии Китая, одновременно предоставляя Центральной Азии возможность участвовать в формировании собственного будущего и его повествовательного вектора.

Подобным образом Международный институт Центральной Азии (ИКА) совместно с российским Фондом поддержки публичной дипломатии имени А. М. Горчакова недавно организовал Форум аналитических центров Центральная Азия – Россия: стратегическое партнерство в меняющемся мире) (Uza.uz, 2025). Как отмечает директор ИКА Жавлон Вахабов, такие площадки способствуют экспертному обмену в сферах энергетики, инноваций, безопасности, а именно областях, представляющих ключевой интерес как для Центральной Азии, так и для России. Через подобные политико-аналитические диалоги региональные аналитические центры соединяют национальные приоритеты и превращают их в общие интеллектуальные повестки.

Формирующаяся экосистема дипломатии знаний является результатом стратегического расширения сети аналитических центров по всему региону. Институт Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) координирует работу Сети аналитических центров CAREC Think Tanks Network (CTTN), в которую входят исследовательские организации из одиннадцати стран региона CAREC (CAREC, n.d.). Сеть была создана на втором Форуме по развитию аналитических центров

Think Tanks Development Forum in Urumqi, and today it aims to enhance collective intelligence among regional think tanks, develop policy advice, and reduce the gap between research and actual policymaking. In effect, CTTN institutionalizes knowledge flows, not just across states, but between the expert and policy communities making think tanks essential nodes of regional governance.

The Eurasian Research Institute (ERI), based in Almaty as a part of the Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, exemplifies another model of regional epistemic infrastructure. ERI publishes a peer-reviewed Eurasian Research Journal covering economics, history, and international relations across the Eurasian space (ERI, n.d.). By positioning itself at the intersection of academia and policy, ERI functions both as a knowledge producer and a broker: fostering regional understanding among Turkic-speaking states, Russia, China, and beyond.

Of course, not all think tanks are strictly national or state-affiliated. The Institute for Iran-Eurasia Studies (IRAS) in Tehran is a non-governmental, non-profit think tank whose research agenda spans regional cooperation, security, trade, and cultural issues in Eurasia. Through its publications and policy outreach, IRAS plays a dual role: it interprets Iranian perspectives for Eurasian stakeholders, and channels Eurasian analytical debates into Iranian strategic thinking. This kind of two-way knowledge diplomacy helps anchor Iran within Eurasian epistemic networks, giving Tehran intellectual leverage in a region of great geopolitical complexity (Iras, n.d.).

From the Western perspective, think tanks also mediate Eurasian expertise: for example, the Russia/Eurasia Center at IFRI (France) organizes research and debate on Russia, Central



ALL OF THIS GROWTH IN THINK-TANK ACTIVITY REFLECTS A DEEPER STRUCTURAL TRANSFORMATION: THE RECOGNITION THAT KNOWLEDGE DIPLOMACY LEVERAGING IDEAS, EXPERTISE, AND NETWORKS IS CENTRAL TO REGIONAL ORDER-BUILDING

ВСЬ ЭТОТ РОСТ АКТИВНОСТИ АНАЛИТИЧЕСКИХ ЦЕНТРОВ ОТРАЖАЕТ БОЛЕЕ ГЛУБОКУЮ СТРУКТУРНУЮ ТРАНСФОРМАЦИЮ: ПРИЗНАНИЕ ТОГО, ЧТО ДИПЛОМАТИЯ ЗНАНИЙ, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИДЕЙ, ЭКСПЕРТИЗЫ И СЕТЕЙ, СТАЛА КЛЮЧЕВЫМ МЕХАНИЗМОМ ФОРМИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ПОРЯДКА



CAREC в Урумчи и сегодня направлена на усиление коллективного интеллекта региональных научно-исследовательских институтов, разработку политических рекомендаций и сокращение разрыва между исследовательским анализом и реальным процессом принятия решений. По сути, CTTN институционализирует потоки знаний не только между государствами, но и между экспертным и политическим сообществами, превращая аналитические центры в ключевые узлы регионального управления.

Евразийский научно-исследовательский институт (ERI), расположенный в Алматы и входящий в состав Международного казахско-турецкого университета имени Ходжа Ахмета Ясави, представляет собой иной пример региональной эпистемической инфраструктуры. ERI издает рецензируемый Eurasian Research Journal, посвященный экономике, истории и международным отношениям в евразийском пространстве (ERI, n.d.). Располагаясь на пересечении академии и государственной политики, ERI выполняет двойную функцию производителя знаний и посредника: он способствует региональному взаимопониманию между тюркоязычными государствами, Россией, Китаем и другими странами.

Разумеется, не все аналитические центры являются государственными или национальными структурами. Институт иранистики и евразийских исследований (IRAS) в Тегеране представляет собой неправительственный и некоммерческий научно-исследовательский институт, исследовательская повестка которого охватывает вопросы регионального сотрудничества, безопасности, торговли и культуры в Евразии. Через публикации и аналитическую работу с государственными структурами IRAS выполняет двойную роль: интерпретирует иранские взгляды для евразийских акторов и одновременно транслирует евразийские

Asia, the Caucasus, and Eastern Europe (Ifri, n.d.). Through forums, policy papers, and academic exchanges, the Center helps translate Eurasian policy challenges into European discourse and reflects European policy responses back into Eurasia.

All of this growth in think-tank activity reflects a deeper structural transformation: the recognition that knowledge diplomacy leveraging ideas, expertise, and networks is central to regional order-building. This aligns with how think tanks function more generally. Scholars have long argued that think tanks “bridge the gap between knowledge and policy” by translating complex expertise into actionable advice for governments (Rich et al., 2011). In the Eurasian context, this role is magnified: states with limited institutional capacity often rely on expert centers to aggregate and re-frame policy options, while think tanks gain legitimacy by aligning with state priorities.

Yet, this emerging knowledge ecosystem is not without tensions. In some cases, for instance, think tanks operate in a constrained landscape, where state pressure and discursive control can shape their work. A recent study by Axyonova (2024) examines how Russian think tanks respond to crises,

аналитические дискуссии в иранское стратегическое мышление. Такая двусторонняя дипломатия знаний помогает Ирану закрепиться в евразийских эпистемических сетях, обеспечивая Тегерану интеллектуальные рычаги в регионе высокой геополитической сложности (IRAS, n.d.).

С западной стороны аналитические центры также служат посредниками евразийской экспертизы: например, Центр России/Евразии при IFRI (Франция) организует исследования и дискуссии по тематике России, Центральной Азии, Кавказа и Восточной Европы (IFRI, n.d.). Через форумы, политические доклады и академические обмены Центр помогает переводить евразийские политические вызовы на язык европейских дискуссий и отражать европейские политические ответы обратно в Евразию.

Весь этот рост активности аналитических центров отражает более глубокую структурную трансформацию: признание того, что дипломатия знаний, использование идей, экспертизы и сетей, стала ключевым механизмом формирования регионального порядка. Это соответствует и общей логике функционирования научно-исследовательских институтов. Исследователи давно утверждают, что аналитические центры «преодолевают разрыв между знаниями и



showing that their discursive strategies are closely influenced by political context. This raises the question: to what extent can regional think tanks genuinely act as independent actors, or are they instruments of state policy projection?

Another important dimension is institutional identity. Think tanks in Eurasia are increasingly blurring the lines with universities and research institutes. KazISS, for example, retains strong academic credentials but markets its policy relevance to governments. Scholars have analyzed such hybrid models; Bajenova's (2016) work shows that think tanks often negotiate their identity by balancing their academic legitimacy with the need for policy influence. This dual identity allows them to engage both as epistemic communities and as diplomatic actors but it also poses sustainability challenges, particularly around funding, governance, and perceived autonomy.

The rise of regional think tanks in Eurasia also occurs against the backdrop of shifting geopolitics. As Central Asian states seek to assert their strategic agency, they deploy think tank diplomacy to escape zero-sum dynamics imposed by great powers. A recent

политикой», преобразуя сложный экспертный анализ в практически применимые рекомендации для правительств (Рич и др., 2011). В евразийском контексте эта роль усиливается: государства с ограниченной институциональной мощностью часто опираются на экспертные центры для агрегирования и переосмысления политических вариантов, тогда как аналитические центры получают легитимность благодаря согласованию своих выводов с государственными приоритетами.

Тем не менее формирующаяся экосистема знаний не лишена противоречий. В ряде случаев аналитические центры действуют в условиях ограничений, когда государственное давление и контроль над дискурсом могут влиять на их работу. Недавнее исследование Аксёновой (2024) показывает, как российские аналитические центры реагируют на кризисы, демонстрируя, что их дискурсивные стратегии обусловлены политическим контекстом. Это поднимает вопрос: в какой мере региональные аналитические центры могут действительно выступать как независимые акторы, а в какой оставаться инструментами проекции государственной политики?



report by the Silk Road Studies Program (Starr and Svante, 2023) argues that Central Asian countries have responded to the influence of Russia and China by creating multilateral expert platforms (like “Central Asia + Japan” and EU dialogue formats), thereby diversifying their diplomatic portfolios. These initiatives are not merely symbolic: they institutionalize agency by embedding trust- and idea-sharing among regional actors.

Furthermore, forums like the Astana Think Tank Forum play both a symbolic and practical role in middle-power diplomacy. In other words, Kazakhstan is cultivating itself as a “middle power of trust,” using its think tank infrastructure to host global discussions and produce policy-relevant knowledge in line with the government’s foreign policy discourse (Shaimardanov, 2025). Through such platforms, Kazakhstan is not only facilitating dialogue, but packaging expertise as a foreign policy tool effectively projecting soft power by convening and producing.



WHILE THINK TANKS CONVENE HIGH-LEVEL FORUMS AND PUBLISH POLICY BRIEFS, FORMAL INSTITUTIONALIZATION OF THEIR RECOMMENDATIONS INTO BINDING REGIONAL GOVERNANCE REMAINS LIMITED

ХОТЯ АНАЛИТИЧЕСКИЕ ЦЕНТРЫ ПРОВОДЯТ ВЫСОКОУРОВНЕВЫЕ ФОРУМЫ И ПУБЛИКУЮТ АНАЛИТИЧЕСКИЕ ЗАПИСКИ, СТЕПЕНЬ ФОРМАЛЬНОГО ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ЗАКРЕПЛЕНИЯ ИХ РЕКОМЕНДАЦИЙ В ОБЯЗАТЕЛЬНЫХ МЕХАНИЗМАХ РЕГИОНАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ ОСТАЕТСЯ ОГРАНИЧЕННОЙ



Еще одно важное измерение институциональная идентичность. Аналитические центры в Евразии все чаще размывают границы между собой, университетами и научными институтами. Так, КИСИ, например, сохраняет сильную академическую репутацию, но активно подчеркивает свою востребованность для государственных органов. Исследователи анализировали подобные гибридные модели: работа Баженовой (2016, 2023) показывает, что аналитические центры часто выстраивают свою идентичность, балансируя между академической легитимностью и необходимостью влиять на государственную политику. Эта двойственная идентичность позволяет им одновременно выступать как эпистемические сообщества и как дипломатические акторы, но она также создает сложности устойчивости, особенно связанные с финансированием, управлением и восприятием автономии.

Рост региональных аналитических центров в Евразии происходит и на фоне меняющейся геополитики. Стремясь укрепить собственную стратегическую субъектность, государства Центральной Азии используют дипломатию аналитических центров, чтобы выйти из логики «игры с нулевой суммой», навязываемой крупными державами. Недавний доклад Silk Road Studies Program (Старр и Сванте, 2023) утверждает, что страны Центральной Азии ответили на влияние России и Китая созданием многосторонних экспертных платформ (таких как «Центральная Азия + Япония» и форматы диалога с ЕС), тем самым диверсифицируя свои дипломатические инструменты. Эти инициативы не сводятся к символическим, а напротив, они институционализируют субъектность, укрепляя доверие и обмен идеями между региональными акторами.

Кроме того, такие форумы, как Astana Think Tank Forum, играют как

On a theoretical level, the evolution of regional think tanks in Eurasia mirrors global trends: non-state actors increasingly participate in public diplomacy, not just through advocacy but through knowledge production. Scholars of public diplomacy have emphasized that think tanks transform into “alt agents” non-state actors that shape narratives and contribute to foreign policy agendas independently of purely state-led institutions (Bajenova, 2016; Chen and Xu, 2024). The Eurasian case shows this dynamic in practice: think tanks are embedded within state-led diplomacy (e.g., forum hosting) but also maintain epistemic autonomy, contributing to a pluralistic architecture of regional governance.

Yet, their impact should not be overstated. While think tanks convene high-level forums and publish policy briefs, formal institutionalization of their recommendations into binding regional governance remains limited. Unlike intergovernmental organizations, these expert networks lack enforcement power. Their influence tends to be normative and dialogic, rather than legal or coercive. In addition, their sustainability depends heavily on political goodwill and funding from states or external actors exposing them to cyclical risk (Kuandykov, 2025).

In sum, the rise of regional think tanks in Eurasia represents a meaningful shift in how states conduct diplomacy and policy dialogue. Think tanks like KazISS, ERI, IRAS, and networks such as CTTN are not just passive research institutions, they are active agents of knowledge diplomacy. By convening dialogue, producing regional expertise, and bridging local and global actors, they facilitate a more interconnected Eurasian intellectual space. While their independence and long-term influence remain subject to political constraints, their emergence signals the maturation of regional epistemic infrastructure a soft power axis increasingly central to Eurasian geopolitics.

символическую, так и практическую роль в дипломатии государств среднего уровня. Иными словами, Казахстан формирует себя как «державу доверия», используя инфраструктуру аналитических центров для проведения глобальных дискуссий и создания политически значимого знания в соответствии с внешнеполитическим курсом государства (Шаймарданов, 2025). Через такие площадки Казахстан не только способствует диалогу, но и превращает экспертность в инструмент внешней политики, то есть фактически проецируя мягкую силу через организацию и производство знаний.

На теоретическом уровне развитие региональных аналитических центров в Евразии отражает глобальные тенденции: негосударственные акторы все более активно участвуют в публичной дипломатии не только через адвокацию, но и через производство знаний. Ученые, изучающие публичную дипломатию, подчеркивают, что аналитические центры превращаются в «альтернативных агентов», негосударственных акторов, которые формируют нарративы и участвуют в формировании внешнеполитической повестки независимо от институций, полностью контролируемых государством (Баженова, 2016; Чен и Ксу, 2024). Евразийский случай демонстрирует эту динамику на практике: научно-исследовательские институты встроены в государственную дипломатию (например, через проведение форумов), но одновременно сохраняют эпистемическую автономию, способствуя становлению более плюралистичной архитектуры регионального управления.

Тем не менее их влияние не стоит переоценивать. Хотя аналитические центры проводят высокоуровневые форумы и публикуют аналитические записки, степень формального институционального закрепления их рекомендаций в обязательных механизмах регионального управления остается ограниченной. В отличие от межправительственных организаций, экспертные сети не обладают законотворческими полномочиями. Их влияние, как правило, носит нормативный и диалоговый характер, а не юридический или принудительный. Кроме того, их устойчивость в значительной степени зависит от политической воли и финансирования со стороны государств или

References:

- Astana Times (2021). KazISS Ranks First Among Central Asian Institutions in 2020 Global Go to Think Tank Index Report. Retrieved from <https://astanatimes.com/2021/02/kaziss-ranks-first-among-central-asian-institutions-in-2020-global-go-to-think-tank-index-report-in-covid-19-response-category/>. Accessed on 25.11.2025.
- AstanaTimes(2022).LeadingThinkTanksinCentralAsiaDiscuss Regional Agenda for Cooperation in Kazakhstan. Retrieved from <https://astanatimes.com/2022/06/leading-think-tanks-in-central-asia-discuss-regional-agenda-for-cooperation-in-kazakhstan/>. Accessed on 25.11.2025.
- Astana Times (2025). Astana Think Tank Forum Calls for Renewed Trust and Dialogue in Polarized World. Retrieved from <https://astanatimes.com/2025/10/astana-think-tank-forum-calls-for-renewed-trust-and-dialogue-in-polarized-world/>. Accessed on 26.11.2025.
- Axyonova, Vera (2024). Responding to crises in authoritarian environments: Russian think tanks between policy evaluation and state endorsement. *Review of Policy Research*, 41 (6): 941-960.
- Bajenova, Tatyana (2016). Think tanks and universities in the knowledge-based economy: Crossing, blurring and shifting boundaries. *New Zealand journal of research on Europe* 10 (1): 78-132.
- Bajenova, Tatyana (2023). European think tanks as a channel of EU public diplomacy towards transnational publics. *Publics and governance* 11: 200-212.
- CAPS (2024). Think Tank forum. Retrieved from <https://capsunlock.org/projects/think-tank-forum/>. Accessed on 27.11.2025.
- CAREC Institute (n.d.). CAREC Think Tanks Network (CTTN). Retrieved from <https://www.carecinstitute.org/carec-think-tank-network/>. Accessed on 25.11.2025.
- Chen, Peichao, and Yue, Xu (2024). The Role of Think Tanks in the Foreign Affairs Work of the Taiwan Authorities. *Chinese Journal of International Review* 6 (01): 2450003.
- Eurasian Research Institute (ERI) (n.d.). Main page. Retrieved from <https://www.eurasian-research.org/>. Accessed on 27.11.2025.
- Ifri (n.d.). Russia/Eurasia Center. Retrieved from <https://www.ifri.org/ru/centre-russieeurasie>. Accessed on 26.11.2025.
- Kazakhstani Institute for Strategic Studies [KazISS] (2025). Central Asia in Focus: Expert Debates Continue at the Astana Think Tank Forum. Retrieved from <https://kisi.kz/en/central-asia-in-focus-expert-debates-continue-at-the-astana-think-tank-forum/>. Accessed on 26.11.2025.
- Kazakhstani Institute for Strategic Studies [KazISS] (2025). Central Asia–China Think Tank Forum Held in Astana. Retrieved from <https://kisi.kz/ru/forum-analitcheskih-chentrov-chentralnoj-azii-i-kitaya-proshel-v-astane/>. Accessed on 26.11.2025.
- Kuandykov, Tlegen (2025). Think tanks in Central Asia: Inside the sector. Retrieved from <https://onthinktanks.com/>.

внешних акторов что делает их уязвимыми к циклическим рискам (Куандыков, 2025).

В конечном итоге, рост региональных аналитических центров в Евразии представляет собой значимый сдвиг в том, как государства осуществляют дипломатию и политический диалог. Такие научно-исследовательские институты, как КИСИ, ERI, IRAS и сети вроде СТТН, это не просто пассивные исследовательские учреждения, а активные агенты дипломатии знаний. Формируя диалог, производя региональную экспертизу и соединяя локальных и глобальных акторов, они способствуют формированию более взаимосвязанного интеллектуального пространства Евразии. Хотя их независимость и долгосрочное влияние остаются зависимыми от политических условий, их появление свидетельствует о зрелости региональной эпистемической инфраструктуры, оси мягкой силы, становящейся все более центральной для евразийской геополитики.

Источники:

- Astana Times (2021). КИСИ занимает первое место среди институтов Центральной Азии в рейтинге Global Go To Think Tank Index Report 2020 в категории реакции на COVID-19. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2021/02/kaziss-ranks-first-among-central-asian-institutions-in-2020-global-go-to-think-tank-index-report-in-covid-19-response-category/>. Дата обращения: 25.11.2025.
- Astana Times (2022). Ведущие аналитические центры Центральной Азии обсуждают региональную повестку сотрудничества в Казахстане. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2022/06/leading-think-tanks-in-central-asia-discuss-regional-agenda-for-cooperation-in-kazakhstan/>. Дата обращения: 25.11.2025.
- Astana Times (2025). Форум аналитических центров Астаны призывает к обновлению доверия и диалога в поляризованном мире. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2025/10/astana-think-tank-forum-calls-for-renewed-trust-and-dialogue-in-polarized-world/>. Дата обращения: 26.11.2025.
- Аксенова, Вера (2024). Реакция на кризисы в авторитарных условиях: российские аналитические центры между оценкой политики и поддержкой государства. *Review of Policy Research*, 41(6): 941–960.
- Баженова, Татьяна (2016). Аналитические центры и университеты в экономике, основанной на знаниях: пересечение, размывание и изменение границ. *New Zealand Journal of Research on Europe*, 10(1): 78–132.
- Баженова, Татьяна (2023). Европейские аналитические центры как канал публичной дипломатии ЕС по отношению к транснациональным аудиториям. *Publics and Governance*, 11: 200–212.
- CAPS (2024). Think Tank Forum. Доступно по адресу: <https://capsunlock.org/projects/think-tank-forum/>. Дата обращения: 27.11.2025.

- org/articles/think-tanks-in-central-asia/. Accessed on 26.11.2025.
- Paperlab (2025). Central Asian Think Tanks Forum. Retrieved from <https://paperlab.kz/rus/cattf25>. Accessed on 27.11.2025.
- Rich, Andrew, McGann, James, Weaver, Kent, Garnett, M., Thunert, M., Speth, R., Traub-Merz, Rudolf, and Yang, Y. (2011). Think tanks in policy making—do they matter. Friedrich Ebert Stiftung.
- Shaimardanov, Zhandos (2025). Kazakhstan as a middle power of trust. Retrieved from <https://emerging-europe.com/opinion/kazakhstan-as-a-middle-power-of-trust/>. Accessed on 27.11.2025.
- Starr, S. Frederick, and Svante E. Cornell (2023). Stepping up to the “Agency Challenge”: Central Asian Diplomacy in a Time of Troubles. Silk Road Paper, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program (July 2023).
- The Institute for Iran-Eurasia Studies (IRAS) (n.d.). Main Page. Retrieved from <https://www.iras.ir/en/>. Accessed on 26.11.2025.
- Uza.uz (2025). Think Tank Forum Central Asia–Russia. Retrieved from https://uza.uz/en/posts/think-tank-forum-central-asia-russia-new-impetus-for-strategic-partnership_767708. Accessed on 27.11.2025.
- CAREC Institute (n.d.). CAREC Think Tanks Network (CTTN). Доступно по адресу: <https://www.carecinstitute.org/carec-think-tank-network/>. Дата обращения: 25.11.2025.
- Чен, Пейшао, и Ю Ксу (2024). Роль аналитических центров во внешнеполитической работе тайваньских властей. Chinese Journal of International Review, 6(01): 2450003.
- Евразийский научно-исследовательский институт (ЕРИ) (n.d.). Главная страница. Доступно по адресу: <https://www.eurasian-research.org/>. Дата обращения: 27.11.2025.
- Ifri (n.d.). Russia/Eurasia Center. Доступно по адресу: <https://www.ifri.org/ru/centre-russieeurasie>. Дата обращения: 26.11.2025.
- Казахстанский институт стратегических исследований (КИСИ) (2025а). В фокусе Центральная Азия: экспертные дебаты продолжают на Astana Think Tank Forum. Доступно по адресу: <https://kisi.kz/en/central-asia-in-focus-expert-debates-continue-at-the-astana-think-tank-forum/>. Дата обращения: 26.11.2025.
- Казахстанский институт стратегических исследований (КИСИ) (2025б). Форум аналитических центров Центральная Азия – Китай прошел в Астане. Доступно по адресу: <https://kisi.kz/ru/forum-analiticheskikh-centrov-chentralnoj-azii-i-kitaya-proshel-v-astane/>. Дата обращения: 26.11.2025.
- Куандыков, Тлеген (2025). Аналитические центры в Центральной Азии: внутренний взгляд на сектор. Доступно по адресу: <https://onthinktanks.org/articles/think-tanks-in-central-asia/>. Дата обращения: 26.11.2025.
- Paperlab (2025). Central Asian Think Tanks Forum. Доступно по адресу: <https://paperlab.kz/rus/cattf25>. Дата обращения: 27.11.2025.
- Рич, А., МакГанн, Дж., Уивер, К., Гарнетт, М., Тунерт, М., Спет, Р., Трауб-Мерц, Р., и Янг, Й. (2011). Научно-исследовательские институты в процессе формирования политики — имеют ли они значение. Friedrich Ebert Stiftung.
- Шаймарданов, Жандос (2025). Казахстан как держава доверия среднего уровня. Доступно по адресу: <https://emerging-europe.com/opinion/kazakhstan-as-a-middle-power-of-trust/>. Дата обращения: 27.11.2025.
- Старр, С. Фредерик, и Свенте Э. Корнелл. (2023). Столкнувшись с «вызовом агентности»: дипломатия стран Центральной Азии в эпоху турбулентности. Silk Road Paper, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program (июль 2023).
- The Institute for Iran-Eurasia Studies (IRAS) (n.d.). Главная страница. Доступно по адресу: <https://www.iras.ir/en/>. Дата обращения: 26.11.2025.
- Uza.uz (2025). Форум аналитических центров Центральная Азия – Россия: новый импульс стратегическому партнерству. Доступно по адресу: https://uza.uz/en/posts/think-tank-forum-central-asia-russia-new-impetus-for-strategic-partnership_767708. Дата обращения: 27.11.2025.

TÜRK DEVLETLERİNDE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM: GENEL DURUM VE BEKLENTİLER



SHAKHIDA TASHBAYEVA

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТІТУТЫ,
ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІНДЕГІ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ: ЖАЛПЫ ЖАҒДАЙ МЕН ЖАСАЛАР ЖҰМЫСТАР

Okul öncesi eğitim, çocuğun doğumdan ilköğretime kadar olan dönemde bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimini destekleyen bütüncül bir süreçtir. Avrupa Birliği ve UNICEF, bu dönemi bireyin yaşam boyu öğrenme kapasitesi ve toplumsal uyumu açısından kritik bir evre olarak değerlendirmekte; erken çocukluk eğitimi ve bakımını (EÇEB/ECEC) yalnızca okula hazırlık değil, aynı zamanda toplumsal eşitliği güçlendiren ve insan sermayesini sürdürülebilir biçimde geliştiren stratejik bir politika alanı olarak tanımlamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2023; UNICEF, 2024).

Gelişmiş ülkelerde okul öncesi eğitimin odağı, çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini bütüncül biçimde desteklemektir. Finlandiya, İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde öne çıkan oyun temelli yaklaşımlar, akademik baskıdan ziyade merak, özgüven ve keşfetme isteğini güçlendirerek öğrenmenin doğal bir süreç olarak içselleştirilmesine katkı sunmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2019). Araştırmalar, nitelikli erken çocukluk eğitiminin uzun vadede akademik başarı, sosyal uyum ve eğitimde kalma üzerinde anlamlı etkiler ürettiğini; özellikle dezavantajlı gruplarda fırsat eşitsizliklerini azaltmada etkili olduğunu göstermektedir (OECD, 2025). Avrupa Birliği'nin 2030'a kadar 3 yaş



**AZERBAJCAN'DA
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM
POLİTİKALARI, SON
YILLARDA ERİŞİMİN
ARTIRILMASI, HİZMET
ÇEŞİTLİLİĞİNİN
GENİŞLETİLMESİ
VE ÖZELLİKLE
DEZAVANTAJLI
GRUPLARIN
KAPSANMASI
HEDEFLERİ ETRAFINDA
ŞEKİLLENMEKTEDİR**

**ӘЗЕРБАЙЖАНДА
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ
БІЛІМ БЕРУ САЯСАТЫ
СОҢҒЫ ЖЫЛДАРЫ
ҚОЛЖЕТІМДІЛІКТІ
АРТТЫРУ,
КӨРСЕТІЛЕТІН
ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ ТҮР-
ТҮРІН КЕҢЕЙТУ ЖӘНЕ
ӘСІРЕСЕ ӘЛЕУМЕТТІК
ТҮРҒЫДАН ОСАЛ
ТОПТАРДЫ ҚАМТУ
МАҚСАТТАРЫ
ТӨҢІРЕГІНДЕ
ҚАЛЫПТАСЫП
КЕЛЕДІ**



Мектепке дейінгі білім беру баланың дүниеге келген сәтінен бастап бастауыш мектепке дейінгі баланың танымдық, әлеуметтік, эмоциялық және дене дамуының қалыптасуын қарастыратын кешенді, тұтас кезең. Еуропа Одағы мен ЮНИСЕФ бұл кезеңді жеке тұлғаның өмір бойы білім алу әлеуеті мен қоғамға әлеуметтік бейімделуі тұрғысынан аса маңызды, шешуші кезең ретінде бағалайды, ал ерте балалық шақтағы білім беру және күтімді (ЕÇЕВ/ЕСЕС) тек мектепке даярлықпен шектелмейтін, сонымен қатар әлеуметтік теңдікті нығайтатын және адами капиталды орнықты түрде дамытатын стратегиялық саясат саласы ретінде айқындайды (Еуропалық комиссия, 2023; ЮНИСЕФ, 2024).

Дамыған елдерде мектепке дейінгі білім берудің негізгі өзегі балалардың танымдық, эмоциялық және әлеуметтік дамуын тұтастай қолдау. Финляндия, Швеция және Дания сияқты елдерде кеңінен қолданылатын ойынға негізделген тәсілдер академиялық қысымды күшейтуден гөрі қызығушылықты, өзіне деген сенімді және зерттеуге құштарлықты дамытып, оқуды табиғи үдеріс ретінде қабылдап, ішкілендіруге ықпал етеді (Еуропалық комиссия, 2019). Зерттеулер

іле zorunlu eğitim arasındaki çocuklarda en az %96 erişim hedefi de bu stratejik yaklaşımın kurumsal yansımalarıdır. Bu hedef doğrultusunda kalite, kapsayıcılık ve sürdürülebilir finansman önceliklendirilmekte, okul öncesi eğitim toplumsal bir yatırım olarak ele alınmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2023).

Bu çerçevede Orta Asya Türk Devletleri açısından bakıldığında, erken çocukluk eğitiminin tarihsel gelişimi büyük ölçüde Sovyetler Birliği'nden devralınan kurumsal miras üzerine inşa edilmiştir. Bu miras, merkezi planlamaya dayalı, ideolojik yönü güçlü ve özellikle kadınların iş gücüne katılımını desteklemeyi amaçlayan bir pedagojik anlayışı yansıtmaktaydı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ise her bir ülke, kendi tarihsel, kültürel ve sosyoekonomik koşulları doğrultusunda erken çocukluk eğitimini yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Bu dönüşüm, ülkeler arasında farklı hız ve yönelimlerde ilerlese de, erken çocukluk eğitiminin insan sermayesinin geliştirilmesinde stratejik bir rol üstlendiği yönünde ortak bir anlayışın oluşmasına katkı sağladı.

Günümüzde Orta Asya Türk devletlerinde erken çocukluk eğitimi, yalnızca pedagojik bir alan olarak değil; sosyal bütünleşme, toplumsal dayanıklılık ve sürdürülebilir kalkınmanın temel



KAZAKİSTAN'DA İSE ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ, ÇOK SEKTÖRLÜ VE BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIMLA ELE ALINMAKTA, TÜM ÇOCUKLARIN NİTELİKLİ ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNE ERİŞİMİ TEMEL BİR POLİTİKA ÖNCELİĞİ OLARAK BENİMSENMEKTEDİR

ҚАЗАҚСТАНДА ЕРТЕ БАЛАЛЫҚ ШАҚТАҒЫ БІЛІМ БЕРУ КӨПСАЛАЛЫ ӘРІ КЕШЕНДІ КӨЗҚАРАС НЕГІЗІНДЕ ҚАРАСТЫРЫЛЫП, БАРЛЫҚ БАЛАЛАРДЫҢ САПАЛЫ ЕРТЕ БАЛАЛЫҚ ШАҚТАҒЫ БІЛІМ БЕРУГЕ ҚОЛЖЕТІМДІЛІГІ САЯСАТТЫҢ НЕГІЗГІ БАСЫМДЫҒЫ РЕТІНДЕ АЙҚЫНДАЛҒАН



сапалы ерте балалық шақтағы білім беру ұзақ мерзімде академиялық жетістікке, әлеуметтік бейімделуге және білім алуды жалғастыруға айтарлықтай әсер ететінін, әсіресе қолайсыз жағдайдағы топтарда мүмкіндіктер теңсіздігін азайтуда тиімді екенін көрсетеді (ЭЫДҰ, 2025). Еуропа Одағының 2030 жылға дейін 3 жас пен міндетті білім беру басталғанға дейінгі жастағы балалардың кемінде 96%-ын қамту мақсаты да осы стратегиялық ұстанымның институционалдық көрінісі деуге болады. Аталған мақсатқа сай сапа, инклюзивтілік және тұрақты қаржыландыру басымдыққа алынып, мектепке дейінгі білім беру қоғамдық инвестиция ретінде қарастырылады (Еуропа-лық комиссия, 2023).

Осы тұрғыда Орта Азиядағы түркі мемлекеттері контекстінде қарастырсақ, ерте балалық шақтағы білім берудің тарихи дамуы көбіне Кеңес Одағынан мұраға қалған институционалдық негізге сүйеніп қалыптасты. Бұл мұра орталықтандырылған жоспарлауға құрылған, идеологиялық қыры басым және ең алдымен әйелдердің еңбек нарығына қатысуын қолдауға бағытталған педагогикалық көзқарасты бейнелейтін еді. Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін әрбір мемлекет өзіне тән тарихи, мәдени және әлеуметтік-экономикалық жағдайларға сәйкес ерте балалық шақтағы білім беруді қайта құрылымдау үдерісіне кірісті. Бұл трансформация елдер арасында әртүрлі қарқынмен және әрқилы бағытта жүзеге асқанымен, ерте балалық шақтағы білім берудің адами капиталды дамытуда стратегиялық рөл атқаратыны жөнінде ортақ түсініктің қалыптасуына ықпал етті.

Бүгінгі таңда Орта Азиядағы түркі мемлекеттерінде ерте балалық шақтағы білім беру тек педагогикалық сала ретінде ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік ықпал-



unsurlarından biri olarak ele alınmaktadır. Bu yönüyle bölge ülkeleri, küresel eğilimlerle uyumlu biçimde erken çocukluk eğitimini yeniden yapılandırmakta; erişim, kalite ve kapsayıcılığı önceleyen politikalar geliştirmektedir. Böylece erken çocukluk eğitimi hem bireysel gelişimi destekleyen hem de uzun vadede toplumsal refahı güçlendiren stratejik bir kamu politikası alanı haline gelmektedir.

Bu bağlamda Azerbaycan'da okul öncesi eğitim politikaları, son yıllarda erişimin artırılması, hizmet çeşitliliğinin genişletilmesi ve özellikle dezavantajlı grupların kapsanması hedefleri etrafında şekillenmektedir. 2026 yılına kadar okul öncesi eğitime katılım oranının %50'ye çıkarılması hedeflenmiş; bu doğrultuda aile temelli modeller, mobil hizmetler ve kamu-özel ortaklıklarını içeren yeni uygulamalar hayata geçirilmiştir. Erken çocukluk eğitiminin finansmanına yönelik de kapsamlı bir yol haritası oluşturularak, 2024–2027 döneminde bütçede %25'lik artışla yaklaşık 77 milyon ABD doları ek kaynak ayrılmıştır (UNICEF, 2025). Belirtilen söz konusu düzenleme ve yatırımlarla 80 bin çocuğun daha eğitim

дасу, қоғамдық төзімділік және тұрақты дамудың негізгі құрамдас бөліктерінің бірі ретінде қарастырылып отыр. Осы тұрғыдан алғанда, өңір елдері жаһандық үрдістермен үйлесімді түрде ерте балалық шақтағы білім беруді қайта құрылымдап, қолжетімділік, сапа және инклюзивтілікті басымдыққа қоятын саясаттарды әзірлеуде. Нәтижесінде ерте балалық шақтағы білім беру бір жағынан баланың жеке дамуын қолдайтын, екінші жағынан ұзақ мерзімді перспективада қоғамның әл-ауқатын нығайтатын стратегиялық мемлекеттік саясат саласына айналууда.

Осы контексте Әзербайжанда мектепке дейінгі білім беру саясаты соңғы жылдары қолжетімділікті арттыру, көрсетілетін қызметтердің түр-түрін кеңейту және әсіресе әлеуметтік тұрғыдан осал топтарды қамту мақсаттары төңірегінде қалыптасып келеді. 2026 жылға дейін мектепке дейінгі білім берумен қамту деңгейін 50%-ға жеткізу көзделген, осы мақсатқа сай отбасылық негіздегі модельдер, мобильді қызметтер және мемлекеттік-жекешелік әріптестік



системине dahil edilmesi amaçlanmaktadır.

Kazakistan'da ise erken çocukluk eğitimi, çok sektörlü ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmakta, tüm çocukların nitelikli erken çocukluk eğitimine erişimi temel bir politika önceliği olarak benimsenmektedir (UNESCO, 2015). 2019 yılında okul öncesi eğitime katılım oranı %90'a ulaşmış olsa da, COVID-19 salgınıyla birlikte bu oran 2020'de %78'e gerilemiştir (UNESCO Institute for Statistics, 2020). Güncel veriler, 3-5 yaş grubundaki çocukların % 68.7'sinin erken öğrenme programlarına erişebildiğini ortaya koymaktadır. Bu oran, erken çocukluk eğitiminin yaygınlaştırılması yönünde önemli bir ilerlemeye işaret etmektedir. Bununla birlikte, özellikle engelli çocukların sisteme katılımının artırılmasına yönelik politikalar, kapsayıcılığın güçlendirilmesi açısından yeni fırsat alanları sunmaktadır (UNICEF, 2022). Bu tablo karşısında Kazakistan, 2023–2025 döneminde 171 bin yeni kontenjan açmış ve "Sätti Bastau"



KIRGIZİSTAN'DA ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ, BELİRLENEN POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE HEM ULUSAL REFORMLAR HEM DE ULUSLARARASI İŞ BİRLİKLERİ YOLUYLA GÜÇLENDİRİLMEKTEDİR

ҚЫРҒЫЗСТАНДА ЕРТЕ БАЛАЛЫҚ ШАҚТАҒЫ БІЛІМ БЕРУ АЙҚЫНДАЛҒАН САЯСАТТАР АЯСЫНДА ҰЛТТЫҚ РЕФОРМАЛАРМЕН ҚАТАР ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚ АРҚЫЛЫ ДА НЫҒАЙТЫЛЫП КЕЛЕДІ



тетіктерін қамтитын жаңа бастамалар іске енгізілді. Ерте балалық шақтағы білім беруді қаржыландыру бойынша да кешенді жол картасы әзірленіп, 2024–2027 жылдар кезеңінде бюджет 25%-ға ұлғайтылып, қосымша шамамен 77 млн АҚШ доллары көлемінде қаражат бөлінді (ЮНИСЕФ, 2025). Аталған реттеулер мен инвестициялар нәтижесінде тағы 80 мың баланы білім беру жүйесіне қосымша қамту көзделіп отыр.

Қазақстанда ерте балалық шақтағы білім беру көпсалалы әрі кешенді көзқарас негізінде қарастырылып, барлық балалардың сапалы ерте балалық шақтағы білім беруге қолжетімділігі саясаттың негізгі басымдығы ретінде айқындалған (ЮНИСЕФ, 2015). 2019 жылы мектепке дейінгі білім беруге қатысу деңгейі 90%-ға жеткенімен, COVID-19 пандемиясы кезінде бұл көрсеткіш 2020 жылы 78%-ға төмендеді (ЮНИСЕФ Статистика институты, 2020). Қазіргі деректер 3–5 жастағы балалардың 68,7%-ы ерте даму бағдарламаларына қол жеткізе алатынын көрсетеді. Бұл көрсеткіш ерте балалық шақтағы білім беруді кеңейту бағытында маңызды ілгерілеуді білдіреді. Сонымен бірге, әсіресе мүгедектігі бар балалардың жүйеге қатысуын арттыруға бағытталған саясаттар инклюзивтілікті күшейту тұрғысынан жаңа мүмкіндік алаңдарын ұсынады (ЮНИСЕФ, 2022). Осы жағдайға жауап ретінде Қазақстан 2023–2025 жылдар аралығында 171 мың жаңа орын ашып, «Сәтті бастау» бағдарламасы арқылы денсаулық сақтау, білім беру және әлеуметтік қорғау саясаттарын ықпалдастыратын тәсілді қабылдады (ЮНИСЕФ, 2025).

Қазақстанмен дерлік ұқсас тарихи тәжірибені бөлісетін Қырғызстанда ерте балалық шақтағы білім беру айқындалған саясаттар аясында ұлттық реформалармен қатар халықаралық ынтымақтастық арқылы



(Başarılı Başlangıç) programı aracılığıyla sağlık, eğitim ve sosyal koruma politikalarını bütүнleşтіren bir yaklaşım benimsemiştir (UNICEF, 2025).

Kazakistan'la hemen hemen benzer tarihsel tecrübeyi paylaşan Kırgızistan'da erken çocukluk eğitimi, belirlenen politikalar çerçevesinde hem ulusal reformlar hem de uluslararası iş birlikleri yoluyla güçlendirilmektedir. 2019 yılında 3–5 yaş grubundaki çocukların yalnızca %25.4'ü okul öncesi eğitime erişebilirken, bu oran 2023 itibarıyla %39'a yükselmiştir (UNICEF, 2025). Bununla birlikte kırsal bölgelerde erişim halen sınırlı kalmaktadır. Dünya Bankası'nın 2025 yılında sağladığı ek finansmanla birlikte tam gün okul öncesi eğitim, esnek bakım modelleri ve kadınların istihdama katılımını destekleyen uygulamalar yaygınlaştırılmaktadır (World Bank, 2025). Ayrıca "jailoo anaokulları" gibi yerel koşullara uyarlanmış yenilikçi modeller ve kütüphanelerin erken çocukluk merkezlerine dönüştürülmesi, kapsayıcı ve düşük maliyetli çözümler sunmaktadır (UNESCO, 2024).

Orta Asya Türk devletlerinde en fazla nüfusa sahip olan Özbekistan'da ise erken çocukluk eğitimi, 2017 sonrasında başlatılan reformlarla hem yapısal hem de pedagojik açıdan kapsamlı bir dönüşüm yaşamaktadır. Bütçeden ayrılan payın artırılmasının bir yansıması olarak okul öncesi eğitime katılım oranı %27'den %75'e yükselmiş; yaklaşık 2.44 milyon çocuk eğitim sistemine dahil edilmiştir (World Bank, 2025). Yarım gün anaokulları, ev temelli eğitim modelleri ve "Aqlvoy" mobil anaokulu gibi uygulamalar özellikle kırsal ve dezavantajlı grupların erişimini artırmıştır (Daryo, 2024). Bunların yanında 2019 yılında kabul edilen ve 2030 perspektifiyle hazırlanan ulusal strateji doğrultusunda öğretmen eğitimleri geliştirilmekte, oyun temelli öğrenme yaklaşımları yaygınlaştırılmaktadır (Xalq so'zi, 2020).



ÖZBEKİSTAN'DA İSE ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ, 2017 SONRASINDA BAŞLATILAN REFORMLARLA HEM YAPISAL HEM DE PEDAGOJİK AÇIDAN KAPSAMLI BİR DÖNÜŞÜM YAŞAMAKTADIR

ӨЗБЕКСТАНДА ЕРТЕ БАЛАЛЫҚ ШАҚТАҒЫ БІЛІМ БЕРУ 2017 ЖЫЛДАН KEЙІН БАСТАЛҒАН РЕФОРМАЛАР НӘТИЖЕСİNДЕ ӘРІ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ, ӘРІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТҰРҒЫДАН КЕШЕНДІ ТРАНСФОРМАЦИЯДАН ӨТУДЕ



да нығайтылып келеді. 2019 жылы 3–5 жас тобындағы балалардың небәрі 25,4%-ы ғана мектепке дейінгі білім беруге қол жеткізе алса, 2023 жылға қарай бұл көрсеткіш 39%-ға дейін өскен (ЮНИСЕФ, 2025). Дегенмен ауылдық өңірлерде қолжетімділік әлі де шектеулі болып отыр. Дүниежүзілік банктің 2025 жылы ұсынған қосымша қаржыландыруымен толық күндік мектепке дейінгі білім беру, икемді күтім (қарау) модельдері және әйелдердің жұмыспен қамтылуға қатысуын қолдайтын тетіктер кеңінен енгізілуде (Дүниежүзілік банк, 2025). Сонымен бірге жергілікті жағдайларға бейімделген инновациялық үлгілер мысалы, "jailoo" балабақшалары (жазғы жайылым/жайлауда ұйымдастырылатын балабақша түрі) және кітапханаларды ерте балалық шақ орталықтарына айналдыру тәжірибесі инклюзивті әрі төмен шығынды шешімдер ұсынуда (ЮНЕСКО, 2024).

Орта Азиядағы түркі мемлекеттері ішінде халқы ең көп Өзбекстанда ерте балалық шақтағы білім беру 2017 жылдан кейін басталған реформалар нәтижесінде әрі құрылымдық, әрі педагогикалық тұрғыдан кешенді трансформациядан өтуде. Бюджеттен бөлінетін қаражат үлесінің ұлғаюы аясында мектепке дейінгі білім беруге қатысу деңгейі 27%-дан 75%-ға дейін өсіп, шамамен 2,44 млн бала білім беру жүйесіне қамтылды (Әлемдік банк, 2025). Жарты күндік балабақшалар, үй жағдайындағы білім беру модельдері және "Aqlvoy" мобилді балабақшасы сияқты тетіктер, әсіресе ауылдық өңірлерде және әлеуметтік тұрғыдан осал топтар арасында қолжетімділікті арттыруға ықпал етті (Наманган әкімдігі, 2024). Сонымен қатар 2019 жылы қабылданып, 2030 жылға дейінгі перспективаға негізделіп әзірленген ұлттық стратегия аясында педагогтерді даярлау және біліктілігін

Türkiye’de erken çocukluk eğitimi, son yıllarda kapsayıcılık, erişim ve kalite boyutlarında önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. 0–36 ay grubu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 36–68 ay grubu ise Millî Eğitim Bakanlığı sorumluluğunda yürütülmektedir. 2022–2023 itibarıyla 3–5 yaş grubunda okullaşma oranı %51.4’e, 5 yaşta ise %85’e ulaşmıştır (UNICEF, 2024; Eurydice, 2025). Son dönemde politika odağı, niceliksel genişlemeden ziyade nitelik temelli dönüşüme yönelmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile okul öncesi eğitim; çocuk merkezli, beceri temelli ve bütüncül bir yaklaşımla yeniden yapılandırılmaktadır. Ev temelli çocuk bakım hizmetleri (Komşu Anne Modeli), gezici öğretmen sınıfları ve aile destek programları, özellikle dezavantajlı bölgelerde erişimi artırmayı hedeflemektedir (MEB, 2024). Bu çerçevede Türkiye, erken çocukluk eğitimini yalnızca okula hazırlık süreci olarak değil; insan sermayesini güçlendiren, toplumsal eşitsizlikleri azaltan ve aileyi merkeze alan stratejik bir kamu politikası alanı olarak güçlendirmektedir (ASHB, 2025).

Türkmenistan ise erken çocukluk gelişimini ulusal kalkınma politikalarının temel bileşenlerinden biri olarak ele almaktadır. 2025 yılında UNICEF iş birliğiyle başlatılan çalışmalar kapsamında, 2026–2030 dönemini kapsayan Ulusal Erken Çocukluk Gelişimi Stratejisi’nin hazırlık süreci yürütülmektedir. Eğitim, sağlık ve sosyal koruma kurumları arasında sağlanan eşgüdüm, erken müdahale, kapsayıcılık ve eşit erişim ilkeleri doğrultusunda şekillenmektedir. UNICEF’e göre erken çocukluk yatırımları hem bireysel gelişim hem de toplumsal dayanıklılık açısından yüksek kazanımlar sunmaktadır. Önümüzdeki dönemde Türkmenistan’ın gerek ulusal programlar gerekse uluslararası kuruluşlarla iş birliği ile daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir sistemi oturtması beklenmektedir (UNICEF, 2025).



TÜRKİYE’DE ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ, SON YILLARDA KAPSAYICILIK, ERİŞİM VE KALİTE BOYUTLARINDA ÖNEMLİ BİR DÖNÜŞÜM SÜRECİNE GİRMIŞTİR

TÜRKİYADA ERTE BALALYK ŞAKTAFY BİLİM BERU SOŖFY JYLDARY INKLYUZIVITLIK, QOLJETIMDILIK JƏNE SAPA ƏLŞEMDERİ BOYINŞA ELEULI JAŖFY-RU KEZEŖİNE ƏTTİ



арттыру жүйесі жетілдіріліп, ойынға негізделген оқыту тәсілдері кеңінен енгізілуде (Халық сөзі, 2020).

Türkiyada erte balalyk şaktafy bilim беру соңғы жылдары инклюзивтілік, қолжетімділік және сапа өлшемдері бойынша елеулі жаңғыру кезеңіне өтті. 0–36 ай жас тобындағы қызметтерді Отбасы және әлеуметтік қызметтер министрлігі, ал 36–68 ай жас тобын Түркия Ұлттық білім министрлігі (Ұлттық білім министрлігі) өз құзыреті аясында жүзеге асырады. 2022–2023 оқу жылының деректеріне сәйкес, 3–5 жас тобында қамтылу деңгейі 51,4%-ға, ал 5 жаста 85%-ға жеткен (ЮНИСЕФ, 2024; Eurydice, 2025). Соңғы кезеңде саясаттың басым бағыты сандық кеңеюден гөрі сапаға негізделген трансформацияға ауысты. «Түркия жүзжылы Білім моделі» шеңберінде мектепке дейінгі білім беру балаларға бағдарланған, дағдыға негізделген және тұтас (холистік) тәсіл арқылы қайта құрылымдалуда. Үй жағдайындағы бала күтімі қызметтері (мысалы «Көрші Ана моделі»), көшпелі мұғалім сыныптары және отбасын қолдау бағдарламалары әсіресе әлеуметтік тұрғыдан осал аймақтарда қолжетімділікті арттыруды көздейді (Ұлттық білім министрлігі, 2024). Осы тұрғыдан алғанда, Түркия erte balalyk şaktafy bilim беруді тек мектепке даярлау үдерісі ретінде ғана емес, адами капиталды нығайтатын, әлеуметтік теңсіздіктерді азайтатын және отбасын орталыққа қоятын стратегиялық мемлекеттік саясат бағыты ретінде одан әрі күшейтіп келеді (Түркияның Отбасы және әлеуметтік қызметтер министрлігі, 2025).

Tүrikmenstan erte balalyk şaktafy дамуды ұлттық даму саясатының негізгі құрамдас бөліктерінің бірі ретінде қарастырады. 2025 жылы ЮНИСЕФ-пен әріптестікте басталған жұмыстар аясында 2026–2030 жылдар кезеңін қамти-

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üyesi ülkelerde erken çocukluk eğitimi, son yıllarda giderek ortak bir yönelim kazanmış ve ulusal kalkınma politikalarının temel bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Her ne kadar ülkeler arasında tarihsel miras, kurumsal kapasite ve uygulama düzeyleri açısından farklılıklar bulunsa da erken çocukluk eğitiminin insan sermayesini güçlendiren stratejik bir alan olduğu yönünde ortak bir anlayış oluşmuştur. Bu yönüyle erken çocukluk eğitimi, yalnızca pedagojik bir alan değil; sosyal bütünleşme, ekonomik sürdürülebilirlik ve toplumsal dayanıklılığı destekleyen çok boyutlu bir politika alanı olarak öne çıkmaktadır.

Azerbaycan ve Kazakistan'da erken çocukluk eğitimi, güçlü kamu politikaları aracılığıyla kurumsallaşmış; erişimin artırılması, kalite standartlarının güçlendirilmesi ve kapsayıcılığın sağlanması temel hedefler haline gelmiştir. Kazakistan'da çok sektörlü iş birliği modelleri erken çocukluk hizmetlerini çeşitlendirirken, Azerbaycan'da özellikle dezavantajlı gruplara erişim oranları artmıştır (UNICEF, 2025; UNICEF, 2025).

Kırgızistan ve Türkmenistan'da ise erken çocukluk eğitimi büyük ölçüde uluslararası kuruluşların, özellikle UNICEF ve Dünya Bankası'nın teknik ve mali desteğiyle gelişmektedir. Kırgızistan'da gezici anaokulları ve toplum temelli modeller erişimi artırırken, Türkmenistan'da erken çocukluk politikaları ulusal stratejiler çerçevesinde yapılandırılmaktadır. Bu ülkelerde erken çocukluk eğitimi, toplumsal eşitsizliklerin azaltılması ve insan sermayesinin güçlendirilmesi açısından giderek daha merkezi bir konum kazanmaktadır (UNESCO, 2024; UNICEF, 2025; World Bank, 2025).

Türkiye ise güçlü kurumsal kapasitesi ve bütüncül reform yaklaşımıyla TDT ülkeleri arasında öne çıkmaktadır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, erken çocukluk eğitimi yalnızca okula



TÜRKMENİSTAN İSE ERKEN ÇOCUKLUK GELİŞİMİNİ ULUSAL KALKINMA POLİTİKALARININ TEMEL BİLEŞENLERİNDEN BİRİ OLARAK ELE ALMAKTADIR

TÜRKİ MENEKETTERİ ÜYİMYNA (TMҰ) МҰШЕ ЕЛДЕРДЕ ЕРТЕ БАЛАЛЫҚ ШАҚТАҒЫ БІЛІМ БЕРУ СОҒҒЫ ЖЫЛДАРЫ БАРҒАН САЙЫН ОРТАҚ БАҒЫТ-БАҒДАРҒА ИЕ БОЛЫП, ҰЛТТЫҚ ДАМУ САЯСАТТАРЫНЫҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІНЕ АЙНАЛДЫ. ЕЛДЕР АРАСЫНДА ТАРИХИ МҰРА, ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ ӘЛЕУЕТ ЖӘНЕ ІСКЕ АСЫРУ ДЕҢГЕЙІ ТҰРҒЫСЫНАН АЙЫРМАШЫЛЫҚТАР БОЛҒАНЫМЕН, ЕРТЕ БАЛАЛЫҚ ШАҚТАҒЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ АДАМИ КАПИТАЛДЫ НЫҒАЙТАТЫН СТРАТЕГИЯЛЫҚ САЛА ЕКЕНДІГІ ЖӨНІНДЕ ОРТАҚ ТҮСІНІК ҚАЛЫПТАСТЫ. ОСЫ ТҰРҒЫДАН АЛҒАНДА, ЕРТЕ БАЛАЛЫҚ ШАҚТАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ТЕК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БАҒЫТ ҚАНА ЕМЕС, ӘЛЕУМЕТТІК ҮҚПАЛДАСУҒА, ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОРНЫҚТЫЛЫҚҚА ЖӘНЕ ҚОҒАМНЫҢ ТӨЗІМДІЛІГІН АРТТЫРУҒА ҚЫЗМЕТ ЕТЕТІН КӨПӨЛШЕМДІ САЯСАТ САЛАСЫ РЕТІНДЕ АЙҚЫН КӨРІНІС ТАБУДА.



тын Ұлттық ерте балалық шақтағы даму стратегиясын әзірлеудің дайындық үдерісі жүргізілуде. Білім беру, денсаулық сақтау және әлеуметтік қорғау салаларындағы мекемелер арасындағы үйлестіру ерте араласу, инклюзивтілік және тең қолжетімділік қағидаттарына сәйкес қалыптастырылуда. ЮНИСЕФ дерегінше, ерте балалық шаққа салынған инвестициялар баланың жеке дамуы үшін де, қоғамның төзімділігін (орнықтылығын) күшейту үшін де жоғары қайтарым береді. Алдағы кезеңде Түрікменстан ұлттық бағдарламалар арқылы да, халықаралық ұйымдармен ынтымақтастық шеңберінде де анағұрлым инклюзивті әрі тұрақты жүйені орнықтырады деп күтіледі (ЮНИСЕФ, 2025).

Әзербайжан мен Қазақстанда ерте балалық шақтағы білім беру күшті мемлекеттік саясаттар арқылы институционалдық тұрғыдан орнығып, қолжетімділікті арттыру, сапа стандарттарын күшейту және инклюзивтілікті қамтамасыз ету негізгі мақсаттарға айналды. Қазақстанда көпсалалы ынтымақта-

hazırlık süreci olarak değil; değer temelli, beceri odaklı ve bütüncül bir gelişim alanı olarak ele almaktadır. Ev temelli bakım hizmetleri, gezici öğretmen uygulamaları ve aile destek programları, erişim ve kaliteyi birlikte güçlendiren önemli araçlar haline gelmiştir. Bu yönüyle Türkiye, erken çocukluk eğitimi stratejik bir kamu politikası çerçevesinde uzun süredir uygulayan ülkelerden biri olarak değerlendirilebilir (MEB, 2024; ASHB, 2025).

Sonuç olarak, uygulamalardaki çeşitliliklere ve kapsayıcılık oranlarındaki farklılıklara rağmen TDT üyesi ülkelerde son on yılda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bununla birlikte erken çocukluk eğitiminin sürdürülebilir biçimde güçlendirilmesi için; kalite güvencesini esas alan ortak göstergelerin geliştirilmesi, dezavantajlı gruplara yönelik esnek hizmet modellerinin yaygınlaştırılması, öğretmen eğitimi alanında ortak modül ve iyi uygulama havuzlarının oluşturulması ve erken çocukluk müfredatında Türk dünyasının ortak kültürel mirasını yansıtan içeriklerin desteklenmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda atılacak adımlar, yalnızca eğitim sistemlerini

стық модельдері ерте балалық шақтағы қызметтерді әртараптандыруға ықпал етсе, Әзербайжанда, әсіресе әлеуметтік тұрғыдан осал топтардың мектепке дейінгі білім беру қызметтеріне қолжетімділігі артты (ЮНИСЕФ, 2025; ЮНИСЕФ, 2025).

Қырғызстан мен Түрікменстанда ерте балалық шақтағы білім беру көбіне халықаралық ұйымдардың, әсіресе ЮНИСЕФ пен Дүниежүзілік банктің техникалық және қаржылық қолдауы арқылы дамып келеді. Қырғызстанда көшпелі (жылжымалы) балабақшалар мен қауымдастыққа негізделген модельдер қолжетімділікті арттырса, Түрікменстанда ерте балалық шақ саясаты ұлттық стратегиялар шеңберінде жүйеленіп, құрылымдануда. Бұл елдерде ерте балалық шақтағы білім беру әлеуметтік теңсіздіктерді азайту және адами капиталды нығайту тұрғысынан барған сайын орталық маңызға ие болып отыр (ЮНЕСКО, 2024; ЮНИСЕФ, 2025; Әлемдік банк, 2025).

Түркия болса, мықты институционалдық әлеуеті және кешенді реформалық тәсілі арқылы ТМҰ елдері арасында ерекшеленеді. «Түркия жүзжылы Білім моделі» ерте балалық шақтағы білім беруді тек мектепке даярлау үдерісі ретінде ғана емес, құндылыққа негізделген, дағдыға бағдарланған және баланың дамуын тұтас қамтитын сала ретінде қарастырады. Үй жағдайындағы күтім қызметтері, көшпелі (жылжымалы) мұғалім тәжірибелері және отбасын қолдау бағдарламалары қолжетімділік пен сапаны қатар күшейтетін маңызды құралдарға айналды. Осы тұрғыдан алғанда, Түркия ерте балалық шақтағы білім беруді стратегиялық мемлекеттік саясат шеңберінде ұзақ уақыттан бері жүйелі түрде іске асырып келе жатқан елдердің бірі ретінде бағалануы мүмкін (Түркия Ұлттық білім министрлігі, 2024; ASHB, 2025).

Қорытындылай келе, қолданылатын тәжірибелердің әртүрлілігіне және инклюзивтілік деңгейлеріндегі айырмашылықтарға қарамастан, ТМҰ-ға мүше елдерде соңғы он жыл ішінде елеулі ілгерілеу байқалды. Дегенмен ерте балалық шақтағы білім беруді тұрақты түрде нығайту үшін: сапаны қамтамасыз етуге негізделген ортақ индикаторларды әзірлеу, әлеуметтік тұрғыдан



güçlendirmekle kalmayacak; aynı zamanda çocukların erken yaşlardan itibaren ortak aidiyet ve kültürel yakınlık geliştirmelerine katkı sağlayarak Türk dünyasında uzun vadeli toplumsal bütünleşmenin temellerini güçlendirecektir.

Кайнақча:

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) (2025). Ev temelli çocuk bakım hizmetleri ve Komşu Anne modeli. Alınan yer: <https://www.aile.gov.tr/haberler/kom-su-anne-projesi-pilot-egitimleri-devam-ediyor/>. Erişim tarihi: 30.12.2025.
- Avrupa Komisyonu (2019). Erken çocukluk eğitimi ve bakımı için kalite çerçevesi. Alınan yer: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/key-data-early-childhood-education-and-care-europe-2019-edition>. Erişim tarihi: 25.12.2025.
- Avrupa Komisyonu (2023). Avrupa'da erken çocukluk eğitimi ve bakımı. Alınan yer: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/structural-indicators-monitoring-education-and-training-systems-europe-2023-early>. Erişim tarihi: 25.12.2025.
- Daryo (2024). Okul öncesi eğitimin kapsayıcılığı (kapsamı) genişlemektedir. Alınan yer: <https://gov.uz/oz/namangan/news/view/13060>. Erişim tarihi: 29.12.2025.
- Dünya Bankası (2025). Avrupa ve Orta Asya'da erken çocukluk eğitimi ve kapsayıcı öğrenme yoluyla temel becerilerin geliştirilmesi. Alınan yer: <https://www.worldbank.org/en/results/2025/04/15/building-foundational-skills-through-early-childhood-education-and-inclusive-learning-in-europe-and-central-asia>. Erişim tarihi: 29.12.2025.
- Eurydice (2025). Erken çocukluk eğitimi ve bakımı. Alınan yer: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/turkiye/early-childhood-education-and-care>. Erişim tarihi: 30.12.2025.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Okul öncesi eğitim programı. Alınan yer: <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programokuloncesiOnayli.pdf>. Erişim tarihi: 30.12.2025.
- OECD (2025). Eğitim Politikası Görünümü 2025: Erken Çocukluk Eğitimi ve Bakımı. Alınan yer: https://www.oecd.org/en/publications/education-policy-outlook-2025_c3f402ba-en/full-report/early-childhood_f89fce7b.html. Erişim tarihi: 30.12.2025.
- UNESCO (2016). Eğitim 2030: Incheon Bildirisi ve Eylem Planı. Alınan yer: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>. Erişim tarihi: 29.12.2025.
- UNESCO (2024). Erken çocukluk eğitimini destekleme: Kırgızistan'da erişim ve yeniliğin teşviki. Alınan yer: <https://www.unesco.org/en/early-childhood-education/fostering-early-education-nurturing-access-and-innovation-kyrgyzstan>. Erişim tarihi: 29.12.2025.
- UNESCO Institute for Statistics. (2020). SKA 4 kapsamında veriler: Erken çocukluk eğitimine katılım. Alınan yer: <https://www.unesco.org/gem-report/en/eccce>. Erişim tarihi: 28.12.2025.

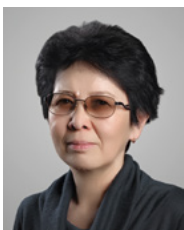
осал топтарға арналған икемді қызмет көрсету модельдерін кеңейту, педагогтерді даярлау бағытында ортақ модульдер мен үздік тәжірибелер қорын қалыптастыру, сондай-ақ ерте балалық шақ бағдарламаларында Түркі әлемінің ортақ мәдени мұрасын айқындайтын мазмұндарды қолдаудың маңызы зор. Осы бағытта қолға алынатын қадамдар тек білім беру жүйелерін күшейтіп қана қоймай, балалардың ерте жастан-ақ ортақ тиесілік сезімі мен мәдени жақындықты қалыптастыруына ықпал етіп, Түркі әлеміндегі ұзақ мерзімді қоғамдық ықпалдасудың берік негіздерін нығайта түседі.

Дереккөз:

- Дүниежүзілік банк (2025). Еуропа және Орталық Азияда ерте балалық шақтағы білім беру және инклюзивті оқыту арқылы негізгі дағдыларды дамыту. Сілтеме: <https://www.worldbank.org/en/results/2025/04/15/building-foundational-skills-through-early-childhood-education-and-inclusive-learning-in-europe-and-central-asia>. Қаралған күні: 29.12.2025.
- Еуропалық комиссия (2019). Ерте балалық шақтағы білім беру және күтім үшін сапа шеңбері. Сілтеме: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/key-data-early-childhood-education-and-care-europe-2019-edition>. Қаралған күні: 25.12.2025.
- Еуропалық комиссия (2023). Еуропада ерте балалық шақтағы білім беру және күтім. Сілтеме: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/structural-indicators-monitoring-education-and-training-systems-europe-2023-early>. Қаралған күні: 25.12.2025.
- Eurydice (2025). Ерте балалық шақтағы білім беру және күтім. Сілтеме: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/turkiye/early-childhood-education-and-care>. Қаралған күні: 30.12.2025.
- Наманган әкімдігі (2024). Мектепке дейінгі білім берудің инклюзивтілігі (қамту ауқымы) кеңейіп келеді. Сілтеме: <https://gov.uz/oz/namangan/news/view/13060>. Қаралған күні: 29.12.2025.
- Отбасы және әлеуметтік қызметтер министрлігі (2025). Үй жағдайындағы бала күтімі қызметтері және «Көрші ана» моделі. Сілтеме: <https://www.aile.gov.tr/haberler/komsu-anne-projesi-pilot-egitimleri-devam-ediyor/>. Қаралған күні: 30.12.2025.
- Ұлттық білім министрлігі (МЕМ) (2024). «Түркия жүзжылы Білім моделі»: мектепке дейінгі білім беру бағдарламасы. Сілтеме: <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programokuloncesiOnayli.pdf>. Қаралған күні: 30.12.2025.
- Халық сөзі (2020). Өзбекстан Республикасындағы мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі реформаларға талдау. Сілтеме: <https://xs.uz/uz/post/ozbekiston-respublikasi-maktabgacha-talim-tizimini>

- UNICEF (2022). Kazakistan'da erken çocukluk eğitimi ve bakımına genel bir bakış. Alınan yer: <https://www.unicef.org/kazakhstan/en/reports/snapshot-early-childhood-education-and-care-kazakhstan>. Erişim tarihi: 27.12.2025.
- UNICEF (2024). Avrupa ve Orta Asya'da erken çocukluk eğitimi ve bakımı. Alınan yer: <https://www.unicef.org/eca/programme/early-childhood-education-and-care>. Erişim tarihi: 30.12.2025.
- UNICEF (2025). UNICEF Azerbaycan 2024 Yıllık Raporu. Alınan yer: <https://www.unicef.org/azerbaijan>. Erişim tarihi: 27.12.2025.
- UNICEF (2025). Kazakistan'da erken çocukluk gelişimi ve okul öncesi eğitim üzerine ulusal konferans. Alınan yer: <https://www.unicef.org/kazakhstan/en/ensuring-best-start-every-child-kazakhstan-0>. Erişim tarihi: 27.12.2025.
- UNICEF (2025). Kırgızistan'da erken çocukluk eğitimi girişimleri. Alınan yer: <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/ecd>. Erişim tarihi: 27.12.2025.
- UNICEF (2025). Türkmenistan ve UNICEF, erken çocukluk gelişimine yönelik yeni bir ulusal strateji doğrultusunda önemli bir adım attı. Alınan yer: <https://www.unicef.org/turkmenistan/press-releases/turkmenistan-and-unicef-take-key-step-toward-new-national-strategy-early-childhood>. Erişim tarihi: 27.12.2025.
- Xalq so'zi (2020). Özbekistan Cumhuriyeti'nde okul öncesi eğitim sistemindeki reformların analizi. Alınan yer: <https://xs.uz/uz/post/ozbekiston-respublikasi-maktabgacha-talim-tizimini-2030-jilgacha-rivozhlantirish-kontseptsiyasi-amalda>. Erişim tarihi: 28.12.2025.
- 2030-jilgacha-rivozhlantirish-kontseptsiyasi-amalda. Қаралған күні: 28.12.2025.
- ЭЫДҰ (2025). Білім беру саясатына шолу 2025: Ерте балалық шақтағы білім беру және күтім. Сілтеме: https://www.oecd.org/en/publications/education-policy-outlook-2025_c3f402ba-en/full-report/early-childhood_f89fce7b.html. Қаралған күні: 30.12.2025.
- ЮНЕСКО (2016). Білім 2030: Инчхон декларациясы және іс-қимыл жоспары. Сілтеме: <https://unesdoc.unicef.org/ark:/48223/pf0000245656>. Қаралған күні: 29.12.2025.
- ЮНЕСКО (2024). Ерте балалық шақтағы білім беруді қолдау: Қырғызстанда қолжетімділік пен инновацияны ынталандыру. Сілтеме: <https://www.unicef.org/en/early-childhood-education/fostering-early-education-nurturing-access-and-innovation-kyrgyzstan>. Қаралған күні: 29.12.2025.
- ЮНЕСКО-ның Статистика институты (2020). ТДМ 4 шеңберіндегі деректер: Ерте балалық шақтағы білім беруге қатысу. Сілтеме: <https://www.unicef.org/gem-report/en/ессе>. Қаралған күні: 28.12.2025.
- ЮНИСЕФ (2022). Қазақстандағы ерте балалық шақтағы білім беру және күтімге жалпы шолу. Сілтеме: <https://www.unicef.org/kazakhstan/en/reports/snapshot-early-childhood-education-and-care-kazakhstan>. Қаралған күні: 27.12.2025.
- ЮНИСЕФ (2024). Еуропа және Орталық Азиядағы ерте балалық шақтағы білім беру және күтім. Сілтеме: <https://www.unicef.org/eca/programme/early-childhood-education-and-care>. Қаралған күні: 30.12.2025.
- ЮНИСЕФ (2025). Қазақстанда ерте балалық шақтағы даму және мектепке дейінгі білім беру жөніндегі ұлттық конференция. Сілтеме: <https://www.unicef.org/kazakhstan/en/ensuring-best-start-every-child-kazakhstan-0>. Қаралған күні: 27.12.2025.
- ЮНИСЕФ (2025). Қырғызстандағы ерте балалық шақтағы білім беру бастамалары. Сілтеме: <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/ecd>. Қаралған күні: 27.12.2025.
- ЮНИСЕФ (2025). Түрікменстан және ЮНИСЕФ ерте балалық шақтағы дамуға арналған жаңа ұлттық стратегия бағытында маңызды қадам жасады. Сілтеме: <https://www.unicef.org/turkmenistan/press-releases/turkmenistan-and-unicef-take-key-step-toward-new-national-strategy-early-childhood>. Қаралған күні: 27.12.2025.
- ЮНИСЕФ (2025). ЮНИСЕФ Әзербайжанның 2024 жылғы жылдық есебі. Сілтеме: <https://www.unicef.org/azerbaijan>. Қаралған күні: 27.12.2025.

FROM NATIONAL TO GLOBAL: THE INTERNATIONALIZATION OF SCIENCE IN KAZAKHSTAN



PROF. DR. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ОТ НАЦИОНАЛЬНОГО К ГЛОБАЛЬНОМУ: ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НАУКИ В КАЗАХСТАНЕ

The modern world has entered a phase of intense global technological competition, where leadership in knowledge and resource-intensive fields such as artificial intelligence (AI), semiconductor design and manufacturing, and renewable energy development determines not only economic growth but also the political influence of nations. The main challenge of this period is the rapidly growing gap between technological superpowers, like the United States and China, and other participants in the global market. For developing countries, including Kazakhstan, this poses the risk of falling into a «technological periphery,» where they lose the ability to independently develop key sectors, becoming dependent on imported expertise and foreign licenses. The danger of losing access to knowledge is increasingly real, driven by the fragmentation of the global scientific landscape: measures such as export controls on technologies, restrictions on access to international digital repositories, and the patent dominance of multinational corporations. In this context, concepts like “digital colonialism” have emerged and are actively used to describe technological inequality among nations (Dahiya, 2023).



THE MAIN CHALLENGE OF THIS PERIOD IS THE RAPIDLY GROWING GAP BETWEEN TECHNOLOGICAL SUPERPOWERS, LIKE THE UNITED STATES AND CHINA, AND OTHER PARTICIPANTS IN THE GLOBAL MARKET

ОСНОВНОЙ ВЫЗОВ СОВРЕМЕННОСТИ ЗАКЛЮЧАЕТСЯ В ТОМ, ЧТО РАЗРЫВ МЕЖДУ СТРАНАМИ-ТЕХНОГИГАНТАМИ, ТАКИМИ КАК США И КНР, И ВСЕМИ ОСТАЛЬНЫМИ УЧАСТНИКАМИ МИРОВОГО РЫНКА РАСТЕТ ЭКСПОНЕНЦИАЛЬНО



Современный мир вступил в фазу предельно острой глобальной технологической гонки, где лидерство в таких науко- и ресурсоемких областях как искусственный интеллект [ИИ], разработка и производство компьютерных чипов, развитие альтернативных источников энергии, определяет не только экономический рост, но и политическую субъектность государств. Основной вызов современности заключается в том, что разрыв между странами-техногигантами, такими как США и КНР, и всеми остальными участниками мирового рынка растет экспоненциально. Для стран с развивающейся экономикой, таких как Казахстан, риск заключается в попадании в состояние «технологической периферии», при котором государство лишается возможности самостоятельно развивать критические отрасли, попадая в полную зависимость от импорта закрытых «ноу-хау» и зарубежных лицензий. Риск потери доступа к знаниям сегодня реализуется через фрагментацию мирового научного пространства: введение экспортного контроля на технологии, ограничение доступа к глобальным цифровым репозиториям и патентное доминирование транснациональных корпораций. В

Such fragmentation inevitably leads to the formation of unilateral technological dependence, which constrains a country's strategic autonomy in public management. When critical systems from software in the energy sector to biotechnological protocols in medicine are controlled by external rights holders, the state becomes structurally vulnerable. Shifts in political conditions or tightening licensing regimes can result in the paralysis of key infrastructure sectors. Moreover, intellectual dependence suppresses the development of domestic scientific schools, as local researchers are compelled to operate strictly within externally imposed standards and tools, without the ability to influence their foundational architecture.

One of the most effective instruments for mitigating technological dependence and protecting against external shocks is the internationalization of science. This process should not be understood merely as formal visibility in global rankings, but as the systemic integration of national researchers into the global knowledge production cycle through

этих рамках уже сформировалась и активно используется для описания технологического неравенства в отношениях стран такой термин как «цифровой колониализм» (Дахия, 2023).

Указанная фрагментация неизбежно ведет к формированию односторонней технологической зависимости, которая ограничивает свободу маневра в государственном планировании. Когда критические системы — от программного обеспечения в энергетике до биотехнологических протоколов в медицине — контролируются внешними правообладателями, страна оказывается в уязвимом положении. В случае изменения политической конъюнктуры или ужесточения условий лицензирования такая зависимость может привести к параличу ключевых секторов инфраструктуры. Более того, интеллектуальная зависимость подавляет развитие собственной научной школы, так как локальные исследователи вынуждены работать исключительно в рамках заданных извне стандартов и ин-



joint projects, mobility schemes, and shared infrastructure. In practice, this occurs via participation in international research consortia, the establishment of joint laboratories with foreign technology leaders, and academic mobility programs aimed at acquiring unique competencies. The contribution of internationalization to technological sovereignty is grounded in the accumulation of autonomous intellectual capacity within the country.

At the initial stage, such integration enables national specialists to study the fundamental architecture and operational principles of critical technologies from within. When scientists participate in algorithm development or complex system design as members of international teams, they move beyond the role of end-users of proprietary solutions and become carriers of unique know-how. Thus, even if external ties are formally severed, the accumulated intellectual capital remains within the country, forming a basis for reverse engineering or the development of domestic alternatives. Furthermore, internationalization allows for the diversification of knowledge sources. In a fragmented global environment, an open science strategy enables cooperation with multiple centers of power, thereby avoiding monopolistic dependence on a single knowledge provider.

Through international collaboration, domestic scientific schools can be scaled up to a competitive level. Training aligned with global standards enables national researchers to achieve cognitive parity with global leaders. Once a critical mass of scientists could master advanced methodologies, the country would gain the capacity to independently formulate research agendas and develop priority areas without external moderation. Thus, internationalization functions as an accelerated mechanism for



ONE OF THE MOST EFFECTIVE INSTRUMENTS FOR MITIGATING TECHNOLOGICAL DEPENDENCE AND PROTECTING AGAINST EXTERNAL SHOCKS IS THE INTERNATIONALIZATION OF SCIENCE

ДЛЯ МИНИМИЗАЦИИ РИСКОВ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ЗАВИСИМОСТИ И ЗАЩИТЫ ОТ ВНЕШНИХ ШОКОВ ОДНИМ ИЗ ЭФФЕКТИВНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ВЫСТУПАЕТ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НАУКИ



струментов, не имея возможности влиять на их фундаментальную архитектуру.

Для минимизации рисков технологической зависимости и защиты от внешних шоков одним из эффективных инструментов выступает интернационализация науки. Под этим процессом понимается не просто формальное присутствие в мировых рейтингах, а системная интеграция национальных исследователей в глобальный цикл производства знаний через совместные проекты, обмен кадрами и использование распределенной инфраструктуры. На практике это происходит через участие в международных научных консорциумах и проектах, создание совместных лабораторий с зарубежными технологическими гигантами и реализацию программ академической мобильности, направленных на освоение уникальных компетенций. Логика влияния интернационализации на достижение технологического суверенитета строится на накоплении автономного интеллектуального ресурса внутри страны.

На первом этапе такая интеграция позволяет национальным специалистам изучить фундаментальную архитектуру и принципы работы критических технологий изнутри. Когда ученые участвуют в разработке алгоритмов или проектировании сложных систем в составе международных групп, они перестают быть просто пользователями закрытых решений и становятся носителями уникального ноу-хау. Таким образом, даже если внешние связи будут формально разорваны, накопленный интеллектуальный капитал остается внутри страны, становясь базой для обратного инжиниринга или создания собственных аналогов. Кроме того, интернационализация позволяет диверсифицировать источники

cultivating domestic competencies that, in the event of isolation, can serve as the foundation for technological resilience and national sovereignty. This process also requires the alignment of ethical standards, which is particularly relevant for the development of artificial intelligence.

The formation of a robust scientific and educational foundation necessitates the development of domestic institutional capacity; however, the current status quo reflects both tangible achievements and persistent systemic constraints. Over recent decades, the primary instrument for human capital development has been the international scholarship program Bolashak, which has facilitated the emergence of a cohort of specialists integrated into the global academic and professional environment. At the same time, empirical studies indicate that upon graduates' return, a gap persists between competencies acquired abroad and opportunities for their effective application within the national scientific and economic system. This gap is associated with institutional barriers, limited demand for research personnel, and weak linkages between academia and the labor market (Bokayev et al., 2021).

Similar structural constraints are evident in the training of scientific personnel. Despite the formal adoption of PhD programs in line with international standards, their development is hindered by insufficient research infrastructure, limited quality of academic supervision, and difficulties related to doctoral students' publication activity, all of which negatively affect the reproduction of scientific personnel (Satpayeva et al., 2025). As a result, despite the overall growth in higher education graduates, the proportion of doctorate holders remains low, creating a long-term risk of personnel shortage in the scientific sector and reducing the potential for the



**THROUGH
INTERNATIONAL
COLLABORATION,
DOMESTIC SCIENTIFIC
SCHOOLS CAN BE
SCALED UP TO A
COMPETITIVE LEVEL**

**ЧЕРЕЗ
МЕЖДУНАРОДНОЕ
СОТРУДНИЧЕСТВО
ПРОИСХОДИТ
МАСШТАБИРОВАНИЕ
ВНУТРЕННИХ ШКОЛ
ДО КОНКУРЕНТНОГО
УРОВНЯ**



компетенций. В условиях фрагментации мира стратегия открытой науки дает возможность сотрудничать с разными центрами силы, исключая монопольную зависимость от одного поставщика знаний.

Через международное сотрудничество происходит масштабирование внутренних школ до конкурентного уровня. Обучение по глобальным стандартам позволяет национальным кадрам достичь когнитивного паритета с мировыми лидерами. Когда критическая масса ученых овладевает передовыми методологиями, страна получает способность самостоятельно ставить исследовательские задачи и развивать приоритетные направления без внешней модерации. Следовательно, интернационализация является методом ускоренного возвращения внутренних компетенций, которые в случае изоляции станут фундаментом технологической выживаемости и суверенитета страны. Этот процесс требует синхронизации не только академических, но и этических стандартов, что особенно актуально для развития ИИ.

Формирование прочного научно-образовательного фундамента требует развития внутреннего институционального потенциала, однако текущий статус-кво отражает как достигнутые результаты, так и устойчивые системные ограничения. Ключевым инструментом развития человеческого капитала на протяжении последних десятилетий выступала международная стипендиальная программа «Болашак», позволившая сформировать слой специалистов, интегрированных в мировую академическую и профессиональную среду. Вместе с тем исследования показывают, что на этапе возвращения выпускников в страну сохраняется разрыв между приобретёнными за рубежом компетенциями и возмож-

reintegration of intellectual capital into the national economy.

Beyond human capital, internationalization requires a developed national research infrastructure, the condition of which remains uneven. Although, according to the 2022–2026 Science Development Concept, investments in equipment modernization are increasing, the overall level of wear and obsolescence of the material and technical base remains high. Moreover, R&D expenditure in Kazakhstan, approximately 0.16% of GDP in 2024, remains significantly below that of global leaders (Tarenchikova, 2025). Without overcoming this infrastructural gap, participation in the technological race, particularly in artificial intelligence and high-performance computing, risks remaining largely nominal.

Regulatory policy and public governance constitute the third pillar of systemic resilience. Kazakhstan has demonstrated a gradual shift toward more transparent models. The 2024 Law on Science and Technology Policy aims to address excessive bureaucratization

ностями их полноценного применения в национальной научной и экономической системе, что связано с институциональными барьерами, ограниченным спросом на исследовательские кадры и слабой связью между академической сферой и рынком труда (Бокаев и др., 2021).

Аналогичные структурные ограничения проявляются и в системе подготовки научных кадров. Несмотря на формальное внедрение PhD-программ по международным стандартам, их развитие сдерживается недостаточной исследовательской инфраструктурой, ограниченным качеством научного руководства и сложностями с публикационной активностью докторантов, что негативно отражается на воспроизводстве научных кадров (Сатпаева и др., 2025). В результате при общем росте числа выпускников высшего образования доля докторов наук остаётся низкой, что формирует риск долгосрочного кадрового дефицита в научной сфере и снижает потенциал возврата интеллектуального капитала в национальную экономику.



and weak science and business interaction (Official Information Resource of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan, 2024). The development of ethical frameworks for AI and biotechnology signals openness to the international community; however, the effectiveness of this policy depends on the state's ability to protect intellectual property and to create tangible incentives for private-sector investment in R&D (Editorial Board of "Modern Education," 2025). In this context, Kazakhstan's potential lies in transitioning from process administration to the creation of an environment in which the scientific community enjoys meaningful autonomy.

Internationalization increasingly manifests through publication activity, which, despite quantitative growth, requires qualitative adjustment. Web of Science data indicate that in 2024, the number of publications by Kazakhstani authors increased by 20%; nevertheless, challenges persist in the form of manipulated bibliometric indicators and publications in predatory journals (Zakon.kz, 2025). A key corrective mechanism lies in

Помимо человеческого капитала, интернационализация требует наличия развитой национальной исследовательской инфраструктуры, состояние которой на данный момент остается неоднородным. Хотя согласно концепции развития науки на 2022–2026 годы инвестиции в модернизацию оборудования растут, общий уровень износа материально-технической базы остается высоким, а расходы на науку в Казахстане [около 0,16% ВВП в 2024 году] значительно уступают показателям глобальных лидеров (Тарэнчикова, 2025). Без преодоления этого инфраструктурного разрыва участие в технологической гонке, особенно в области искусственного интеллекта и высокопроизводительных вычислений, рискует остаться номинальным.

Регуляторная политика и государственное управление формируют третий столп устойчивости, где Казахстан демонстрирует постепенный переход к более прозрачным моделям. Принятый в 2024 году закон о науке и технологической политике направлен на решение проблем бюрократизации



the expansion of international co-authorship: articles co-authored with foreign partners demonstrate citation rates several times higher. This not only enhances researchers' visibility but also establishes genuine channels for knowledge exchange, thereby reducing academic isolation.

Integration into global and regional research networks is important for Kazakhstan's long-term resilience. Membership in consortia such as CERN provides access to infrastructure that cannot be replicated at the national level. At the same time, Kazakhstan needs to assume leading positions within Central Asian scientific networks. Joint responses to transboundary challenges from water resource management to desertification create a foundation for collective security and intra-regional cooperation. Engagement within the Organization of Islamic Cooperation and Turkic States framework allows coordination of efforts at the regional level, strengthening Kazakhstan's potential role as a Eurasian scientific hub.

Science becomes truly global when foreign industries and governments begin to invest in it. The attraction of foreign R&D centers and the establishment of joint ventures in engineering, materials science, and biotechnology serve as indicators of trust in a country's scientific potential. Technology companies opening laboratories in Kazakhstan facilitate knowledge transfer and create high-skilled employment opportunities, forming a virtuous cycle in which research is directly translated into production. Large investment projects are often accompanied by training programs for local specialists, further reinforcing national capacity. Significant support for internationalization is also provided through multilateral initiatives under the auspices of UNESCO, UNDP, and the World Bank. These projects frequently focus on addressing



**SCIENCE BECOMES
TRULY GLOBAL WHEN
FOREIGN INDUSTRIES
AND GOVERNMENTS
BEGIN TO INVEST IN IT**

**НАУКА СТАНОВИТСЯ
ПО-НАСТОЯЩЕМУ
ГЛОБАЛЬНОЙ,
КОГДА В НЕЕ
НАЧИНАЮТ
ИНВЕСТИРОВАТЬ
ЗАРУБЕЖНЫЕ
ИНДУСТРИИ И
ПРАВИТЕЛЬСТВА**



и слабого взаимодействия между наукой и бизнесом (Официальный информационный ресурс Премьер-министра РК, 2024). Формирование этических рамок для ИИ и биотехнологий является сигналом для международного сообщества, однако успех этой политики зависит от способности государства защитить интеллектуальную собственность и создать реальные стимулы для бизнеса инвестировать в НИО-КР (Редакция «Современное образование», 2025). В этом контексте потенциал Казахстана заключается в переходе от администрирования процессов к созданию среды, где научное сообщество обладает достаточной автономией.

Процесс интернационализации переходит в фазу активного взаимодействия с внешней средой через публикационную активность, которая, при количественном росте, требует качественной корректировки. Данные системы Web of Science показывают, что в 2024 году количество публикаций казахстанских авторов выросло на 20%, однако сохраняется проблема манипулирования наукометрическими индикаторами и публикаций в «хищнических» журналах (Zakon.kz, 2025). Потенциал для исправления ситуации лежит в углублении международного соавторства: статьи, написанные совместно с зарубежными партнерами, имеют индекс цитируемости в несколько раз выше. Это позволяет не только повышать узнаваемость ученых, но и выстраивать реальные каналы обмена знаниями, минимизируя академическую изоляцию.

Особое значение для устойчивости Казахстана имеет вхождение в глобальные и региональные исследовательские сети. Интеграция в такие консорциумы, как CERN, предоставляет доступ к инфраструктуре, которую невозможно воспроизвести на национальном уровне. В то же время для Казахста-

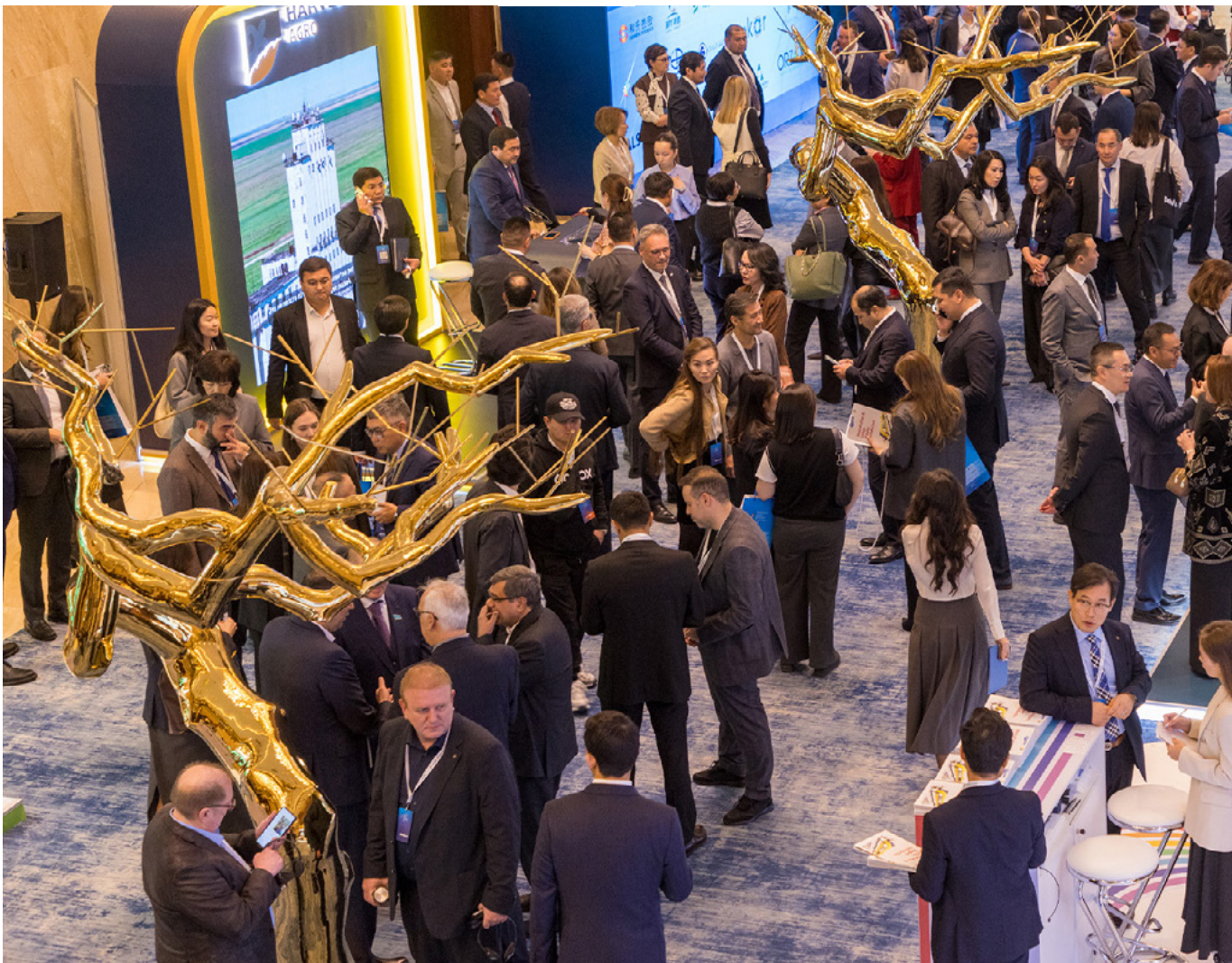
global challenges, such as climate research or healthcare system development, enabling Kazakhstani scientists not only to secure additional funding but also to contribute to solving problems of global significance. Donor-funded initiatives help establish long-term partnership networks that remain resilient even amid shifts in political conditions.

For effective integration into the global ecosystem, Kazakhstan must develop areas of specialization that can constitute its distinctive contribution to global progress. Rather than attempting to cover all fields, it is strategically justified to focus on specific niches with leadership potential:

- Nuclear science and energy. Possessing approximately 40% of global uranium

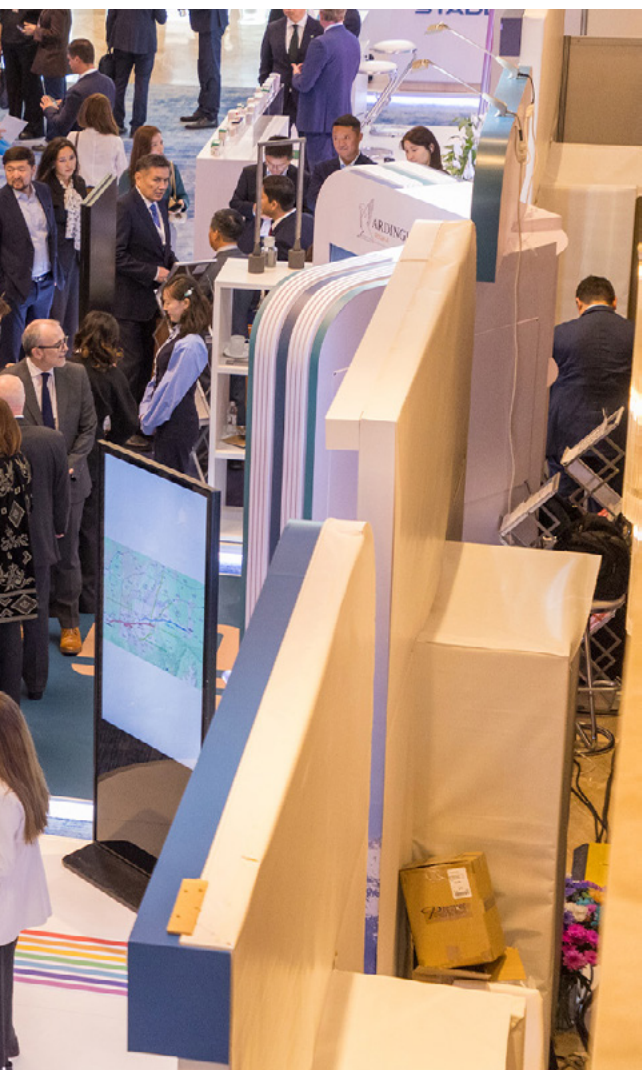
на критически важно занять ведущие позиции также в научных сетях Центральной Азии. Совместное решение трансграничных проблем — от управления водными ресурсами до борьбы с опустыниванием — создает основу для коллективной безопасности и развития внутрирегионального сотрудничества. Взаимодействие в рамках ОИС и тюркских государств позволяет координировать усилия в региональном масштабе, создавая потенциал превращения Казахстана в научный хаб Евразии.

Наука становится по-настоящему глобальной, когда в нее начинают инвестировать зарубежные индустрии и правительства. Привлечение иностранных R&D-центров и создание совместных предприятий в области инженерии, материаловедения и био-



reserves and planning large-scale development of nuclear power, Kazakhstan has a unique opportunity to transition from a raw material exporter to a supplier of high-tech nuclear fuel and reactor safety expertise (Dolbaya and Southfield, 2025).

- Ecology and climate change. Extensive data on the degradation of the Aral Sea position the country as a natural center of expertise for global climate programs, transforming a local environmental tragedy into a research asset.
- Space technologies. The presence of Baikonur and a national satellite constellation creates opportunities for the development of Earth observation services and natural resource monitoring (Omirgazy, 2023).



технологий являются признаком высокого доверия к научному потенциалу страны. Технологические компании, открывающие свои лаборатории в Казахстане, способствуют трансферу знаний и созданию рабочих мест для высококвалифицированных специалистов. Это создает замкнутый цикл, где научные исследования находят прямое применение в производстве. Крупные инвестиционные проекты часто сопровождаются программами подготовки местных кадров, что дополнительно усиливает национальный потенциал. Значительную поддержку интернационализации оказывают многосторонние проекты под эгидой ЮНЕСКО, ПРООН и Всемирного банка. Эти инициативы часто фокусируются на решении глобальных проблем, таких как климатические исследования или развитие систем здравоохранения. Участие в таких проектах позволяет казахстанским ученым не только получать дополнительное финансирование, но и вносить вклад в решение задач мирового масштаба. Донорские проекты помогают выстраивать долгосрочные партнерские сети, которые сохраняют свою устойчивость даже при изменении политической конъюнктуры.

Для эффективного вхождения в глобальную экосистему Казахстану необходимо развивать специализации, которые могут стать его уникальным вкладом в мировой прогресс. Вместо попыток охватить все направления, стратегически оправдано рассматривать конкретные ниши как возможности для лидерства:

- Атомная наука и энергетика: Обладая 40% мировых запасов урана и планируя масштабное развитие индустрии АЭС в стране, Казахстан имеет уникальный шанс превратиться из экспортера сырья в поставщика высокотехнологичного ядерного топлива и компетенций в области безопасности реакторов (Долбая и Саутфилд, 2025).
- Экология и изменение климата: Огромный массив данных по деградации Аральского моря делает страну естественным центром экспертизы для глобальных климатических программ, превращая локальную проблему в глобальный исследовательский актив.

- Agrobiotechnologies. In the context of potential global food shortages, the development of drought-resistant crops and innovative bioproducts represents a direct investment in food security, strengthening Kazakhstan's role as a major agricultural producer (CIS Internet Portal, 2024).

The highest stage of internationalization is scientific diplomacy, which, under conditions of global turbulence, functions as an instrument of soft power. Scientific attachés in embassies and participation in bilateral agreements facilitate trust-building where traditional political tools reach their limits. The involvement of Kazakhstani experts in global climate panels confirms the country's status as a responsible stakeholder in global governance processes (E²nergy, 2024).

The internationalization of science in Kazakhstan is gradually evolving from fragmented contacts toward systemic integration into the global research landscape. The establishment of a strong domestic foundation will enable the country to become a full-fledged participant in the technological race. Further progress requires sustained focus on strategic niches and the active use of scientific diplomacy. Ultimately, the success of internationalization is measured by the national scientific system's capacity to ensure sustainable development and technological autonomy in the face of contemporary global challenges.

References:

- Bokayev, Baurjan, Torebekova, Zulfiya, and Davletbayeva, Zhuldyz (2021). Preventing Brain Drain: Kazakhstan's Presidential "Bolashak" Scholarship and Government Regulations of Intellectual Migration. *Public Policy and Administration*, 20 (2), 215–230. <https://vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/27764>.
- Dahiya, Bhavna (2023). Digital colonialism: Neo-colonialism of the Global South. ResearchGate. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/370938813_Digital_Colonialism_Neo-Colonialism_of_the_Global_South. Accessed on 19.12.2025.
- Dolbaya, Tina and Southfield, Amanda (2025). Kazakhstan's emerging civilian nuclear energy industry: Implications for U.S. strategic interests. Center for Strategic and International Studies (CSIS). Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/kazakhstan-emerging-civilian-nuclear-energy-industry-implications-us-strategic-interests>. Accessed on 22.12.2025.

- Космические технологии: Наличие Байконура и собственной спутниковой группировки создает потенциал для развития сервисов по дистанционному зондированию Земли и мониторингу природных ресурсов (Омиргазы, 2023).
- Агробиотехнологии: В условиях потенциального глобального дефицита продовольствия развитие засухоустойчивых сортов и инновационных биопрепаратов является прямой инвестицией в продовольственную безопасность и роль Казахстана как поставщика агропродукции может стать весомее (Интернет-портал СНГ, 2024).

Высшей стадией интернационализации является научная дипломатия, которая в условиях глобальной турбулентности становится инструментом мягкой силы. Научные атташе в посольствах и участие в двусторонних соглашениях помогают строить доверие там, где традиционные политические инструменты заходят в тупик. Участие казахстанских экспертов в глобальных панелях по климату подтверждает статус страны как ответственного участника мировых процессов (E²nergy, 2024).

Интернационализация науки в Казахстане постепенно идет по пути от фрагментарных контактов до системной интеграции в мировое пространство. Создание прочного внутреннего фундамента позволит стране стать полноценным участником глобальной технологической гонки. Дальнейшее развитие требует сохранения фокуса на стратегических нишах и активного использования научной дипломатии. В конечном счете успех интернационализации измеряется способностью национальной научной системы обеспечивать устойчивое развитие и технологическую автономность страны перед лицом глобальных вызовов современности.

Источники:

- Energy. (2024). COP29: Роль Казахстана и глобальные инициативы. Energy. Доступен по адресу: <https://eenergy.media/news/31060>. Дата обращения: 23.12.2025.
- Zakon.kz. (2025). Казахстан вошел в топ-75 стран мира по числу научных публикаций. Zakon.kz. Доступен по адресу: <https://www.zakon.kz/sobytiia/6482380-kazakhstan-voshel-v-top75-stran-mira-po-chisl>

- Energy (2024). COP29: Kazakhstan's role and global initiatives. Retrieved from <https://eenergy.media/news/31060>. Accessed on 22.12.2025.
- Editorial Board of Modern Education (2025). Kazakhstan is developing a national model for the ethical use of artificial intelligence in schools. Bilim Expert. Retrieved from <https://www.bilim.expert/post/казахстан-формирует-национальную-модель-этического-использования-искусственного-интеллекта-в-школе>. Accessed on 22.12.2025.
- Internet Portal of the CIS (2024). Kazakhstan may become a major food producer in Central Asia. Retrieved from <https://e-cis.info/news/566/120280/>. Accessed on 22.12.2025.
- Omirgazy, Dana (2023). Kazakhstan explores the limitless potential of the space industry. The Astana Times. Retrieved from <https://astanatimes.com/2023/04/kazakhstan-explores-limitless-potential-of-space-industry/>. Accessed on 22.12.2025.
- Official Information Resource of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan (2024). Implementation of the President's election program: Draft law "On science and technology policy" approved by the Senate. Retrieved from <https://primeminister.kz/ru/news/parlam/realizatsiya-predvybornoy-programmy-prezidenta-zakonoproekt-o-nauke-i-tehnologicheskoy-politike-odobren-senatom-28584>. Accessed on 22.12.2025.
- Satpayeva, Zaira, Kangalakova, Dana, Kakizhanova, Tokyn, and Konstantinova, Kristina (2025). Challenges of PhD training in social sciences and humanities in Kazakhstani universities. Knowledge and Performance Management, 9 (1), 1–15.
- Tarenchikova, Anna (2025). Science in Kazakhstan: Funding is increasing, but slowly. Inbusiness.kz. Retrieved from <https://inbusiness.kz/ru/last/nauka-v-kazahstane-finansirovanie-rastet-no-medlenno>. Accessed on 22.12.2025.
- Zakon.kz (2025). Kazakhstan enters the top 75 countries worldwide by the number of scientific publications. Retrieved from <https://www.zakon.kz/sobytiia/6482380-kazakhstan-voshel-v-top75-stranmira-po-chislu-nauchnykh-publikatsiy.html>. Accessed on 22.12.2025.
- nauchnykh-publikatsiy.html. Дата обращения: 25.12.2025.
- Бокаев, Б., Торебекова, З. и Давлетбаева, Ж. (2021). Влияние стипендиальной программы «Болашак» на развитие человеческого капитала и результаты на рынке труда в Казахстане. Public Policy and Administration 20(2): 215–230. Доступен по адресу: <https://vpa.ktu.lt/index.php/PPA/article/view/27764>. Дата обращения: 25.12.2025.
- Дахия, Б. (2023). Цифровой колониализм: неоколониализм Глобального Юга. ResearchGate. Доступен по адресу: https://www.researchgate.net/publication/370938813_Digital_Colonialism_Neo-Colonialism_of_the_Global_South. Дата обращения: 21.12.2025.
- Долбая, Т. и Саутфилд, А. (2025). Развивающаяся гражданская атомная энергетика Казахстана: последствия для стратегических интересов США. CSIS. Доступен по адресу: <https://www.csis.org/analysis/kazakhstans-emerging-civilian-nuclear-energy-industry-implications-us-strategic-interests>. Дата обращения: 21.12.2025.
- Интернет-портал СНГ. (2024). Казахстан может стать основным производителем продовольствия в Центральной Азии. Интернет-портал СНГ. Доступен по адресу: <https://e-cis.info/news/566/120280/>. Дата обращения: 21.12.2025.
- Омиргазы, Д. (2023). Казахстан исследует безграничный потенциал космической отрасли. The Astana Times. Доступен по адресу: <https://astanatimes.com/2023/04/kazakhstan-explores-limitless-potential-of-space-industry/>. Дата обращения: 20.12.2025.
- Официальный информационный ресурс Премьер-министра Республики Казахстан. (2024). Реализация предвыборной программы Президента: законопроект «О науке и технологической политике» одобрен Сенатом. Официальный информационный ресурс Премьер-министра Республики Казахстан. Доступен по адресу: <https://primeminister.kz/ru/news/parlam/realizatsiya-predvybornoy-programmy-prezidenta-zakonoproekt-o-nauke-i-tehnologicheskoy-politike-odobren-senatom-28584>. Дата обращения: 24.12.2025.
- Современное образование. (2025). Казахстан формирует национальную модель этического использования искусственного интеллекта в школе. Современное образование. Доступен по адресу: <https://www.bilim.expert/post/казахстан-формирует-национальную-модель-этического-использования-искусственного-интеллекта-в-школе>. Дата обращения: 25.12.2025.
- Сатпаева, З., Кангалакова, Д., Какижанова, Т. и Константинова, К. (2025). Проблемы подготовки докторов философии (PhD) в области социальных и гуманитарных наук в университетах Казахстана. Knowledge and Performance Management 9(1): 1–15. DOI: 10.21511/kpm.09(1).2025.0. Доступен по адресу: [https://doi.org/10.21511/kpm.09\(1\).2025.0](https://doi.org/10.21511/kpm.09(1).2025.0). Дата обращения: 13.11.2025.
- Тарэнчикова, А. (2025). Наука в Казахстане: финансирование растет, но медленно. Inbusiness.kz. Доступен по адресу: <https://inbusiness.kz/ru/last/nauka-v-kazahstane-finansirovanie-rastet-no-medlenno>. Дата обращения: 25.12.2025.

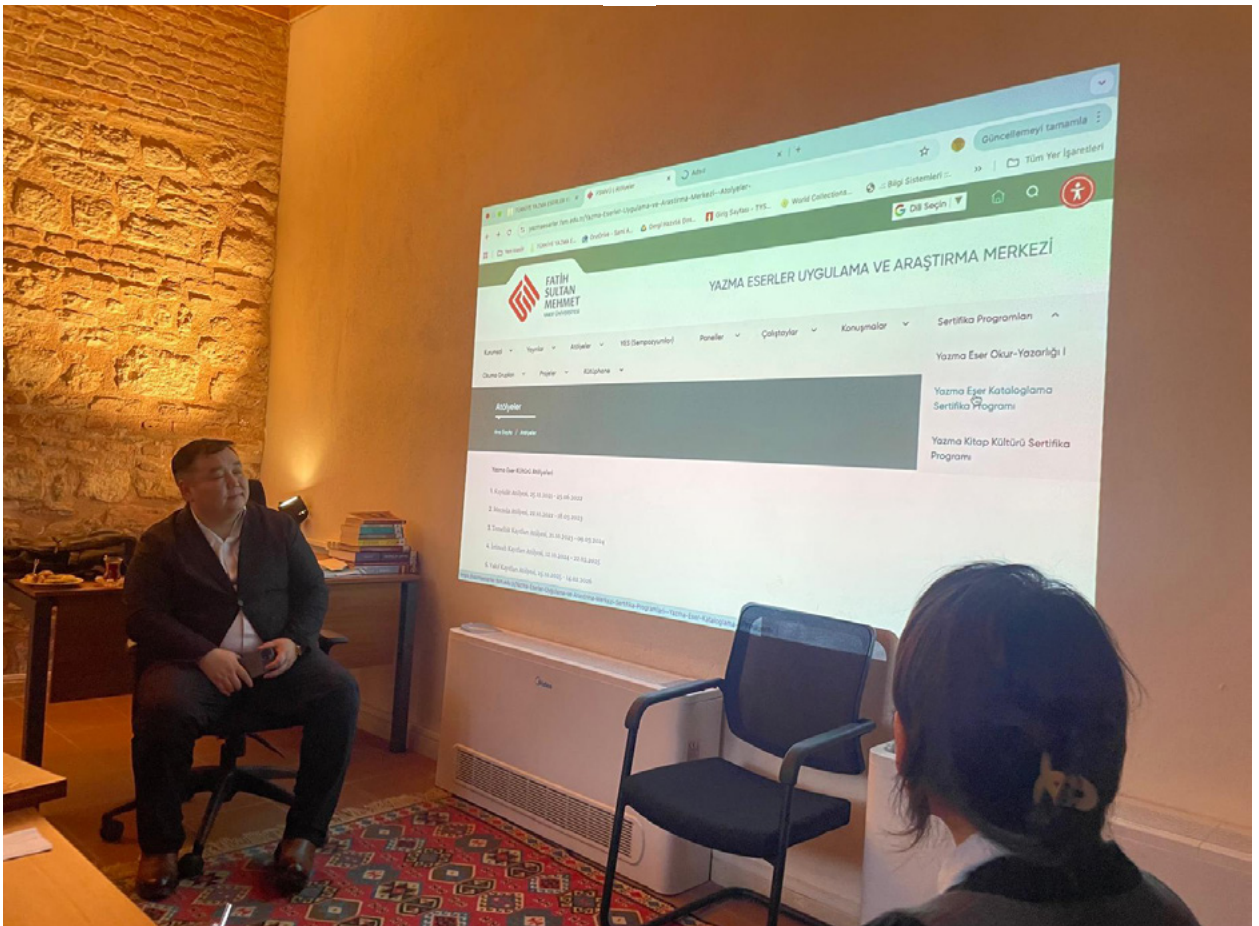
12 ARALIK 2025 TARİHİNDE “KAZAKİSTAN’IN ELYAZMA VE NADİR ESERLER MİRASI: KATALOGLAMA, RESTORASYON VE DİJİTALLEŞTİRME” PROJESİ KAPSAMINDA FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ YAZMA ESERLER UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ ZİYARET EDİLDİ

“Kazakistan’ın Elyazma ve Nadir Eserler Mirası: Kataloglama, Restorasyon ve Dijitalleştirme” projesi kapsamında bilgi ve tecrübe paylaşımı amacıyla Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yazma Eserler Uygulama ve Araştırma Merkezi ziyaret edildi.

Ziyaret kapsamında, elyazmalarının bilimsel yöntemlerle kataloglanması, konservasyon ve restorasyon süreçlerinde uygulanan teknik yaklaşımlar ile dijitalleştirme altyapıları hakkında kapsamlı de-

2025 ЖЫЛҒЫ 12 ЖЕЛТОҚСАНДА «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОЛЖАЗБА МҰРАСЫ: РЕЕСТРЛЕУ, РЕСТАВРАЦИЯЛАУ, ҒЫЛЫМИ КАТАЛОГТАУ, ЦИФРЛАНДЫРУ ЖӘНЕ КЕШЕНДІ КОДИКОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ» БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ФАТИХ СҰЛТАН МЕХМЕТ ВАҚЫФ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ҚОЛЖАЗБА МҰРАЛАРЫН ҚОЛДАНУ ЖӘНЕ ҚОРҒАУ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫНА АРНАЙЫ САПАР ЖАСАЛДЫ

«Қазақстанның қолжазба мұрасы: реестрлеу, реставрациялау, ғылыми каталогтау, цифрландыру және кешенді кодикологиялық зерттеу» бағдарламасы аясында білім мен тәжірибе алмасу мақсатында Фатих Сұлтан Мехмет Вақыф





Аврұпа Арастырма Енститүсү

Әерлендирмелер япылды. Меркезин жүрүттүгү ака-демик чалышмалар, уыгуламалы еғитим faaliyetleri ve надир eserlerin korunmasına yönelik geliştirdiği modeller ele alındı.

Görüşmelerde, elyazmaları alanında yürütülen çalıшmalar hakkında karşılıklı bilgi paylaşımında bulunularak mevcut uygulamalar değerlendirildi. Ayrıca ilerleyen dönemde iş birliğinin geliştirilebileceği genel alanlar üzerinde duruldu. Kazakistan'ın yazma ve nadir eser mirasının uluslararası akademik çevrelerde daha görünür kılınmasına katkı sağlayacak ortak çalıшmaların geliştirilmesi yönünde karşılıklı iyi niyet vurgulandı.

университетінің Қолжазба мұраларын қолдану және қорғау ғылыми-зерттеу орталығына арнайы сапар ұйымдастырылды.

Сапар барысында қолжазбаларды ғылыми әдістермен каталогтау, консервация және реставрация үдерістерінде қолданылатын техникалық тәсілдер, сондай-ақ цифрландыру инфрақұрылымдары жөнінде жан-жақты талдау жүргізілді. Орталықтың атқарып отырған академиялық зерттеулері, тәжірибелік оқыту бағдарламалары және сирек мұраларды сақтау бағытында әзірлеген үлгі-модельдері жеке қарастырылды.

Кездесулер барысында қолжазбалар саласында жүргізіліп жатқан жұмыстар бойынша өзара ақпарат алмасу жүзеге асып, қолданыстағы тәжірибелер сарапталды. Сонымен бірге алдағы кезеңде ынтымақтастықты дамытуға болатын негізгі бағыттар талқыланды. Қазақстанның қолжазба және сирек мұралар қорының халықаралық академиялық ортада неғұрлым кең танылуына ықпал ететін бірлескен жобаларды дамыту жөнінде өзара ізгі ниет айқын білдірілді.

13 АРАЛИК 2025 ТАРИНІНДЕ IRCICA АРАСТЫРМА VE YAYINLAR BAŞKANI PROF. DR. CENGİZ TOMAR ZİYARET EDİLDİ

“Kazakistan’ın Elyazma ve Nadir Eserler Mirası: Kataloglama, Restorasyon ve Dijitalleşirme” projesi kapsamında bilgi ve tecrübe paylaşımını artırmak amacıyla, IRCICA Araştırma ve Yayınlar Başkanı Prof. Dr. Cengiz Tomar’a bir ziyaret gerçekleştirildi. Ziyaret kapsamında Kazakistan’a ait elyazmaları ve nadir eserlerin korunmasına yönelik yürütülen çalışmalar ele alındı; bilimsel kataloglama yöntemleri, restorasyon uygulamaları ve dijitalleşirme süreçleri hakkında görüş alışverişinde bulunuldu. IRCICA’nın uzun yıllara dayanan akademik birikimi ve yayın faaliyetlerinin, yazma eser mirasının uluslararası akademik çevrelerde tanınmasına ve etkin biçimde kullanılmasına sunduğu katkılar değerlendirildi. Prof. Dr. Cengiz Tomar, bu alanda yürütülen projelerin İslam dünyasının ortak kültürel mirasının korunması açısından taşıdığı öneme dikkat çekerek, karşılıklı bilgi paylaşımının ve akademik temasların sürdürülmesinden duyduğu memnuniyeti ifade etti.

рықша маңызға ие екенін атап өтіп, өзара ақпарат алмасу мен академиялық байланыстарды жалғастыруға дайын екенін білдірді.

2025 ЖЫЛҒЫ 13 ЖЕЛТОҚСАНДА IRCICA ЗЕРТТЕУ ЖӘНЕ БАСЫЛЫМДАР БАСҚАРМАСЫНЫҢ БАСШЫСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР ЖЕНГИЗ ТОМАРМЕН РЕСМИ КЕЗДЕСУ ӨТТИ

«Қазақстанның қолжазба мұрасы: реестрлеу, реставрациялау, ғылыми каталогтау, цифрландыру және кешенді кодикологиялық зерттеу» бағдарламасы аясында білім мен тәжірибе алмасуды арттыру мақсатында IRCICA Зерттеу және басылымдар бөлімінің басшысы, профессор, доктор Женгиз Томармен кездесу өтті. Сапар барысында Қазақстанға тиесілі қолжазбалар мен сирек мұраларды сақтау бағытында атқарылып жатқан жұмыстар жан-жақты талқыланып, ғылыми каталогтау әдістері, реставрациялық тәжірибелер және цифрландыру үдерістері бойынша пікір алмасу жүргізілді.

Сонымен қатар IRCICA-ның көпжылдық академиялық тәжірибесі мен баспа қызметінің қолжазба мұрасын халықаралық ғылыми ортада кеңінен танытуға және тиімді пайдалануға қосып отырған үлесі бағамдалды. Профессор, доктор Женгиз Томар аталған салада жүзеге асырылып жатқан жобалардың Ислам әлеміне ортақ мәдени мұраны сақтау тұрғысынан ай-



Avrasya Araştırma Enstitüsü

13 ARALIK 2025 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ DOÇ. DR. SUAT BEYLUR VE BERABERİNDEKİ HEYET, FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ'Nİ ZİYARET ETTİ

“Kazakistan’ın Elyazma ve Nadir Eserler Mirası: Kataloglama, Restorasyon ve Dijitalleştirme” projesi kapsamında bilgi ve tecrübe paylaşımı amacıyla Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nevzat Şimşek ziyarete edildi.

Gerçekleştirilen görüşmede, Kazakistan’a ait elyazmaları ve nadir eserlerin korunması, bilimsel esaslara dayalı kataloglama çalışmaları ve dijitalleştirme süreçleri ele alındı. Ayrıca üniversitenin yazma eserler alanındaki akademik birikimi, araştırma altyapısı ve yürüttüğü çalışmalar hakkında bilgi alındı; yazma eser mirasının bilimsel yöntemlerle korunması ve akademik çevrelerde daha etkin biçimde değerlendirilmesine yönelik konular değerlendirildi. Ziyaret, proje kapsamında bilgi paylaşımının sürdürülmesi ve akademik temasların devam ettirilmesine yönelik karşılıklı değerlendirmelerle sona erdi.



Avrasya Araştırma Enstitüsü

2025 ЖЫЛ 13 ЖЕЛТОҚСАНДА ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ, ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР БАСТАҒАН ДЕЛЕГАЦИЯ ФАТИХ СҰЛТАН МЕХМЕТ ВАКЫФ УНИВЕРСИТЕТІНЕ РЕСМИ САПАРМЕН БАРДЫ

«Қазақстанның қолжазба мұрасы: реестрлеу, реставрациялау, ғылыми каталогтау, цифрландыру және кешенді кодикологиялық зерттеу» бағдарламасы аясында тәжірибе алмасу мақсатында университет ректоры, профессор, доктор Невзат Шимшек мырзамен кездесу өткізілді. Кездесу барысында Қазақстанға тиесілі қолжазбалар мен сирек қордағы құнды туындыларды сақтау, ғылыми қағидаттарға негізделген каталогтау жұмыстары және цифрландыру үдерістері жан-жақты талқыланды. Сонымен қатар университеттің қолжазба мұра саласындағы академиялық әлеуеті, зерттеу инфрақұрылымы және жүзеге асырып жатқан жобалары мен жұмыстары туралы мәліметтер алынды; қолжазба мұрасын ғылыми әдістермен қорғау және оны академиялық ортада неғұрлым тиімді пайдалану мәселелері қарастырылды. Сапар жоба аясындағы ақпарат алмасуды жалғастыру және академиялық байланыстарды одан әрі дамыту жөніндегі өзара пікір алмасумен қорытындыланды.



Avrasya Araştırma Enstitüsü

13 ARALIK 2025 TARİHİNDE “KAZAKİSTAN’IN ELYAZMA VE NADİR ESERLER MİRASI: KATALOGLAMA, RESTORASYON VE DİJİTALLEŞTİRME” PROJESİ KAPSAMINDA TÜRKİYE DİYANET VAKFI (TDV) İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ ZİYARET EDİLDİ

“Kazakistan’ın Elyazma ve Nadir Eserler Mirası: Kataloglama, Restorasyon ve Dijitalleştirme” projesi kapsamında bilgi ve tecrübe paylaşımı amacıyla TDV İslam Araştırmaları Merkezi Başkanı Prof. Dr. Murteza Bedir ziyaret edildi. Gerçekleştirilen görüşmede Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Kazakistan devleti tarafından desteklenen proje çerçevesinde elyazma ve nadir eserlerin korunması, bilimsel yöntemlere dayalı kataloglama çalışmaları ve dijitalleştirme süreçlerine ilişkin yürütülen faaliyetler hakkında bilgi verdi. Prof. Dr. Murteza Bedir ise TDV İslam Araştırmaları Merkezi’nin akademik birikimi, zengin kütüphane koleksiyonları ve yayın faaliyetlerinin, yazma eser mirasının uluslararası akademik çevrelerde tanıtılmasına sunduğu katkılara değinerek, bu alanda yürütülen çalışmaların İslam medeniyetine ait ortak ilmi ve kültürel mirasın korunması açısından taşıdığı öneme dikkat çekti.



Avrasya Araştırma Enstitüsü

2025 ЖЫЛ 13 ЖЕЛТОҚСАНДА «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОЛЖАЗБА МҰРАСЫ: РЕЕСТРЛЕУ, РЕСТАВРАЦИЯЛАУ, ҒЫЛЫМИ КАТАЛОГТАУ, ЦИФРЛАНДЫРУ ЖӘНЕ КЕШЕНДІ КОДИКОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ» БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ТҮРКИЯ ДІН ҚОРЫ ИСЛАМ ЗЕРТТЕУЛЕРІ ОРТАЛЫҒЫНА САПАР ЖАСАЛДЫ

«Қазақстанның қолжазба мұрасы: реестрлеу, реставрациялау, ғылыми каталогтау, цифрландыру және кешенді кодикологиялық зерттеу» жобасы шеңберінде білім мен тәжірибе алмасу мақсатында TDV Ислам зерттеулері орталығының төрағасы, профессор, доктор Мұртаза Бедир мырзаға арнайы барып, кездесу өткізілді. Кездесу барысында Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлур Қазақстан мемлекеті қолдау көрсетіп отырған жоба аясында қолжазбалар мен сирек мұраларды сақтау, ғылыми әдістемеге негізделген каталогтау жұмыстары және цифрландыру үдерістеріне қатысты атқарылып жатқан іс-шаралар туралы ақпарат берді.

Өз кезегінде профессор, доктор Мұртаза Бедир TDV Ислам зерттеулері орталығының жинақталған академиялық тәжірибесі, бай кітапхана қорлары мен жариялау-баспа қызметінің қолжазба мұрасын халықаралық академиялық ортада танытуға қосып отырған үлесіне тоқталып, бұл салада жүргізіліп жатқан жұмыстардың Ислам өркениетіне ортақ ғылыми және мәдени мұраны сақтау тұрғысынан айрықша маңызға ие екеніне назар аударды.

“KAZAKİSTAN’IN ELYAZMA VE NADİR ESERLER MİRASI: KATALOGLAMA, RESTORASYON VE DİJİTALLEŞTİRME” PROJESİ KAPSAMINDA, TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU ZİYARET EDİLDİ

Ziyaret süresince elyazmalarının bilimsel kataloglanması, konservasyon ve restorasyon süreçlerinde uygulanan teknik standartlar ile dijitalleştirme altyapıları ele alındı. Görüşmelerde nadir eserlerin uzun vadeli korunmasına yönelik iyi uygulamalar, veri ve metadata standartları ile erişim politikaları değerlendirildi; ayrıca uzman değişimi, ortak eğitimler ve pilot dijitalleştirme çalışmaları gibi iş birliği imkânları üzerinde duruldu. İki ülkenin yazma mirasının uluslararası akademik alanda daha görünür kılınmasına katkı sağlayacak ortak projeler konusunda mutabakata varıldı.

«ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОЛЖАЗБА МҰРАСЫ: РЕЕСТРЛЕУ, РЕСТАВРАЦИЯЛАУ, ҒЫЛЫМИ КАТАЛОГТАУ, ЦИФРЛАНДЫРУ ЖӘНЕ КЕШЕНДІ КОДИКОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ» БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ТҮРКИЯНЫҢ ҚОЛЖАЗБА МҰРАЛАРЫ МЕКЕМЕСІНЕ ЖҰМЫС САПАРЫ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛДЫ

Сапар барысында қолжазбаларды ғылыми негізде каталогтау, консервациялау және реставрациялау үдерістерінде қолданылатын техникалық стандарттар, сондай-ақ цифрландыру инфрақұрылымдары кеңінен талқыланды. Кездесулерде сирек қордағы құнды мұраларды ұзақ мерзімге сақтау бойынша озық тәжірибелер, деректер мен метадеректер стандарттары, қолжетімділік саясаты қарастырылды. Бұдан бөлек,



Avrasya Araştırma Enstitüsü



Avrasya Araştırma Enstitüsü



Avrasya Araştırma Enstitüsü

Зиярет, іш бірлігін күлелдіріме іредесіні теуіт еділмесі ve прое кепсәміндә дүзелі білгі пейләшсіннн сүрдүрүлмесіне үнелік іуі нует теменнелеріуіле тамамланді.

мамандар алмасу, бірлескен оқыту бағдарламалары және пилоттық цифрландыру жұмыстары сияқты ынтымақтастық мүмкіндіктеріне ерекше назар аударылды. Екі елдің қолжазба мұрасын халықаралық академиялық кеңістікте кеңірек танытуға ықпал ететін ортақ жобаларды іске асыру жөнінде ортақ келісімге қол жеткізілді.

Сапар ынтымақтастықты нығайтуға бағытталған өзара ұстанымның расталуымен және жоба аясында жүйелі түрде ақпарат алмасуды жалғастыру жөніндегі ізгі ниет тілектермен қорытындыланды.



Avrasya Araştırma Enstitüsü

15 ARALIK 2025 TARİHİNDE T.C. ALMATI BAŞKONSOLOSLUĞU İŞ BİRLİĞİNDE KAZAKİSTAN BAĞIMSIZLIK GÜNÜ'NE ADANMIŞ BİLİMSEL KONFERANS DÜZENLENDİ

Türkiye Cumhuriyeti Almatı Başkonsolosluğu iş birliğinde, Kazakistan Cumhuriyeti'nin 16 Aralık Bağımsızlık Günü'ne ithafen düzenlenen bilimsel konferans, bilim insanları, akademisyenler ve kurum temsilcilerinin katılımıyla Almatı'da gerçekleştirildi. Bilimsel Konferans, Kazakistan'ın bağımsızlık sürecinin tarihsel, siyasal ve kültürel boyutlarının akademik bir çerçevede ele alınmasını; Türkiye ile Kazakistan arasındaki dostluk ve stratejik ortaklığın bilimsel zeminde değerlendirilmesini amaçladı.

Moderatörlüğünü Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur'un yaptığı konferansın açılışında Türkiye Cumhuriyeti Almatı Başkonsolosu Tuğba Alan Özdenfedakar katılımcılara hitap ederek, Kazakistan Bağımsızlık Günü'nün iki kardeş ülke açısından taşıdığı derin anlam ve stratejik önem üzerinde durdu. Konuşmasında Türkiye ile Kazakistan arasındaki tarihi bağlar, ortak değerler ve çok boyutlu iş birliği vurgulandı.

Konferansa; TÜRKSOY Yazarlar Birliği Başkanı Ulukbek Esdaylet, Kazakistan Devlet Merkez Arşivi Müdürü Sabit Şildebay, Alatau Akparat Medya Holding Genel Müdürü Erjan Kalymbay, Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi öğretim üyeleri Gulbanu Kosimova ve Ergali Esbosyn, Akikat Dergisi Genel Editörü Dauirjan Tölebayev ve Editör Yardımcısı Dina İmanbay ile Ana Dili Gazetesi Genel Editör Yardımcısı Karagöz Smadil iştirak etti.



Avrasya Araştırma Enstitüsü

2025 ЖЫЛДЫҢ 15 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АЛМАТЫДАҒЫ БАС КОНСУЛДЫҒЫМЕН БІРЛЕСІП ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІК КҮНІНЕ АРНАЛҒАН ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТТІ

Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулдығының ынтымақтастығымен, Қазақстан Республикасының 16 желтоқсандағы Тәуелсіздік күніне орай ұйымдастырылған ғылыми конференция Алматы қаласында өтіп, оған ғалымдар, академиялық қауым өкілдері және түрлі мекемелердің өкілдері қатысты. Конференцияның негізгі мақсаты Қазақстанның тәуелсіздікке қол жеткізу үдерісінің тарихи, саяси және мәдени қырларын академиялық тұрғыдан зерделеу, сондай-ақ Түркия мен Қазақстан арасындағы достық байланыстар мен стратегиялық әріптестікті ғылыми негізде талдап, пайымдау болды.

Конференцияның модераторлығын институт директоры, доцент, доктор Суат Бейлуратқарды. Ісшараның ашылу бөлімінде Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Туғба Алан Өзденфедақар қатысушыларға арнап сөз сөйлеп, Қазақстанның Тәуелсіздік күні екі бауырлас ел үшін айрықша мәнге ие екенін және оның стратегиялық маңызын атап өтті. Сөз барысында Түркия мен Қазақстан арасындағы тарихи байланыстар, ортақ құндылықтар және көпқырлы ынтымақтастық кеңінен сөз болды.



Avrasya Araştırma Enstitüsü



Avrasya Araştırma Enstitüsü

Konferans kapsamında yapılan değerlendirmelerde, Kazakistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesinin yalnızca siyasi bir gelişme değil; milli kimliğin güçlenmesi, toplumsal dönüşüm ve çağdaş devlet inşası açısından tarihsel bir dönüm noktası olduğu vurgulandı. Ayrıca Türkiye ile Kazakistan arasındaki akademik ve kültürel iş birliğinin geliştirilmesi, ortak bilimsel projeler ve yayın çalışmalarının artırılması yönünde görüş alışverişinde bulunuldu.

Bilimsel Konferans, Kazakistan Bağımsızlık Günü'nün anlam ve önemini bilimsel bir perspektifle ele alan genel değerlendirmelerle sona erdi.

бірлескен ғылыми жобалар мен ортақ жарияланымдар санын арттыру мәселелері бойынша пікір алмасу жүргізілді.

Ғылыми конференция Қазақстанның Тәуелсіздік күніне қатысты тақырыптарды ғылыми көзқарас аясында түйіндеуге арналған жалпы қорытынды бағамдаулармен өз мәресіне жетті.

Конференцияға төмендегі тұлғалар қатысты: ТҮРК-СОЙ Жазушылар одағының төрағасы Ұлықбек Есдәулет, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік архивінің директоры Сәбит Шілдебай, Alatau Akparat Media Holding бас директоры Ержан Қалымбай, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің оқытушы-ғалымдары: Гүлбану Қосымова мен Ерғали Есбосын, "Ақиқат" журналының бас редакторы Дәуіржан Төлебаев және бас редактордың орынбасары Дина Иманбай, сондай-ақ "Ана тілі" газетінің бас редактор орынбасары Қаракөз Смаділ.

Конференция аясындағы пікірталастар мен бағамдауларда Қазақстанның 1991 жылы тәуелсіздігін жариялауы тек саяси оқиға ғана емес, сонымен қатар ұлттық бірегейліктің нығаюы, қоғамдық жаңғыру және заманауи мемлекет құру тұрғысынан тарихи маңызы зор бетбұрыс екені ерекше атап өтілді. Бұдан бөлек, Түркия мен Қазақстан арасындағы академиялық және мәдени ынтымақтастықты одан әрі тереңдету,



Avrasya Araştırma Enstitüsü

22 ARALIK 2025 TARİHİNDE KAZAK HANLIĞI İLE QING HANEDANLIĞI ARASINDAKİ DİPLOMATİK YAZIŞMALAR TEMELİNDE HAZIRLANAN “DEVLETÇİLİK FENOMENİ” ADLI ESERİN TANITIMI GERÇEKLEŞTİRİLDİ

Kazak Hanlığı ile Qing Hanedanlığı arasındaki diplomatik yazışmalar temelinde hazırlanan ve Prof. Dr. Dүйсенәлі Абділәшімұлы tarafından kaleme alınan “Devletçilik Fenomeni” adlı eserin tanıtımı, Avrasya Araştırma Enstitüsü ile Gylym Ordasy iş birliğinde gerçekleştirildi. Tanıtım programı kapsamında Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur tarafından yapılan konuşmada, eserin bu alandaki literatüre hayırlı olması dileklerinde bulundu. Birincil tarihli kaynaklar temel alınarak hazırlanan “Devletçilik Fenomeni” adlı eserin yazarı Prof. Dr. Dүйсенәлі Абділәшімұлы’nun detaylı sunumunun ardından katılımcılar da eser ve ilgili döneme ait diğer yayınlara ait görüşlerini paylaştılar.



Avrasya Araştırma Enstitüsü

22 ЖЕЛТОҚСАН 2025 ЖЫЛЫ ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ЦИН ПАТШАЛЫҒЫНА ЖОЛДАҒАН БІРЕГЕЙ ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ҚҰЖАТТАРЫ ТУРАЛЫ ТАРИХИ-ДЕРЕКТАНУЛЫҚ ЗЕРТТЕУ НЕГІЗİNДЕ ДАЙЫНДАЛҒАН «ЕЛДІК ФЕНОМЕН» АТТЫ ҒЫЛЫМИ МОНОГРАФИЯСЫ ТАНЫСТЫРЫЛЫМЫ ӨТТІ

Тарих ғылымдарының докторы, профессор Дүйсенәлі Әбділәшімұлының қаламынан туған «Елдік феномен: Қазақ хандығының Цин патшалығына жолдаған бірегей дипломатиялық құжаттары туралы тарихи-деректанулық зерттеу» атты ғылыми монографиясының таныстырылымы Еуразия ғылыми-зерттеу институты мен «Ғылым Ордасы» РМК-мен ынтамақтастық аясында ұйымдастырылды. Таныстырылым бағдарламасы барысында Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлур құттықтау сөз сөйлеп, аталған еңбектің осы саладағы ғылыми әдебиетке құнды үлес болып қосылуына тілектестік білдірді. Тұпнұсқа тарихи дереккөздер негізінде дайындалған еңбектің авторы, Тарих ғылымдарының докторы, профессор Дүйсенәлі Әбділәшімұлы мазмұнды әрі егжей-тегжейлі баяндама жасағаннан кейін, қатысушылар кітапқа және сол кезеңге қатысты басқа да жарияланымдарға байланысты өз пікірлерін ортаға салды.



Avrasya Araştırma Enstitüsü

25 ARALIK 2025 TARİHİNDE DOÇ. DR. SUAT BEYLUR, KAZAKİSTAN MİLLİ KÜTÜPHANESİ EV SAHIPLIĞINDE DÜZENLENEN KONFERANSA KATILDI

Avrasya Araştırma Enstitüsü iş birliğinde, Kazakistan Millî Kütüphanesi ev sahipliğinde düzenlenen “Nadir Elyazma Eserlerin Toplanması, Korunması ve Bilimsel Dolaşıma Kazandırılması” başlıklı konferansın açılış konuşmasını Doç. Dr. Suat Beylur gerçekleştirdi. Beylur, konuşmasında konferansın önemine değinerek Kazakistan’da bulunan nadir elyazmalarının tespiti, fiziki korunma koşulları, restorasyon süreçleri ve bilimsel yöntemlere dayalı kataloglama çalışmaları hakkında değerlendirmelerde bulundu. Ayrıca Enstitünün de yer aldığı ve bu eserlerin bilimsel dolaşıma kazandırılmasını hedefleyen devam eden çalışmalar hakkında bilgi verdi.

Konferans kapsamında, Kazakistan’daki nadir elyazmalarının korunması ve bilimsel incelemelere açılması süreci ele alındı. Yazma eserlerin yalnızca muhafaza edilmesinin yeterli olmadığı, bu eserlerin bilimsel ölçütler çerçevesinde incelenerek araştırmacıların erişimine sunulmasının büyük önem taşıdığı vurgulandı. Kazakistan’daki çeşitli üniversite ve araştırma kuruluşlarından katılan bilim insanları da bugüne kadar yürütülen çalışmalar hakkında kapsamlı sunumlar gerçekleştirdi.



Avrasya Araştırma Enstitüsü

2025 ЖЫЛ 25 ЖЕЛТОҚСАНДА ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ КІТАПХАНАСЫ ҰЙЫМДАСТЫРҒАН КОНФЕРЕНЦИЯҒА ҚАТЫСТЫ

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының серіктестігімен, Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасының ұйымдастыруымен өткен «Сирек қолжазба мұраларды жинақтау, сақтау және ғылыми айналымға енгізу» атты конференцияның ашылу сөзін доцент доктор Суат Бейлур баяндама жасады. Баяндамасында Бейлур конференцияның маңызын атап өтіп, Қазақстан аумағында сақталған сирек қолжазбаларды анықтау, оларды физикалық тұрғыдан сақтау жағдайлары, реставрация үдерістері және ғылыми әдістерге негізделген каталогтау жұмыстары жөнінде ой-пікірін ортаға салды. Сондай-ақ аталған мұраларды ғылыми айналымға енгізуді мақсат ететін, оның ішінде институт та қатысып отырған қазіргі уақытта жалғасып жатқан жұмыстар туралы ақпарат берді.

Конференцияда Қазақстандағы сирек қолжазбаларды сақтау және оларды ғылыми зерттеулерге қолжетімді ету үдерісі жан-жақты қарастырылды. Қолжазба мұраларды тек сақтау жеткіліксіз екені, бұл құнды дереккөздерді ғылыми өлшемдер аясында зерттеп, зерттеушілердің еркін пайдалануына ұсынудың айрықша маңызы екені ерекше атап өтілді. Сонымен бірге Қазақстанның әртүрлі университеттері мен ғылыми-зерттеу ұйымдарынан келген ғалымдар бүгінге дейін атқарылған жұмыстар жөнінде кең көлемді баяндамалар жасады.



Avrasya Araştırma Enstitüsü



Түркі мемлекеттеріндегі AI дайындық және қолданылу деңгейі
 Türk Devletlerinde Yapay Zekâ Hazırlık ve Kullanım Seviyesi
 Level of Artificial Intelligence Readiness and Use in Turkic States

ERI Infographic No. 72

AI user share

- +40%
- 30-40%
- 20-30%
- 10-20%
- 0-10%



Azerbaijan 14.2%
 Kazakhstan 12.7%
 Kyrgyzstan 7.6%
 Türkiye 13.4%
 Turkmenistan 5.1%
 Uzbekistan 5.7%

Azerbaijan



Kazakhstan



Kyrgyzstan



Türkiye



Turkmenistan



Uzbekistan



Source: www.microsoft.com, (2025), www.oxfordinsights.com/ai-readiness/government-ai-readiness-index-2025/
 How to Cite: Eurasian Research Institute, (2026). Level of Artificial Intelligence Readiness and Use in Turkic States. ERI Infographics No. 72

 www.eurasian-research.org

 facebook.com/ERlresearch

 x.com/ERlresearch

 instagram.com/eriresearch

 linkedin.com/in/eurasian-research-institute-021a361a1

 youtube.com/EurasianResearchInstitute

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Aralık 2025 Sayı: 94
Желтоқсан 2025 жыл № 94